

Iestāde: Labklājības ministrija Struktūrvienība: Sociālās politikas plānošanas un attīstības departaments		Dokumenta nosaukums: Horizontālais princips “Vienlīdzība, iekļaušana, nediskriminācija un pamattiesību ievērošana”. Vadlīnijas īstenošanai un uzraudzībai (2021-2027)		
Sagatavoja: Sociālās politikas plānošanas un attīstības departaments	Apstiprināts: valsts sekretārs I.Alliks	Variants: 4 Aktualizēts 07.03.2023.	Datums un numurs: 19.04.2022. 1/VL_ESF	Lapu skaits 69

Horizontālais princips

“Vienlīdzība, iekļaušana, nediskriminācija un pamattiesību ievērošana”

vadlīnijas īstenošanai un uzraudzībai

(2021-2027)

Labklājības ministrija
2022.gads

LATVIJAS REPUBLIKAS
LABKLĀJĪBAS MINISTRIJA

NACIONĀLAIS
ATTĪSTĪBAS
PLĀNS 2020

EIROPAS SAVIENĪBA
Eiropas Sociālais
fonds

IEGULDĪJUMS TAVĀ NĀKOTNĒ

SATURS

1. HORIZONTĀLĀ PRINCIPA MĒRĶIS	5
2. PAMATTIESĪBAS UN DISKRIMINĀCIJAS ASPEKTI	8
2.3. Invaliditāte un funkcionālie traucējumi	14
2.4. Rase un etniskā izcelsme	19
2.5. Reliģija vai pārliecība	21
2.6. Vecums un novecošanās	22
2.7. Seksuālā orientācija	25
3. HP SASAISTE AR LATVIJAS NORMATĪVAJIEM AKTIEM UN STARPTAUTISKAJIEM LĪGUMIEM.....	27
4. HORIZONTĀLĀ PRINCIPA ATSPoguĻošANA ES FONDU PLĀNOŠANAS UN ĪSTENOŠANAS DOKUMENTOS	30
4.1. Partnerības līgums.....	30
4.2. Eiropas Savienības kohēzijas politikas programma 2021. – 2027.gadam	31
5. HP ATSPoguĻošANA INFORMATĪVAJOS ZIŅOJUMOS, MK NOTEIKUMOS UN TO ANOTĀCIJĀS.....	31
5.1. Informatīvais ziņojums (IZ).....	31
5.2. MK noteikumi.....	32
5.3. MK noteikumu anotācijas aizpildīšana.....	34
6. SAM IETEKMES UZ HP NOTEIKŠANA	35
7. HP RĀDĪTĀJU NOTEIKŠANA	36
7.1. Projektu iesniegumu vērtēšanas kritēriji.....	37
7.2. HP projektu iesniegumu vērtēšanas kritērija aktuālā redakcija	37
7.3. HP VINPI vērtēšanas kritērija piemērošanas metodika.....	38
8. VISPĀRĪGO UN SPECIFISKO HORIZONTĀLĀ PRINCIPA DARBĪBU PIEMĒRI.....	46

8.1. Vispārīgo HP darbību piemēri	46
8.2. Specifisko HP darbību piemēri nemateriālo investīciju projektos.....	50
8.2.1. Specifiskās HP darbības, kas veicina dzimumu līdztiesību	50
8.2.2. Specifiskas darbības, kas veicina personu ar invaliditāti vienlīdzīgas iespējas un tiesības.....	53
8.2.3. Darbības, kas veicina senioru vienlīdzīgas iespējas un tiesības	55
8.2.4. Citas specifiskas darbības, kas veicina nediskrimināciju un pamattiesību ievērošanu.....	57
8.3. Specifisko HP darbību piemēri infrastruktūras attīstības projektos.....	57
9. HP KOORDINĀCIJA (IEVIEŠANAS UZRAUDZĪBA)	61
9.1. HP uzraudzība un ziņošana par neatbilstību ANO Konvencijai un Pamattiesību hartai	61
9.1.2. Kārtība, kādā ES fondu vadībā vai īstenošanā iesaistītās institūcijas ziņo CFLA par neatbilstībām 63	
9.1.3. Kārtība, kādā LM sadarbībā ar TM ziņo ES fondu uzraudzības komitejai par neatbilstībām.....	64
9.2. Kontroljautājumi atbilstības horizontālajam principam un Pamattiesību hartai pārbaudei	65
9.3. Normatīvie akti, kas nosaka HP uzraudzības koordināciju un ieviešanas uzraudzību	65
10. INFORMĀCIJAS RESURSI PAR VIENLĪDZĪGĀM IESPĒJĀM, IEKĻAUSĀNU, NEDISKRIMINĀCIJU UN PAMATTIESĪBĀM.....	66
PIELIKUMI	69

Izmantotie saīsinājumi un termini

ANO	Apvienoto Nāciju Organizācija
ANO Konvencija	Apvienoto Nāciju organizācijas Konvencija par personu ar invaliditāti tiesībām
CFLA	Centrālā finanšu un līgumu aģentūra (ES fondu sadarbības iestāde)
CSP	Centrālā statistikas pārvalde
Horizontālais princips, HP, HP VINPI	Horizontālais princips “Vienlīdzība, iekļaušana, nediskriminācija un pamattiesību ievērošana”
Programma	Eiropas Savienības kohēzijas politikas programma 2021.–2027.gadam
EK	Eiropas Komisija
ERAF	Eiropas Reģionālās attīstības fonds
ERAF un KF regula	Eiropas Parlamenta un Padomes 2021. gada 24. jūnija regula (ES) 2021/1058 par Eiropas Reģionālās attīstības fondu un Kohēzijas fondu
ES	Eiropas Savienība
ESF+	Eiropas Sociālais fonds
ESF+ regula	Eiropas Parlamenta un Padomes 2021. gada 24. jūnija regula (ES) 2021/1057, ar ko izveido Eiropas Sociālo fondu Plus (ESF+) un atceļ Regulu (ES) Nr. 1296/2013 ESF+; ERAF; KF; EJZAF
ESI fondi	
Eurostat	Eiropas Savienības Statistikas birojs
FM	Finanšu ministrija
Pamattiesību harta	Eiropas Savienības Pamattiesību harta
IKT	Informācijas un komunikācijas tehnoloģijas
KF	Kohēzijas fonds
KNR	Eiropas Parlamenta un Padomes 2021. gada 24. jūnija regula (ES) 2021/1060, ar ko paredz kopīgus noteikumus par Eiropas Reģionālās attīstības fondu, Eiropas Sociālo fondu Plus, Kohēzijas fondu, Taisnīgas pārkārtošanās fondu un Eiropas Jūrlietu, zvejniecības un akvakultūras fondu un finanšu noteikumus attiecībā uz tiem un uz Patvēruma, migrācijas un integrācijas fondu, Iekšējās drošības fondu un Finansiāla atbalsta instrumentu robežu pārvaldībai un vīzu politikai
KP	Kohēzijas politika
KP fondi	ESF+, ERAF, KF, TPF
KP VIS	Kohēzijas politikas fondu vadības informācijas sistēma
LES	Līgums par Eiropas Savienību
LESD	Līgums par Eiropas Savienības darbību
LM	Labklājības ministrija
LR	Latvijas Republika
MK	Ministru kabinets
NVO	Nevalstiskās organizācijas
PL	Partnerības līgums Eiropas Savienības investīciju fondu ieviešanai 2021.–2027.gada plānošanas periodam
SAM	Specifiskais atbalsta mērķis – “konkrēts mērķis” ir rezultāts, kura panākšanu konkrētos valsts vai reģiona apstākļos veicinās, īstenojot ieguldījumu prioritāti vai Savienības prioritāti un veicot darbības vai pasākumus
STEM	<i>Science, Technology, Engineering and Mathematics</i> – zinātne, tehnoloģijas, inženierzinātnes, matemātika
TAP	Tiesību akta projekts
TM	Tieslietu ministrija
TPF	Taisnīgās pārkārtošanās fonds
TPF regula	Eiropas Parlamenta un padomes regula (ES) 2021/1056 (2021. gada 24. jūnijs), ar ko izveido Taisnīgās pārkārtošanās fondu
UK	ES fondu uzraudzības komiteja
VARAM	Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija

1. Horizontālā principa mērķis

Horizontālā principa mērķi ir noteikti KNR¹, ESF+², ERAF un KF³ regulās, TPF⁴ regulās. Īstenojot horizontālā principa mērķus, īpaši tiek ņemta vērā nepieciešamība nodrošināt dzimumu līdztiesības aspekta integrēšanu, piekļuves iespējas personām ar invaliditāti, tostarp informācijas un komunikācijas tehnoloģiju ziņā, un veicināt pāreju no dzīves ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijā uz dzīvi ģimenē un kopienā.

Horizontālā principa mērķis ir novērst nevienlīdzību starp sievietēm un vīriešiem jebkurā jomā, veicināt iekļaušanu un nediskrimināciju rases vai etniskās izcelsmes, reliģijas vai pārliecības, invaliditātes, vecuma vai seksuālās orientācijas dēļ.

Vienlīdzība, iekļaušana, nediskriminācija un pamattiesību ievērošana ir noteikts kā horizontāls princips visās ES fondu atbalsta jomās. Programmu sagatavošanā, īstenošanā, uzraudzīšanā, ziņošanā par tām un to izvērtēšanā ir jāņem vērā un jāveicina dzimumu līdztiesība, dzimumu līdztiesības aspekta integrēšana un dzimumperspektīvas integrēšana, kā arī jāveic darbības, lai novērstu jebkādu diskrimināciju dzimuma, rases vai etniskās izcelsmes, reliģijas vai ticības, invaliditātes, vecuma vai seksuālās orientācijas dēļ. Visā ES fondu sagatavošanā un īstenošanā jo īpaši ņem vērā nepieciešamību nodrošināt piekļuves iespējas personām ar invaliditāti. No ES fondiem būtu jāatbalsta tikai tādas darbības, kas mazina segregāciju vai atstumtību, un, finansējot infrastruktūru, būtu jānodrošina pieejamība personām ar invaliditāti.

---

¹ Eiropas Parlamenta un Padomes 2021. gada 24. jūnija regula (ES) 2021/1060, ar ko paredz kopīgus noteikumus par Eiropas Reģionālās attīstības fondu, Eiropas Sociālo fondu Plus, Kohēzijas fondu, Taisnīgas pārkārtošanās fondu un Eiropas Jūrlietu, zvejniecības un akvakultūras fondu un finanšu noteikumus attiecībā uz tiem un uz Patvēruma, migrācijas un integrācijas fondu, Iekšējās drošības fondu un Finansiāla atbalsta instrumentu robežu pārvaldībai un vīzu politikai (<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX:32021R1060&from=LV%20>)

² Eiropas Parlamenta un Padomes 2021. gada 24. jūnija regula (ES) 2021/1057, ar ko izveido Eiropas Sociālo fondu Plus (ESF+) un atceļ Regulu (ES) Nr. 1296/2013 (<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX:32021R1057&from=EN>)

³ Eiropas Parlamenta un Padomes 2021. gada 24. jūnija regula (ES) 2021/1058 par Eiropas Reģionālās attīstības fondu un Kohēzijas fondu, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX:32021R1058&from=LV>

⁴ Eiropas Parlamenta un padomes regula (ES) 2021/1056 (2021. gada 24. jūnijs), ar ko izveido Taisnīgas pārkārtošanās fondu <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX:32021R1056&from=LV>

KNR 9. pants “Horizontālie principi”

ES Pamattiesību harta	<ul style="list-style-type: none"> • Dalībvalstis un Komisija fondu apguvē nodrošina pamattiesību ievērošanu un atbilstību Eiropas Savienības Pamattiesību hartai
Dzimumu līdztiesība	<ul style="list-style-type: none"> • Dalībvalstis un Komisija nodrošina, lai visā programmu sagatavošanā, īstenošanā uzraudzīšanā, ziņojumu izstrādē un novērtēšanā tiktu ņemta vērā un veicināta vīriešu un sieviešu līdztiesība, dzimumu līdztiesības aspekta integrēšana
Nediskriminācija un pieklūstamība	<ul style="list-style-type: none"> • Dalībvalstis un Komisija veic atbilstošus pasākumus, lai programmu sagatavošanas, īstenošanas uzraudzības, ziņošanas un novērtēšanas laikā novērstu jebkādu diskrimināciju dzimuma, rases vai etniskās izcelsmes, ticības vai pārliecības, invaliditātes, vecuma vai seksuālās orientācijas dēļ. Visā programmu sagatavošanas un īstenošanas laikā jo īpaši ņem vērā pieklūstamības nodrošināšanu personām ar invaliditāti

ESF+ ⁵ regulas 6. pants *Dzimumu līdztiesība, vienlīdzīgas iespējas un nediskriminēšana* paredz, ka Dalībvalstis un Komisija atbalsta konkrētas mērķtiecīgas darbības, ar kurām ikvienā no ESF+ mērķiem veicina horizontālos principus, kas minēti KNR 9. panta 2. un 3. punktā un 28. pantā. Šīs darbības var ietvert darbības, ar kurām nodrošina pieklūstamības iespējas personām ar invaliditāti, tostarp informācijas un komunikācijas tehnoloģiju ziņā, un veicina pāreju no aprūpes iestādē vai ilgstošas sociālās aprūpes iestādē uz ģimenē un kopienā balstītu aprūpi. Izmantojot ESF+, dalībvalstis un Komisija arī tiecas palielināt sieviešu dalību nodarbinātībā, kā arī uzlabot darba un personīgās dzīves saskaņošanu, cīnoties pret nabadzības feminizāciju un dzimumu diskrimināciju darba tirgū un izglītībā un mācībās.

ERAF un KF⁶ pasākumu īstenošanā būtu jāievēro Līguma par Eiropas Savienību 3. pantā un Līguma par Eiropas Savienības darbību 10. pantā izklāstītie horizontālie principi, tostarp jāatbalsta pieejamība saskaņā ar ANO Konvencijas 9. pantu un saskaņā ar Savienības tiesību aktiem, ar kuriem saskaņo produktu un pakalpojumu pieklūstamības prasības, jācenšas novērst nevienlīdzību, veicināt sieviešu un vīriešu līdztiesību un iekļaut dzimumu aspektu, kā arī apkarot diskrimināciju dzimuma, rases vai etniskās izcelsmes, reliģijas vai pārliecības, invaliditātes, vecuma vai seksuālās orientācijas dēļ. Nevienam fondam nebūtu jāatbalsta darbības, kas veicina jebkāda veida atšķiršanu vai atstumtību, un infrastruktūras finansēšanas gadījumā abiem fondiem būtu jānodrošina pieejamība personām ar invaliditāti. Lai sekmētu sociālo iekļaušanu un apkarotu nabadzību, jo īpaši atstumtu kopienu vidū, ir jāuzlabo, tostarp ar infrastruktūras palīdzību, piekļuve sociālajiem, izglītības, kultūras un atpūtas pakalpojumiem, tostarp sporta jomā, ņemot vērā personu ar invaliditāti, bērnu un vecāka gadagājuma cilvēku īpašās vajadzības.

⁵ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX:32021R1057&from=LV>

⁶ Eiropas Parlamenta un Padomes 2021. gada 24. jūnija regula (ES) 2021/1058 par Eiropas Reģionālās attīstības fondu un Kohēzijas fondu, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX:32021R1058&from=LV>

TPF regulā⁷ noteikts, ka dalībvalstīm ir pienākums pievērsties īpašajai situācijai un sieviešu lomai pārkārtošanās uz klimatneitrālu ekonomiku procesā un veicināt dzimumu līdztiesību. Sieviešu līdzdalībai darba tirgū un uzņēmējdarbībai, kā arī vienlīdzīgai darba samaksai ir svarīga nozīme vienlīdzīgu iespēju nodrošināšanā. TPF īpaša uzmanība būtu jāpievērš arī neaizsargātām grupām, kuras nesamērīgi cieš no pārkārtošanās radītās nelabvēlīgās ietekmes, piemēram, darba ņēmējiem ar invaliditāti. Būtu jāatļauj atbalsts darbībām izglītības un sociālās iekļaušanas jomā, kā arī atbalsts sociālajai infrastruktūrai bērnu un senioru aprūpes iestāžu, un apmācības centru vajadzībām, ar noteikumu, ka šīs darbības ir pienācīgi pamatotas taisnīgas pārkārtošanās teritoriālajos plānos.

Vadlīniju mērķis ir veicināt, ka visu to darbību, kas saņem atbalstu no ES fondiem, sagatavošanā, īstenošanā, uzraudzīšanā, ziņošanā par tām un to izvērtēšanā tiek ņemta vērā un veicināta dzimumu līdztiesība, iekļaušana, nediskriminācija un pamattiesību ievērošana.

Vadlīniju mērķis ir arī palīdzēt un aicināt atbildīgās iestādes uzņemties iniciatīvu un atbalstīt tikai tādus projektus, kas pienācīgi ņem vērā nediskriminācijas principus un veicina vienlīdzību, iekļaušanu un pamattiesību ievērošanu.

---

⁷ Eiropas Parlamenta un padomes regula (ES) 2021/1056 (2021. gada 24. jūnijs), ar ko izveido Taisnīgas pārkārtošanās fondu <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX:32021R1056&from=LV>

2. Pamattiesības un diskriminācijas aspekti

Visām ES dalībvalstīm ir kopīgas vērtības: ievērot cilvēktiesības, respektēt cilvēka cieņu, brīvību, demokrātiju, vienlīdzību un tiesiskumu. Un visiem ES pilsoņiem ir vienādas pamattiesības, kas balstās uz iepriekš minētajām vērtībām, kā arī uz līdztiesību, nediskriminēšanu un iekļautību. Šīs vērtības nostiprina un aizsargā tiesiskums, kas ir noteikts ES līgumos – LES un LESD un Eiropas Savienības Pamattiesību hartā (turpmāk – Pamattiesību harta).

Pamattiesības ir galvenās tiesības un brīvības, kādas ir ikvienam Eiropas Savienības iedzīvotājam. Pamattiesības nosaka minimālos standartus, lai nodrošinātu cieņpilnu izturēšanos pret ikvienu cilvēku. Pamattiesību centrā ir cilvēks kā personība, jo tās aizsargā konkrētas personības izpausmes veidus.

Arī Latvija atzīst un aizsargā cilvēka pamattiesības. Nacionāli cilvēka pamattiesības ir atrunātas Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 8. nodaļā “Cilvēka pamattiesības”. Satversmes 8. nodaļā ietvertās pamattiesību garantijas ir nepieciešamais tiesību minimums, kas valstij ir obligāti jāievēro un jānodrošina, tomēr tas neliedz valsts institūcijām piešķirt Latvijas privātpersonām plašākas tiesību garantijas, nekā paredzēts Satversmē.⁸

2.1. Vienlīdzības un diskriminācijas jēdzieni

Latvijā tiesiskās vienlīdzības (un tā abi elementi – līdztiesības princips un diskriminācijas aizliegums) kā konstitucionālā ranga pamattiesību norma ir noteikta Satversmes 91. pantā: “Visi cilvēki ir vienlīdzīgi likuma un tiesas priekšā. Cilvēka tiesības tiek īstenotas bez jebkādas diskriminācijas”, ietverot divus savstarpēji cieši saistītus principus: vienlīdzības princips – panta pirmajā teikumā – un diskriminācijas aizlieguma princips – otrajā teikumā⁹.

Vienlīdzības princips nozīmē, ka vienādos faktiskajos un tiesiskajos apstākļos izturēšanās ir jābūt vienādai, savukārt atšķirīgos apstākļos izturēšanās ir jābūt atšķirīgai.

Lai izvērtētu situācijas atbilstību vienlīdzības principam, nepieciešams noskaidrot:

- 1) vai un kuras personas (personu grupas) atrodas vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos;
- 2) vai attiecīgā situācija paredz vienādu vai atšķirīgu attieksmi pret šīm personām;

⁸ Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa “Cilvēka pamattiesības”. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011, 40. lpp.

⁹ Sk. Satversmes tiesas 2005. gada 14. septembra sprieduma lietā Nr. 2005-02-0106 9.3. punktu

- 3) vai šādai attieksmei ir objektīvs un saprātīgs pamats (proti, vai tai ir leģitīms mērķis un vai ir ievērots samērīguma princips).¹⁰

Samērīgums vienlīdzības principa kontekstā nozīmē, ka labumam, ko sabiedrība iegūst ar atšķirīgo attieksmi pret salīdzināmām situācijām, ir jābūt lielākam nekā zaudējumam, ko cieš tās personas, kuras atrodas nelabvēlīgākajā no abām situācijām.

Diskriminācijas aizlieguma princips paredz novērst iespēju, ka demokrātiskā un tiesiskā valstī, pamatojoties uz kādu nepieļaujamu kritēriju, tiktu ierobežotas personas pamattiesības.¹¹

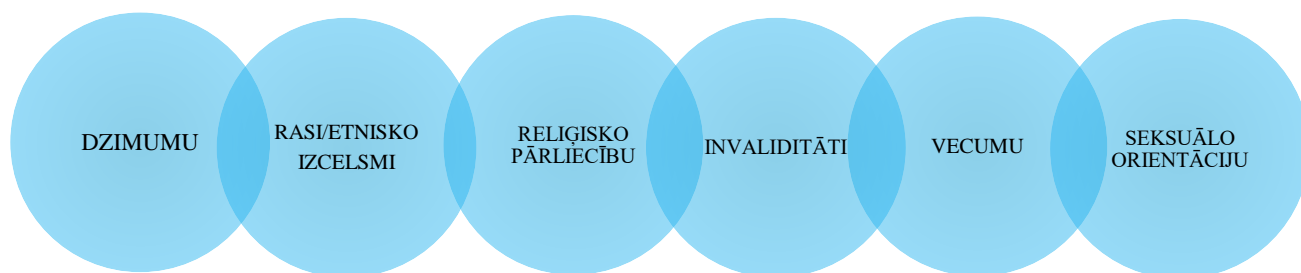

Ja pret personām, kas atrodas līdzīgā situācijā, izturas atšķirīgi (parasti - mazāk labvēlīgi) bez objektīva un saprātīga pamata, un vienīgais iemesls atšķirīgai attieksmei ir personas piederība kādai konkrētai grupai, tad šādu situāciju sauc par diskrimināciju.

Ir aizliegta jebkāda diskriminācija, pamatojoties uz:

1.attēls

Atšķirīga attieksme pieļaujama vienīgi tādos gadījumos, ja tam ir pamatots un objektīvs attaisnojums un pastāv samērīgums starp sasniedzamo mērķi un izmantotajiem līdzekļiem.

Diskriminācija var izpausties dažādos veidos¹²:

Tieša diskriminācija notiek gadījumos, kad salīdzināmā situācijā attieksme pret personu ir atšķirīga un mazāk labvēlīga, nekā pret citu personu, un attieksmes pamatā ir kāds no iepriekšminētajiem aizliegtajiem diskriminācijas pamatiem. Piemēram, ja vienus un tos pašus darba pienākumus pilda sieviete un vīrietis, bet atalgojums kādam no dzimuma pārstāvjiem ir augstāks bez objektīva pamatojuma.

Netieša diskriminācija konstatējama gadījumos, kad šķietami neitrāls noteikums, kritērijs vai prakse nostāda vienu personu grupu (ko apvieno kāds no diskriminācijas pamatiem) īpaši nelabvēlīgā situācijā, salīdzinot ar citu grupu. Piemēram, publiskai lietošanai tiek uzbūvēta jauna

---

¹⁰ Sk. Satversmes tiesas 2010. gada 2. februāra sprieduma lietā Nr. 2009-46-01 7. punktu.

¹¹ Sk. Satversmes tiesas 2015.gada 23.novembra sprieduma lietā Nr. 2015-10-01 15.punktu

¹² <https://www.amnesty.org/en/what-we-do/discrimination/>

<https://www.tiesibsargs.lv/lv/pages/cilvektiesibas/diskriminācijas-noversana/diskriminācijas-veidi>

https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-factsheet_inequalititesmultidiscrimination_lv.pdf

bibliotēka, kurai nav nodrošināta pilnvērtīga piekļūstamība, tādēļ persona rītenkrēslā bez citu cilvēku palīdzībās nespēj iekļūt bibliotēkā un līdzvērtīgi ar citiem saņemt sev interesējošu pakalpojumu.

Multiplā diskriminācija izpaužas, kad vienkopus klātesoši ir vairāki diskriminācijas veidi, kas kādu sabiedrības grupu vai grupas nostāda neizdevīgā situācijā pret citu grupu vai sabiedrību kopumā. Piemēram, ja romu tautības sievietē par tādu pašu darbu un darba pienākumiem saņem mazāku atalgojumu kā citas sievietes kolektīvā un vēl mazāk nekā tā paša kolektīva vīrietis. Romu sievietē ir pakļauta kombinētai diskriminācijai gan dzimuma, gan nacionālās piederības dēļ.

Savstarpēji ietekmējošas diskriminācijas (*angl. Intersectionality*)¹³ pamatā ir premisa, ka cilvēkiem dzīves laikā ir dažādas vienlīdz pastāvošas identitātes, kas izriet no sociālajām attiecībām, vēstures un varas struktūru darbības. Intersekcionālās analīzes mērķis ir atspoguļot dažādās identitātes, atklājot dažādu veidu intersekcionalo un multiplo diskrimināciju un nelabvēlīgas situācijas, ko rada identitāšu un dzimumu un dzimtes saiknes kombinācija ar citiem iemesliem. Savstarpēji ietekmējošas diskriminācijas vērtēšanas pieeja ir analītisks rīks, kas palīdz pētīt, izprast un reaģēt uz veidiem, kādos dzimums un dzimte ir savstarpēji saistīti ar citām personiskām īpašībām/identitātēm un kā šī savstarpējā saistība ietekmē unikālus diskriminācijas gadījumus

Piemēram, tā kā sievietes nav viendabīga kategorija un to dažādības izpratne ir galvenais aspekts, lai nodrošinātu, ka politikas veidošana neturpina tieši vai netieši diskriminēt un/vai padarīt neredzamas konkrētas sieviešu grupas, piemēram, sociāli ekonomiski nelabvēlīgākā stāvoklī esošas romu izcelsmes sievietes, sievietes ar invaliditāti, migrantes un mazākumtautību sievietes, sievietes ar citu ādas krāsu, vecāka gadagājuma sievietes, sievietes ar zemāku izglītības līmeni, sievietes ar veselības problēmām un sievietes ar atšķirīgu seksuālo orientāciju sievietes biežāk ir pakļautas multiplajai un savstarpēji ietekmējošai diskriminācijai.

2.2. Dzimumu līdztiesība

Gan sievietēm, gan vīriešiem dzimumu līdztiesības apstākļos ir pieejami visa veida resursi (informācija, izglītība, veselības aprūpe, finanses u.c.), kādi Latvijas valstī pastāv, un ir iespējas tos izmantot. Abu dzimumu cilvēkiem ir vienlīdzīgas tiesības un arī vienlīdzīga atbildība. Vīriešu un sieviešu ieguldījumu sabiedrības labā vērtē pēc vienādiem kritērijiem, un viņu problēmas arī uztver kā līdzvērtīgi svarīgas un risināmas. Dzimumu līdztiesības mērķis nav sieviešu un vīriešu vienādošana, bet gan vides un apstākļu radīšana, kurā gan sievietes, gan vīrieši vienlīdzīgi var baudīt savas likumā noteiktās tiesības un brīvības, realizēt savu potenciālu, talantus un idejas un būt noteicēji par savu dzīvi neatkarīgi no dzimuma.

Dzimumu līdztiesība nozīmē abu dzimumu cilvēku līdzvērtīgas iespējas un tiesības sabiedrībā un valstī, tajā pašā laikā apzinoties, ka vīrieši un sievietes nav vienādas būtnes. Jēdziens “dzimums” ir jāsaprot gan kā personu raksturojošs bioloģisko pazīmju kopums, gan kā sociāla parādība. Praksē tas nozīmē, ka personu ietekmē ne tikai tās piederība pie sieviešu vai vīriešu dzimuma, bet arī sabiedrībā nostiprinājušies vai paša cilvēka uzskati un pieņēmumi par sieviešu un vīriešu sociālo lomu, pienākumiem, atbildību un vajadzībām.

---

¹³ <https://eige.europa.eu/thesaurus/overview>

Aizliegums diskriminēt dzimuma dēļ ir noteikts dažādu nozaru normatīvajos aktos. Dzimumu diskriminācija ir situācija, kad pret cilvēku viņa dzimuma dēļ attiecas nelabvēlīgi un aizskaroši. Tieša dzimumu diskriminācija izpaužas situācijās, kur sievietei vai vīrietim tiešā veidā ir liegta kāda iespēja tikai viņa vai viņas dzimuma dēļ. Dzimumu diskriminācija var būt arī netieša. Tā izpaužas situācijās, kurās sievietei vai vīrietim nav liegta iespēja īstenot savas tiesības tieši viņu dzimuma dēļ, bet tomēr viena dzimuma iespējas vai ieguvumi nav līdzvērtīgi. Tāpat ir aizliegta personas aizskaršana dzimuma dēļ. Tas nozīmē, ka apzināti tiek pieņemta attieksme, kas personai ir nepatīkama un aizskaroša. Šāda rīcība var būt ar seksuālu raksturu, kā rezultātā ir aizskarta cilvēka cieņa, viņu iebiedē, un kopumā rada pret cilvēkiem naidīgu pazemojošu un degradējošu vidi. Šīs izpausmes cēloņi var būt dzimumu stereotipi, nevienlīdzīga pieeja resursiem, kultūras normas.

Dzimumu līdztiesība ir viens no Eiropas sociālo tiesību pīlāriem un Eiropas Savienība ir apņēmusies veicināt vienlīdzīgu attieksmi un iespējas sievietēm un vīriešiem visās jomās, tostarp attiecībā uz dalību darba tirgū, noteikumiem un nosacījumiem, veicināt labākus nodarbinātības apstākļus un karjeras virzību, kā arī nodrošināt vienādu samaksu par vienādas vērtības darbu sievietēm un vīriešiem. Līguma par Eiropas Savienības darbību (LESD) 8. pants paredz, ka, veicot savas darbības, Savienība tiecas novērst nevienlīdzību starp sievietēm un vīriešiem un sekmēt vienlīdzību. Savukārt Regula (ES) 2021/1060¹⁴ paredz, ka izmantojot ESF+, dalībvalstis un Komisija tiecas palielināt sieviešu nodarbinātību, kā arī uzlabot darba un privātās dzīves saskaņošanu, cīnoties pret nabadzības feminizāciju un dzimumu diskrimināciju darba tirgū un izglītībā.

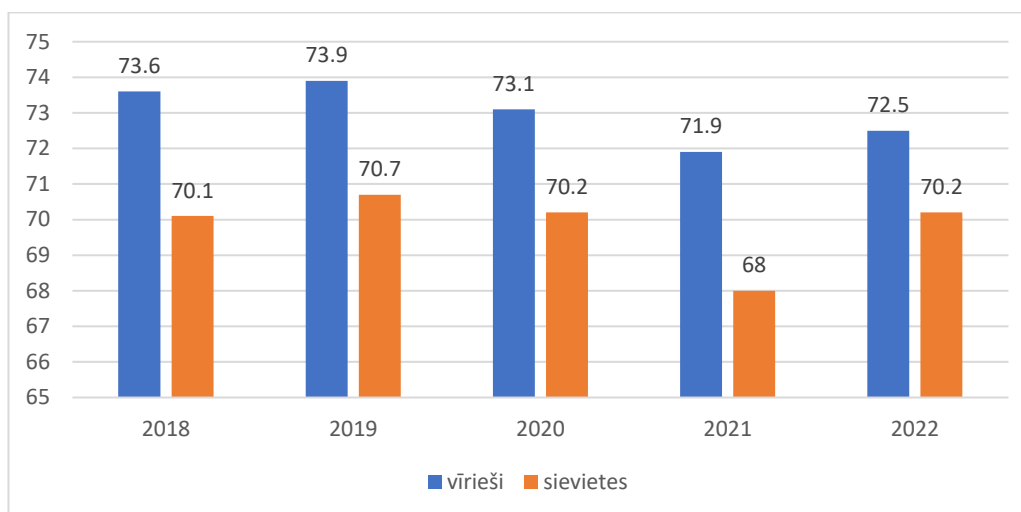
Lai nodrošinātu **dzimumu līdztiesību praksē**, kā arī novērtētu esošo situāciju kādā jomā, tiek izmantota dzimumu perspektīva. Tas nozīmē, ka, analizējot jebkuras norises sabiedrībā, uzmanība tiek pievērsta dzimumam, tā atklājot atšķirības sieviešu un vīriešu situācijā. Atšķirības un dažādo sieviešu un vīriešu situāciju Latvijā atklāj statistikas dati, rādītāji dalījumā pēc dzimuma, pētījumi.

Saskaņā ar CSP datiem 2022. gada sākumā Latvijā sieviešu īpatsvars kopējā iedzīvotāju skaitā bija 54%, bet vīriešu – 46%. Latvijā katru gadu zēnu piedzimst vairāk nekā meiteņu. Vīriešu skaits ir lielāks, nekā sieviešu vidēji līdz 40 – 44 gadu vecumu grupai. Vēlāk sieviešu īpatsvars strauji palielinās, jo sieviešu paredzamais mūža ilgums ir lielāks nekā vīriešu. Attiecīgi sievietēm – 77,9 gadi, bet vīriešiem 68,2¹⁵. Šīs atšķirības skaidrojamas ar augstāku priekšlaicīgu mirstību vīriešiem, ko savukārt ietekmē daudz dažādu faktoru, tai skaitā, neveselīgāks dzīvesveids, pārgalvīgāka uzvedība, novēlota vēršanās pie ārsta, lai noteiktu diagnozi un atbilstošu ārstēšanu u.c. Gan sieviešu, gan vīriešu ekonomiskās aktivitātes līmenis pēdējo desmit gadu laikā ir pieaudzis. Kopš 2014. gada kopējais nodarbinātības līmenis Latvijā, kā arī sieviešu nodarbinātības līmenis pārsniedza ES-27 vidējo rādītāju (2021. gadā – 63,4 %).

¹⁴ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX:32021R1060>

¹⁵ <https://data.stat.gov.lv:443/sq/15899>

Nodarbinātības līmenis vecumā no 150-64 gadiem, % no kopējā iedzīvotāju skaita¹⁶

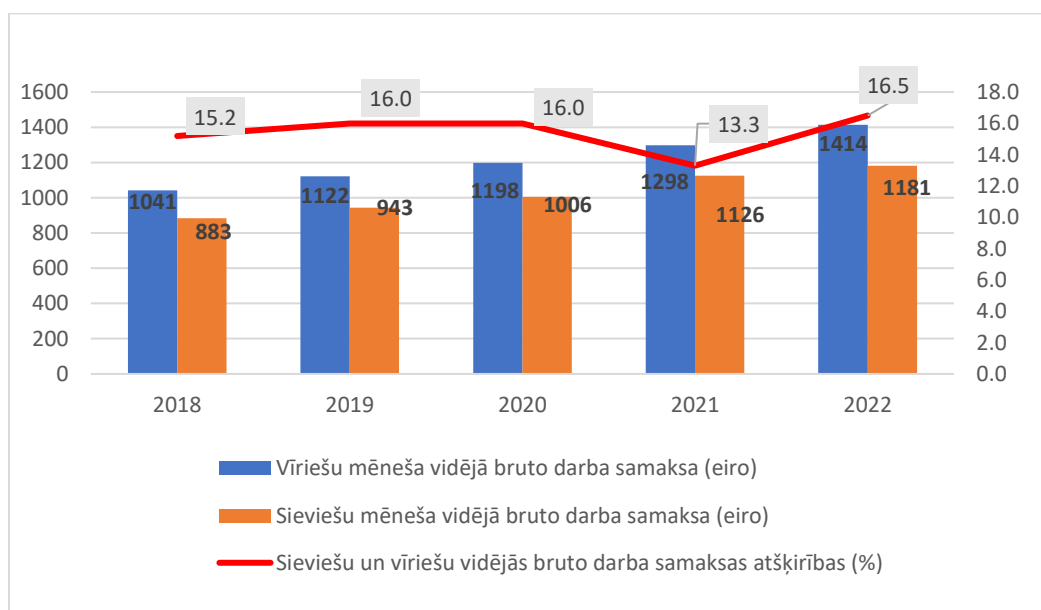

Datu avots: CSP

Neskatoties uz augstajiem sieviešu un vīriešu **nodarbinātības rādītājiem**, Latvijā ir izteiktas darba samaksas atšķirības starp sievietēm un vīriešiem. Atšķirības, lai arī mainīgas, taču ar negatīvi pieaugošu tendenci (2.attēls). Vislielākā sieviešu un vīriešu darba samaksas atšķirība Latvijā ir vērojama mākslas un atpūtas nozarē (33,9%), finanšu un apdrošināšanas nozarē (33,4%), informācijas un komunikācijas tehnoloģiju nozarē (33,3%), tirdzniecības nozarē (29,2%), kā arī apstrādes rūpniecības nozarē (22,9%)¹⁷.

2.attēls

Sieviešu un vīriešu mēneša vidējā bruto darba samaksa un tās atšķirības pa darbības veidiem I. ceturksnī (eiro; procentos)¹⁸ (Datu avots: CSP)

¹⁶ <https://data.stat.gov.lv:443/sq/15900>

¹⁷ <https://data.stat.gov.lv:443/sq/15902>

¹⁸ <https://data.stat.gov.lv:443/sq/15901>

Darba samaksas atšķirības ir uzskatāmas kā viens no galvenajiem šķēršļiem sieviešu un vīriešu ekonomiskās neatkarības nodrošināšanā, jo tās pakļauj sievietes lielākam nabadzības riskam un būtiski ietekmē individuālās izvēles saistībā ar darba veidu un ilgumu, karjeras pārtraukumu vai mājas un ģimenes pienākumu sadali. Darba samaksas atšķirības ietekmē sieviešu dzīves kvalitāti arī vēlāk, sasniedzot pensijas vecumu. ES pensiju atšķirības starp sievietēm un vīriešiem 2019. gadā veidoja 27,9%, savukārt Latvijā pensiju atšķirība 2019. gadā starp vīriešiem un sievietēm veidoja 14,2%.

Gan izglītībā, gan darba tirgū Latvijā ir izteikts sieviešu un vīriešu nozaru un profesiju dalījums. Visizplatītākās nozares, kurās strādā vīrieši, ir rūpniecības (16%), transporta un uzglabāšanas (17,5%), būvniecības (15%), informācijas un komunikācijas pakalpojumu nozarē (6,3%), savukārt sievietes – tirdzniecības (18,1%), izglītības (15,2%) un veselības (11,4%) nozarēs¹⁹..

Sievietes retāk ieņem augstus amatus **lēmumus pieņemošās** pozīcijās. Tomēr, salīdzinot ar ES, Latvija ir līderu pozīcijās pēc sieviešu īpatsvara vadītāju amatos (2020.gada 3.cet. 45%)²⁰. Savukārt Latvijas buržā kotēto uzņēmumu valdēs ir nedaudz vairāk par vienu ceturto daļu (25,7 %) sieviešu²¹.

Lai gan Latvijā sievietēm un vīriešiem ir vienādas iespējas iegūt izglītību, tomēr joprojām pastāv **atšķirība starp sieviešu un vīriešu iegūto izglītības līmeni**. Vīrieši biežāk nekā sievietes neturpina mācības pēc pamatzglītības iegūšanas. 2022. gadā Latvijā 40,6 % sieviešu un 25,4 % vīriešu bija augstākā izglītība. Pēdējos 5 gados sieviešu ar augstāko izglītību skaitam ir tendence pieaugt daudz straujāk nekā vīriešu.²² Savukārt arrodizglītību vai profesionālo izglītību biežāk iegūst vīrieši – 33,7%, bet sievietes - 26,6% (2022.gads).

2021. gadā Latvijā 8,6 % % iedzīvotāju 25–64 gadu vecumā mācījās vai bija piedalījušies **apmācībās** pēdējo četru nedēļu laikā, kas ir par 2 % vairāk salīdzinājumā ar 2020.gadu. Sieviešu, kas turpina mācīties arī pēc 25 gadiem, īpatsvars ir augstāks nekā vīriešu un salīdzinājumā ar 2020. gadu ir pieaudzis (attieciņi sievietes – 11,5% un vīrieši – 5,5%)²³.

Sabiedrībā nostabilizējušies **stereotipi** par noteiktām un nemainīgām sieviešu un vīriešu lomām ir viens no galvenajiem šķēršļiem, lai praksē nodrošinātu sieviešu un vīriešu līdztiesību. Arī pētījumi rāda, ka izmaiņas notiek lēni un ir nepieciešama paaudžu nomainīšana, lai attieksme, uztvere un līdz ar to arī uzvedība un rīcība mainītos. Kopumā iedzīvotāju attieksme pret dzimumu līdztiesību ir atbalstoša un tas ir attiecināms uz dažādām jomām un jautājumiem gan no sieviešu, gan vīriešu puses, izņemot jautājumā par to, kas spēj labāk parūpēties par mazu bērnu. Vislielākā vienprātība sieviešu un vīriešu vidū ir par to, ka izglītības ieguve ir svarīga abiem dzimumiem. Apmēram 75% sieviešu un 70% vīriešu uzskata, ka rūpes par bērniem un ģimeni ir jādala līdzvērtīgi un ka algots darbs ir būtisks gan sievietēm, gan vīriešiem. Kopumā vīrieši biežāk nekā sievietes piešķir sev lielāko lomu politiskajā sfērā, kā arī darba un naudas pelnīšanas jomā. Svarīgi uzsvērt, ka iedzīvotāju uzskati mainās arī pēc izglītības līmeņa — jo augstāka ir izglītība, jo lielāka ir varbūtība skatīties uz vīriešu un sieviešu lomām no līdztiesības pozīcijām.²⁴

¹⁹ <https://data.stat.gov.lv:443/sq/15903>

²⁰ <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/edn-20210305-2>

²¹ https://eige.europa.eu/gender-statistics/dgs/indicator/wmidm_bus_bus_wmid_comp_complex

²² <https://data.stat.gov.lv:443/sq/15904>

²³ https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/TRNG_LFS_02_custom_5114082/default/table?lang=en

²⁴ http://petijumi.mk.gov.lv/sites/default/files/title_file/Latvijas-gimenes-paaudzes-2018.pdf

Kā liecina Centrālās statistikas pārvaldes veiktā apsekojumu rezultāti²⁵, katra trešā sieviete Latvijā ir cietusi no vardarbības, kura visbiežāk izpaužas no esošā vai bijušā partnera. Visizplatītākā vardarbības forma Latvijā intīmo partneru starpā ir emocionālā (psiholoģiskā) vardarbība – 28,8 % sieviešu ir pieredzējušas šādu vardarbību. 15,4 % sieviešu ir pieredzējušas fizisko vardarbību (ieskaitot draudus), 4,4 % – seksuālo vardarbību. Sievietes pamatā cieš no atkārtotas vardarbības no savu partneru puses, kā arī biežāk norāda uz paliekošām fiziskām sekām. Latvijas sabiedrībā kopumā ir augsts tolerances līmenis pret vardarbību pret sievieti un vardarbību ģimenē. Lai arī situācija pamazām mainās, izmaiņas notiek lēnāk, nekā to varētu vēlēties. Kā parādīja 2018.gadā veiktā sabiedrības aptaujas par vardarbības pret sievietēm ģimenē izplatību Latvijā rezultāti, respondenti biežāk nekā 2016. gadā norādīja, ka vardarbība gan pret sievieti (2016.gadā - 64%, 2018.gadā - 75%), gan pret vīrieti (2016.gadā - 55%; 2018.gadā - 67%) ģimenē nav pieņemama un tai vienmēr būtu jābūt sodāmai ar likumu. Tikai 2% respondentu (2018.) uzskata, ka vardarbība pret sievieti ģimenē kopumā ir pieņemama.

2.3. Invaliditāte un funkcionālie traucējumi

Ikvienu personu jebkurā savas dzīves posmā var saskarties ar īslaicīgiem vai ilgstošiem funkcionēšanas ierobežojumiem, kuri ietekmē personas spējas strādāt, mācīties, aprūpēt sevi, tādējādi radot apgrūtinājumu pilnvērtīgi iekļauties sabiedrībā. *Funkcionēšanas ierobežojumus* izraisa personas orgānu un orgānu sistēmu līmenī esoši *funkcionālie traucējumi* - redzes, dzirdes, kustību, garīga rakstura un citi traucējumi. Tomēr būtiski ir apzināties, ka funkcionāli traucējumi var būt arī personām, kurām invaliditāte nav noteikta, tādēļ personas ar funkcionāliem traucējumiem aptver plašāku personu loku nekā personas ar invaliditāti, kurām saskaņā ar Latvijas normatīvajiem aktiem ir noteikta invaliditāte.

ANO Konvencija par personu ar invaliditāti tiesībām (ANO Konvencija) invaliditāti definē kā “ilgstošus fiziskus, garīgus, intelektuālus vai maņu traucējumus, kas mijiedarbībā ar dažādiem šķēršļiem var apgrūtināt personu pilnvērtīgu un efektīvu līdzdalību sabiedrības dzīvē vienlīdzīgi ar citiem”.

Invaliditātes likuma 5. pants nosaka, ka invaliditāte ir ilgstošs vai nepārejošs ļoti smagas, smagas vai mērenas pakāpes funkcionēšanas ierobežojums, kas ietekmē personas garīgās vai fiziskās spējas, darbības, pašaprūpi un iekļaušanos sabiedrībā. Līdz ar to ANO Konvencijas tvērumā invaliditātes jēdziens ir skatāms plašāk, proti, arī bez oficiāli noteikta invaliditātes statusa, savukārt Latvijas normatīvajā regulējumā ir nostiprināta invaliditātes un personas ar invaliditāti definīcija, nosakot, ka persona ar invaliditāti ir tā, kurai Invaliditātes likumā paredzētajā kārtībā ir noteikta invaliditāte.

---

²⁵ <https://stat.gov.lv/lv/statistikas-temas/iedzivotaji/noziegumi/publikacijas-un-infografikas/10940-vardarbibas-izplatiba>

Starptautiskais augstākā līmeņa invaliditātes politikas ietvaru veidojošais dokuments ir ANO Konvencija, kurā ietvertie principi nosaka ne vien ES, bet arī nacionālā līmeņa invaliditātes politikas mērķus, uzdevumus un sasniedzamos rezultātus. ANO Konvenciju Latvija ratificēja 2010.gadā, apņēmoties nodrošināt tajā noteiktos principus un personu ar invaliditāti labākās intereses.

ANO Personu ar invaliditāti tiesību komiteja, skaidrojot ANO Konvencijas 5. pantu²⁶ (Vienlīdzība un diskriminācijas aizliegums) ir norādījusi, ka vienlīdzība un nediskriminācija ir ANO Konvencijas pamatā, kas attiecinās uz visiem ANO Konvencijas pantiem, tādējādi visas ANO Konvencijā paredzētās būtiskās tiesības sasaista ar nediskriminācijas un vienlīdzības principu²⁷.

Personu ar invaliditāti skaits un īpatsvars pastāvīgo iedzīvotāju skaitā turpina pieaugt ar katru gadu. 2014.gadā personu ar invaliditāti īpatsvars no kopējā valsts iedzīvotāju skaita bija 8,6%, 2016.gadā – 8,8%, bet 2022.gada beigās jau 10,5 %²⁸ - gan bērni, gan personas darbības vecumā, gan pensijas vecumā. Pamatojoties uz no sociāli atbildīgas valsts galvenā principa izrietošā valsts pienākuma – uzlabot mazaizsargātu sociālu grupu situāciju - valstij ir jānodrošina pasākumi, kas atvieglo personu ar invaliditāti stāvokli un veicina viņu iekļaušanos sabiedrībā.

Latvija ir noteikusi skaidru virzību invaliditātes politikas attīstībā – no medicīniskā modeļa (centrā slimības esamība), kurā tiek uzsvērta cilvēka nespēja un atkarība no līdzcilvēkiem, uz cilvēktiesību pieeju (kādas ir cilvēka funkcionēšanas spējas, neraugoties uz slimības esamību), kurā uzsvars ir likts uz personas aktīvu iesaisti sabiedriskajos procesos, dzīvojot patstāvīgu un neatkarīgu dzīvi. Invaliditātes politika Latvijā izriet no ANO Konvencijas galvenajiem principiem un kas ir ievērojami, īstenojot invaliditātes politiku Latvijā:

- **Personu ar invaliditāti vienlīdzīgu iespēju aspekts visu nozaru politikās** – ANO Konvencijā noteiktās tiesības un pamatprincipi ir īstenojami horizontāli, t.i., atbildīgās ministrijas un citas iesaistītās institūcijas katra ir atbildīga par ANO Konvencijā noteikto saistību pakāpenisku ieviešanu savā nozarē.
- **Cilvēkam piemītošās cieņas, personīgās patstāvības, t.sk. personīgās izvēles brīvības un personas neatkarības ievērošanas princips** – personai ar invaliditāti ir tiesības pašai pieņemt lēmumus, kas attiecas uz viņa interešu ievērošanu un īstenošanu, tāpat personai ar invaliditāti ir tiesības uz neatkarību.
- **Diskriminācijas aizlieguma princips** – ANO Konvencijas izpratnē “diskriminācija invaliditātes dēļ” nozīmē jebkāda veida nošķiršanu, izslēgšanu vai ierobežošanu invaliditātes dēļ, kuras mērķis ir traucēt vai pilnībā nepieļaut visu politisko, ekonomisko, sociālo, kultūras, pilsonisko vai citu cilvēktiesību un pamatbrīvību atzīšanu, izmantošanu vai īstenošanu vienlīdzīgi ar citiem, vai kurai ir tādas sekas. Jebkāda diskriminācija invaliditātes dēļ ir aizliegta un personām ar invaliditāti nepieciešams nodrošināt vienlīdzīgu tiesisko aizsardzību pret diskrimināciju jebkāda iemesla dēļ. Diskriminācijas aizlieguma princips iekļauts vairākos normatīvajos aktos, piemēram, Darba likumā, Patērētāju tiesību aizsardzības likumā, Pacientu tiesību likumā u.c.
- **Iespēju vienlīdzības princips** – personām ar invaliditāti ir likumiskas tiesības tāpat kā citiem cilvēkiem visās dzīves jomās.

²⁶ ANO Personu ar invaliditāti tiesību komitejas Vispārējais komentārs Nr.6 (2018) par vienlīdzību un nediskrimināciju

²⁷ Turpat

²⁸ Labklājības Informācijas sistēmas dati, 2022.gads

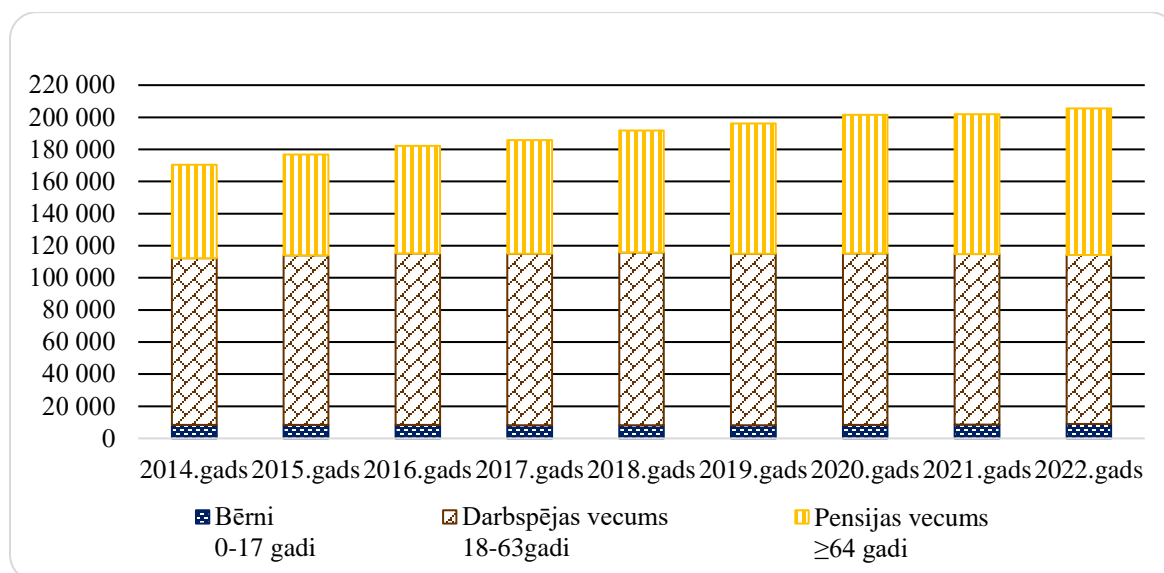
- ***Pieklūstamības princips*** – mērķis novērst šķēršļus un barjeras, kas liedz personām ar invaliditāti izmantot savas tiesības. Tas attiecas ne tikai uz fizisko piekļuvi dažādām vietām, bet arī ar piekļuvi informācijai, tehnoloģijām, komunikācijām, iesaistīšanos
- ekonomiskajā un sociālajā dzīvē. Lai arī, runājot par piekļūstamību, vēsturiski nereti politikas attīstības plānošanas dokumentos un normatīvajos aktos tiek lietots termins pieejamība, tie saturiski ietver sevī atšķirīgus principus. Pieejamība nozīmē vides/objekta/pakalpojuma pieejamību vai esamību kopumā. Savukārt piekļūstamība nozīmē, ka konkrētajai videi/objektam/pakalpojumam ir iespēja fiziski piekļūt un to var lietot, izmantojot vairākus sensoros (redze, dzirde, tauste) kanālus. Tādējādi pieejamība var izslēgt piekļūstamību, savukārt piekļūstamība ietver arī pieejamību.
- ***Līdzdalības princips*** – personas ar invaliditāti nepieciešams iesaistīt lēmumu, kas skar viņu intereses, pieņemšanā, iedrošināt viņiem būt aktīviem dzīvē un sabiedrībā - „neko par mums bez mums!”.
- ***Iekļaušanas princips*** – iekļaušanās sabiedrībā ir divpusējs process, proti, sabiedrībai jāakceptē un jāatbalsta personu ar invaliditāti vēlme un centieni aktīvi iesaistīties sabiedriskajos procesos.
- ***Izpratnes veicināšanas princips*** – atšķirību respektēšana un personu ar invaliditāti atšķirību pieņemšana.
- ***Cieņas pret bērnu ar invaliditāti spēju attīstību un pret bērnu ar invaliditāti tiesībām saglabāt savu identitāti princips*** - bērniem ar invaliditāti vienlīdzīgi ar citiem bērniem ir tiesības pilnībā izmanto visas cilvēktiesības un pamatbrīvības.

Pilngadīgām personām darbības vecumā invaliditāti nosaka atbilstoši tās smaguma pakāpei (I, II vai III invaliditātes grupa) un darbības ierobežojumam (procentos). Personām pēc valsts vecuma pensijas piešķiršanai nepieciešamā vecuma sasniegšanas, veicot invaliditātes ekspertīzi, izvērtē funkcionēšanas ierobežojumu, tā pakāpi un nosaka atbilstošu invaliditātes grupu.²⁹ Starp personām ar invaliditāti lielākā daļa ir darbības vecumā (apmēram 53%), tomēr būtiskāks pieaugums pēdējo gadu laikā ir novērojams tieši vecuma grupā 64 + (apmēram 43%). Senioru skaits 64+ vecuma grupā turpina pieaugt ik gadu. Ja 2014. gadā vecumā 64+ invaliditāte bija noteikta 58 197 personai, tad 2022.gadā – 91 26. Tātad pieaugums ir par 57 %, turpretim vecuma grupā no 18-63 šajā pašā laikā pieaugums ir par 2%. Bērnu ar invaliditāti īpatsvars starp personām ar invaliditāti jau vairākus gadus ir 4% ietvarā, un arī absolūtos skaitļos bērnu ar invaliditāti skaits ir stabils (skatīt 3. attēlu).

²⁹ Invaliditātes likuma 6.panta pirmā un trešā daļa.

Personu ar invaliditāti skaita izmaiņas vecuma struktūrā no 2014.-2022.gadam

Datu avots: Labklājības informācijas sistēma (LabIS)

Starp bērniem ar invaliditāti zēnu ir nedaudz vairāk kā meiteņu. Vecuma grupā no 18 līdz 63 gadiem vīriešu ar invaliditāti ir nedaudz vairāk kā sievietes, savukārt vecuma grupā 64+ sievietes ar invaliditāti īpatsvars starp personām ar invaliditāti šajā grupā būtiski pieaug, kas kopumā saistīts ar sievietes skaita proporciju poulācijā šajā vecuma grupā (skatīt 4. attēlu)

Personu ar invaliditāti skaita izmaiņas, t.sk dzimuma struktūrā no 2014.-2022.gadam

Gads	Bērni 0-17 gadi			Darbspējas vecums 18-63gadi			Pensijas vecums ≥64 gadi		
	Sievietes	Vīrieši	KOPĀ	Sievietes	Vīrieši	KOPĀ	Sievietes	Vīrieši	KOPĀ
2014.gads	3 534	4 777	8 311	50 149	53 817	103 966	34 135	24 062	58 197
2015.gads	3 544	4 822	8 366	51 091	54 551	105 642	36 945	25 851	62 796
2016.gads	3 551	4 810	8 361	51 606	55 178	106 784	39 530	27 442	66 972
2017.gads	3 494	4 757	8 251	51 833	55 034	106 867	41 862	28 851	70 713
2018.gads	3 462	4 743	8 205	52 297	55 375	107 672	45 120	30 818	75 938
2019.gads	3 485	4 806	8 291	51 863	54 894	106 757	48 217	32 894	81 111
2020.gads	3 501	4 894	8 395	51 805	55 072	106 877	51 291	34 986	86 277
2021.gads	3 555	5 137	8 692	51 713	54 340	106 053	51 884	35 355	87 239
2022.gads	3 629	5 312	8 941	51 631	53 704	105 335	54 225	37 036	91 261

Datu avots: LabIS

Personu ar invaliditāti skaita pieaugums ir saistīts ar sabiedrības novecošanos kopumā, izmaiņām invaliditātes politikā, t.sk. dažādu atbalsta pasākumu ieviešanu, pārmaiņām sociālekonomiskajā situācijā, kā arī izmaiņām citās rīcībpolitikās, kur atsevišķās situācijās invaliditātes statuss noteikts kā priekšnosacījums atbalsta saņemšanai.

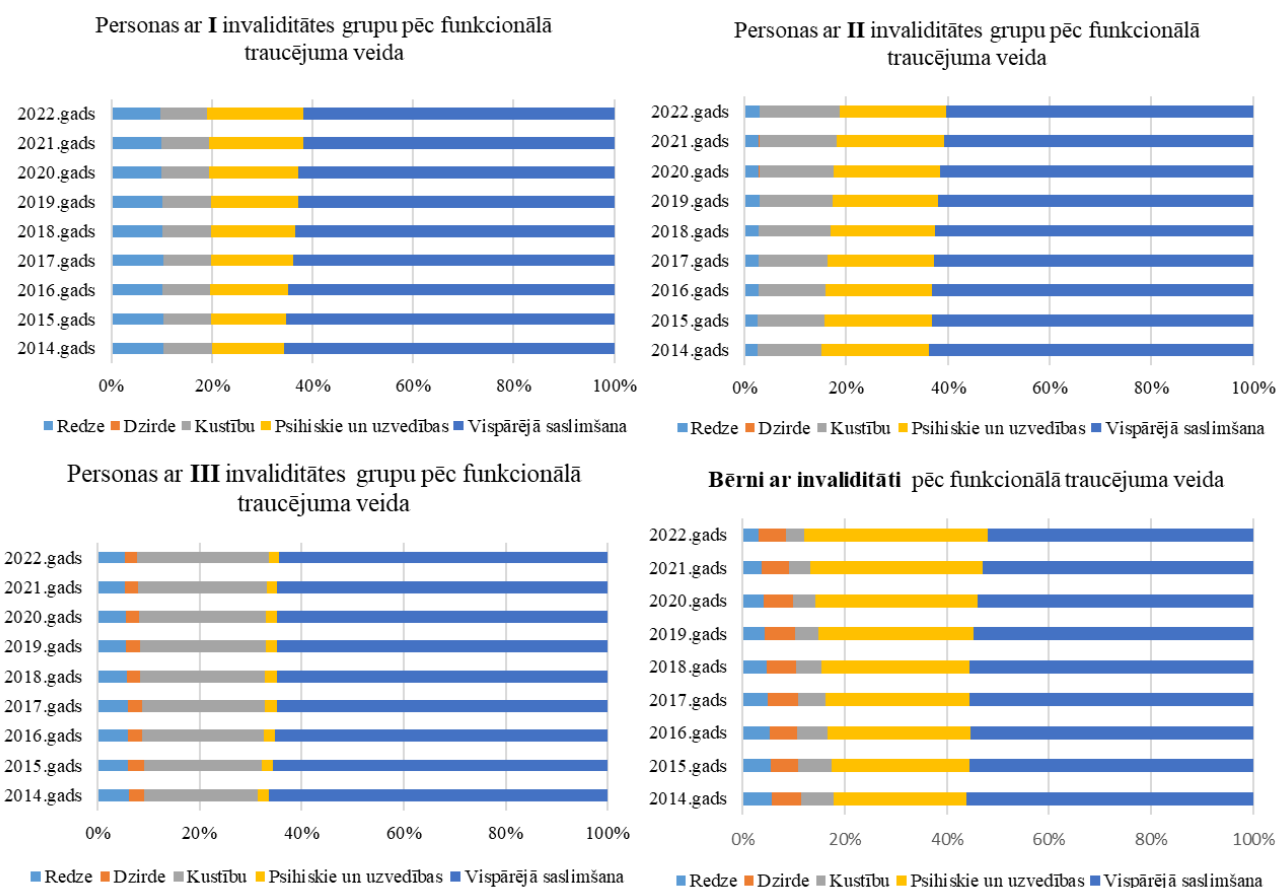
Personas ar invaliditāti un viņu iekļaušanās dažādos sociālajos procesos var tikt analizētas arī pēc funkcionālo traucējumu veida:

- personas ar redzes traucējumiem (vājredzīgas un neredzīgas personas), ar dzirdes traucējumiem (vājdzirdīgas un nedzirdīgas personas);
- personas ar kustību traucējumiem (personas, kas pārvietojas ar spieķu, krukā vai riteņkrēsla palīdzību vai kam kustību veikšanai nepieciešamas cita veida palīgierīces vai palīdzība);
- personas ar garīga rakstura traucējumiem (psihiskie traucējumi un garīgās attīstības traucējumi) vai ar cita veida traucējumiem (iepriekš neklasificētie traucējumi, t.sk. “neredzamā invaliditāte”).

Būtiski ir tas, ka katrai funkcionālo traucējumu grupai ir nepieciešami atšķirīgi pakalpojumi un atbalsts, lai nodrošinātu šo personu tiesības un vienlīdzīgas iespējas.

5.attēls

Pilngadīgas personas ar invaliditāti un bērni ar invaliditāti pēc funkcionālo traucējuma veida, tostarp invaliditātes grupas ietvaros(2014.- 2022. gads)

Datu avots: LabIS

Tādējādi pakalpojumu attīstīšana un pilnveidošana ir jāskata ciešā sasaistē ar iespēju personām ar invaliditāti šos pakalpojumus izmantot, ņemot vērā dažādos funkcionālo traucējumu veidus un to ietekmi uz personas funkcionēšanu, piemēram:

- **Pieklūstamības jomā** - nepieklūstama vide un pakalpojumi nav salāgojami ar neatkarīgas patstāvīgas dzīves principu, ņemot vērā, ka nepieklūstamība rada atkarību no līdzcilvēku atbalsta pat ikdienišķu darbību veikšanai, piemēram, iekļūšanai pasta ēkā, izglītības iestādē, sabiedriskajā transportā u.c.
- **Izglītības jomā** – UNESCO sniegtā definīcija nosaka, ka iekļaujoša izglītība ir process, kurā izglītība tiek nodrošināta atbilstoši visu izglītojamo daudzveidīgajām vajadzībām, palielinot ikviena līdzdalības iespējas mācību procesā, kultūras aktivitātēs un kopienas dzīvē un tādējādi mazinot savstarpēju noslēgšanos un atstumtību sabiedrībā, izslēgšanas iespējas no izglītības un izglītībā. Kvalitatīva valsts izglītība visiem, neatkarīgi no izglītojamo sociālekonomiskajiem apstākļiem, funkcionālā stāvokļa un dzīvesvietas, ir vienlīdzību un sociālo iekļaušanu veicinošs instruments. Līdz ar to iekļaujošas izglītības principa kontekstā atbalsta pasākumi (gan pedagoģiskie, gan nepedagoģiskie, lai persona ar invaliditāti varētu iegūt izglītību vienlīdzīgi ar citiem izglītojamajiem, nevar tikt uzskatīti par pakalpojumiem ārpus izglītības procesa, jo izglītojamajiem ar speciālajām vajadzībām ir jānodrošina izglītības pakalpojums atbilstoši viņu spējām visās izglītības pakāpēs.
- **Nodarbinātības jomā** – patstāvīgi un pastāvīgi ienākumi ir priekšnosacījums neatkarīgai dzīvei un personas iespējām līdzvērtīgi ar citiem īstenot savas tiesības un brīvības.
- **Sociālās aizsardzības un pakalpojumu jomā**: attīstot dažādus pakalpojumus, piemēram, bērna pieskatīšanas pakalpojumus, netiek pievērsta pietiekama uzmanība tam, vai pakalpojums ir pieklūstams (infrastruktūra, vide, personāla kvalifikācija u.c.) arī bērniem ar funkcionāliem traucējumiem un bērniem, kuriem ir nepieciešama paliatīvā aprūpe.

2.4. Rase un etniskā izcelsme

Satversme nosaka, ka “Latvija kā demokrātiska, tiesiska, sociāli atbildīga un nacionāla valsts balstās uz cilvēka cieņu un brīvību, atzīst un aizsargā cilvēka pamattiesības un ciena mazākumtautības. Latvijas tauta aizsargā savu suverenitāti, Latvijas valsts neatkarību, teritoriju, tās vienotību un demokrātisko valsts iekārtu.[...] Latvija, apzinoties savu līdzvērtību starptautiskajā kopienā, aizstāv valsts intereses un veicina vienotas Eiropas un pasaules ilgtspējīgu un demokrātisku attīstību.”

Aizliegta tiešā un netiešā diskriminācija, kā arī personas aizskaršana un norādījums diskriminēt, pamatojoties uz personas rasi vai etnisko piederību (aptverot arī tādus pamatus kā ādas krāsa, etniskā un nacionālā izcelsme un tautība). Diskriminācijas uz rases vai etniskās piederības pamata aizliegums attiecas gan uz valsts un indivīda attiecībām, gan uz privāttiesību jomu.³⁰

³⁰ Informācija pieejama Latvijas Republikas tiesībsarga tīmekļa vietnē:

<https://www.tiesibsargs.lv/lv/pages/cilvektiesibas/diskriminācijas-noversana/pamati-uz-kadiem-aizliegta-diskriminacija>

Attiecīgi Latvija ir apņēmusies cienīt un aizsargāt visus cilvēkus, kas mīt Latvijas teritorijā, ievērojot vispārējos cilvēka cieņas aizskāruma aizlieguma pamatprincipus. Latvijā dzīvo dažādas tautības cilvēki, ar atšķirīgām tradīcijām un piederību dažādām sociālajām grupām. Tādējādi valsts uzdevums ir veidot drošu, emocionāli labklājīgu un uz kopējo mērķi – proti, valsts ilgspēju - orientētu sabiedrību, kurā ikvienam būtu iespēja sevi realizēt, attīstot pilsonisko un politisko līdzdalību dažādos sabiedriskajos procesos.

Atbilstoši Kultūras ministrijas tīmekļa vietnē publicētajai informācijai³¹ romi jeb čigāni ir viena no senākajām mazākumtautībām Latvijā. Tādējādi vairāku simtu gadu ietvaros romu kultūra ir veidojusies ciešā sinerģijā ar Latvijā notiekošajiem kultūras, vēstures un citiem sabiedriskajiem procesiem. Kā norāda Kultūras ministrija – “nacionālā līmeņa ziņojumos un pētījumos ir konstatēts, ka romi ir uzskatāmi par sociālās atstumtības un nabadzības riskam pakļautu iedzīvotāju grupu, kura darba tirgū tiek diskriminēta un kuras nodarbinātības iespējas ir ierobežotas, ņemot vērā romu izteikti zemo izglītības līmeni”.³²

Vienlaikus Eiropas Komisijas 2021. gada ziņojumā par Padomes Direktīvas 2000/43/EK, ar ko ievieš vienādas attieksmes principu pret personām neatkarīgi no rasu vai etniskās piederības (“Rasu vienlīdzības direktīva”), un Padomes Direktīvas 2000/78/EK, ar ko nosaka kopēju sistēmu vienlīdzīgai attieksmei pret nodarbinātību un profesiju (“Nodarbinātības vienlīdzības direktīva”), piemērošanu tiek norādīts, ka “vairākas dalībvalstis un ieinteresētās personas norāda, ka romus īpaši ietekmē diskriminācija, galvenokārt izglītības jomā un saistībā ar piekļuvi nodarbinātībai un mājoklim”.³³ Tādējādi ir secināms, ka, lai novērstu diskriminācijas riskus pret šo mērķa grupu, nepieciešami starpnozaru un jomu pasākumi, lai sekmētu romu iekļaušanos sabiedrībā un veicinātu saliedētu pilsonisko sabiedrību.

Politikas plānošanas dokuments “Plāns romu stratēģiskā ietvara pasākumu īstenošanai 2022. – 2023. gadam”³⁴ (turpmāk – Plāns) identificē vairākas tendences saistībā ar romu situāciju valstī, kas attiecīgi ir arī uzskatāmi par būtiskiem izaicinājumiem romu veiksmīgai iekļaušanai sabiedrībā, proti:

1) romu izglītības līmenis joprojām saglabājas zemākā līmenī. Saskaņā ar pētījuma „Romi Latvijā” rezultātiem 8,9% aptaujāto romu skolu nav apmeklējuši, 34% romu ir iegūta pamatizglītība, savukārt izglītība, kas augstāka par pamatizglītību, ir tikai 17,2% romu tautības iedzīvotāju;³⁵

2) zemais izglītības līmenis rada arī negatīvu ietekmi uz nodarbinātību - saskaņā ar pētījuma “Romi Latvijā” datiem romu vidū strādājošo skaits ir trīs reizes mazāks, nekā vidēji Latvijas sabiedrībā kopumā. Savukārt pēc NVA sniegtajiem datiem - romu bezdarbnieku (2021.gada decembrī NVA reģistrēti 608 romi bezdarbnieka statusā, 2019.gadā - 490) grupā izteikti dominē ilgstošo bezdarbnieku īpatsvars – 2019.gada beigās 36% visu reģistrēto romu bezdarbnieku bija ilgstošie bezdarbnieki, bet 2020.gadā - 39,1%. 91% NVA reģistrēto romu tautības bezdarbnieku izglītība bija zemāka par pamatizglītību, 32% - pamatizglītība, 4% vispārējā vidējā izglītība, 5 % profesionālā izglītība un 1% - augstākā izglītība bija pamatizglītības vai zemākas izglītības līmenis;

³¹ Saliedēta sabiedrība – romi: <https://www.km.gov.lv/lv/romi>

³² Turpat.

³³ Ziņojuma pilns teksts pieejams šeit:

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX:52021DC0139&from=ES>

³⁴ Pieejams <https://likumi.lv/ta/id/332093-par-planu-romu-strategiska-ietvara-pasakumu-istenosanai-2022-2023-gadam>

³⁵ Tirgus un sociālo pētījumu centrs „Latvijas Fakti” (2015) Pētījums „Romi Latvijā”. Rīgā, - 6.lpp.

3) sabiedrībā kopumā pastāv aizspriedumi pret romiem dažādās jomās - 2019.gadā veiktās Eiropas aptaujas par diskrimināciju ES dati liecina, ka 35% Latvijas iedzīvotāju uzskata, ka diskriminācija pret romu tautības cilvēkiem ir izplatīta, bet 38% Latvijas iedzīvotāju nejustos komfortabli, ja Latvijā augstākajā vēlētajā politiskajā amatā būtu romu tautības pārstāvis. Savukārt 2021.gada pētījuma "Starpkultūru stereotipi un aizspriedumi Latvijā" rezultāti ļauj secināt, ka romiem tiek piedēvēti vairāki negatīvi stereotipi, piemēram, 42% aptaujas respondentu domā, ka romiem nevar uzticēties, bet 38% uzskata, ka viņi ir slogs sociālās drošības sistēmai un palielina noziedzības līmeni. Pētījums atklāj, ka Latvijas sabiedrībā visnoraidošākā attieksme tiek pausta pret musulmaņiem un romiem, kuriem tiek piedēvēts sociāli deviants dzīvesveids.

No 2021.gada pasākumi, kas veicina Latvijas romu iekļaušanu, līdzdalību un līdztiesību, t.sk. atbalsta pasākumi romu mediatoru pakalpojumu nodrošināšanai, ir iekļauti Saliedētas un pilsoniski aktīvas sabiedrības pamatnostādņu 2021- 2027.gadam īstenošanas plānā 2022.-2023.gadam³⁶.

Romu iekļaušanas, līdzdalības un līdztiesības veicināšana ir sociālajam atstumtības riskam pakļauto sabiedrības grupu iekļaušanas politikas neatņemama sastāvdaļa.

2.5. Reliģija vai pārliecība

Tiesības ticēt jāsaprot kā iekšējs (*forum internum*) individuāls un dziļi personisks pārdzīvojums, cilvēkam pievēršoties (lūdzot, apcerot, meditējot, domājot utt.) vienam vai vairākiem pārdabiskiem, pārcilvēciskiem spēkiem, ko viņš izjūt un pārdzīvo kā svētumu. Šāda darbība pēc būtības ir neaktīva un intraverta, kas tādējādi attiecas uz cilvēka privātās dzīves jomu. Tā faktiski ir absolūta jeb neierobežojama.

---

*Satversmes 99. pantā noteikts, ka ikvienam ir tiesības uz domas, **apziņas un reliģiskās pārliecības brīvību**. Šī reliģijas brīvības klauzula ietver divas koncepcijas – „tiesības ticēt” un „tiesības darboties”.*

Cita lieta ir ar tiesībām darboties jeb „ārēju ticības manifestāciju”, reliģisku ceremoniju izpildīšanu, sludināšanu u.tml. Reliģijas brīvību ierobežot var tikai likumā paredzētajā kārtībā un apjomā, kad tas demokrātiskā sabiedrībā ir nepieciešams saskaņā ar ierobežojuma pamatprincipiem, kas noteikti Satversmes 116. pantā, lai nodrošinātu citu cilvēku tiesības, demokrātisku valsts iekārtu, sabiedrības drošību, labklājību un tikumību.³⁷ Reliģijas brīvības aizsardzība attiecināma gan uz fiziskām personām (ikvienu ticīgo neatkarīgi no tā attiecībām ar valsti), gan arī uz juridiskām personām (cilvēku apvienībām, reliģiskām organizācijām vai biedrībām).

Eiropas Savienībā reliģijas brīvība ir nostiprināta Pamattiesību hartas 10. panta 1. punktā. Tādā pašā veidā šīs tiesības ir atzītas arī Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 9. panta 1. punktā. Tāpēc saskaņā ar Hartas 52. panta 3. punktu šo tiesību nozīme un apjoms ir jānoskaidro, ņemot

---

³⁶ Pieejams <https://www.km.gov.lv/lv/media/21788/download?attachment>

³⁷ Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa "Cilvēka pamattiesības". Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011, 332.-333. lpp.

vērā Eiropas Cilvēktiesību tiesas šajā ziņā attīstīto judikatūru. Eiropas Cilvēktiesību tiesas ieskatā reliģijas brīvība ir viens no demokrātiskas sabiedrības pamatiem. Savā ziņā šeit ir runa par ticīgo identitāti un viņu dzīves uzskatu, kā arī nozīmīgu vērtību ateistiem, agnostiķiem, skeptiķiem vai vienaldzīgajiem. No vienas puses, reliģijas brīvība izpaužas kā iekšēja apziņa, t.i., kā brīvība izvēlēties reliģiju, neizvēlēties vai mainīt to.

Reliģijas jēdziens ir interpretējams plaši, jo tas, kā tas atklāts Eiropas Savienības tiesībās³⁸, aptver teisma, neteisma un ateisma pārliecības. Tas ietver ne vien tradicionālās reliģijas, kā, piemēram, katoļu un musulmaņu, bet arī jaunākas vai mazākas reliģijas. Reliģijas paušana nav nodalāma no ticības un tā ir būtiska reliģijas brīvības sastāvdaļa neatkarīgi no tā, vai reliģiju piekoptj publiski vai privāti. Tiesību normās paredzētā alternatīva “publiski vai privāti” nenozīmē neko citu, kā vien to, ka ticīgajam vienā un/vai otrā veidā ir atļauts paust savu ticību, un šī alternatīva nav jāinterpretē kā savstarpēji izslēdzoša, vai arī tā, ka izšķiršanās ir valsts iestāžu ziņā. Tiesības uz vienlīdzīgu attieksmi neatkarīgi no savas reliģiskās pārliecības ir aizsargājama tiesība arī saskaņā ar Satversmes 91. pantu. Vienlīdzības principa pārkāpums, balstoties uz reliģiju, ir aizliegts, kā arī tieša vai netieša iedzīvotāju tiesību ierobežošana vai priekšrocību radīšana iedzīvotājiem, kā arī jūtu aizskaršana vai naida celšana sakarā ar viņu attieksmi pret reliģiju ir aizliegta.³⁹

2.6. Vecums un novecošanās

Sabiedrība Latvijā un kopumā visā ES noveco. Sabiedrības novecošanās ir saistīta ar iedzīvotāju darbaspēju samazināšanos vecumā un vecāka gadagājuma cilvēku skaita palielināšanos. Vecums ir viens no vairākiem diskriminācijas aizlieguma pamatiem un aizsardzība pret vecuma diskrimināciju ir noteikta dažādos Latvijas normatīvajos aktos.

Vecuma diskriminācija jeb “eidzisms” attiecas gan uz sabiedrībā esošajiem stereotipiem un aizspriedumiem, diskriminējošu attieksmi, kas ir vērsta gan pret citiem, gan pret sevi pašu. Tāpat “eidzismu” var skatīt gan no personiskās un starppersonu, gan institucionālas prizmas⁴⁰.

Novecošanās ir dabisks process, tomēr, lai uzlabotu dzīves kvalitāti senioru vecumā⁴¹, ir svarīgi īstenot preventīvas darbības jau savlaicīgi, tāpēc uz novecošanos attiecināmās darbības ir jāplāno dažādās jomās vismaz no cilvēka 55 gadu vecuma. Ja pret personu vai personu grupu tiek vērsta **atšķirīga attieksme, pamatojoties uz viņu vecumu**, tādējādi liedzot iespējas saņemt savām vajadzībām un interesēm

---

³⁸ Skat. piemēram, Padomes 2004. gada 29. aprīļa Direktīvas 2004/83/EK par obligātajiem standartiem, lai kvalificētu trešo valstu valstspiederīgos vai bezvalstniekus kā bēgļus vai kā personas, kam citādi nepieciešama starptautiska aizsardzība, šādu personu statusu un piešķirtās aizsardzības saturu, 10. panta 1. punkta b) apakšpunktu.

³⁹ Reliģisko organizāciju likums, 4. panta pirmā daļa.

⁴⁰ Global report in ageism, 2021: <https://www.un.org/development/desa/dspd/wp-content/uploads/sites/22/2021/03/9789240016866-eng.pdf>

⁴¹ Termins “seniors” pamatā attiecas uz cilvēkiem pēc 65 gadu sasniegšanas, kas lielā daļā valstu ir noteiktais pensionēšanās vecums. Termins “seniors” tiek lietots, jo, kā liecina pētījums par senioru dzīvi Latvijā (Maija Jankovska “Vecumdienas. Pētījums par senioru dzīvi Latvijā” (2019), 23 lpp.), tas rada asociācijas ar viedumu, pieredzi un autoritāti, tādējādi ietverot pozitīvu un gaišu šī vecuma posma atspoguļojumu, pretēji terminiem vecie cilvēki, pensionārs u.tml.

atbilstošus pakalpojumus, piedalīties dažādos sabiedriskajos procesos, izteikt savu viedokli un pieņemt gan sev, gan sabiedrībai būtiskus lēmumus. Vecuma diskriminācija jeb “eidžisms” attiecas gan uz sabiedrībā esošajiem stereotipiem un aizspriedumiem, diskriminējošu attieksmi, kas ir vērsta gan pret citiem, gan pret sevi pašu. Tāpat “eidžismu” var skatīt gan no personiskās, gan starppersonu, gan arī institucionālas prizmas⁴². Jebkura diskriminācija vecuma dēļ rada tiešas un negatīvas sekas uz indivīdu, jo tas kavē vai pat pilnībā liedz īstenot personas tiesības un brīvības. **Diskriminācija vecuma dēļ ir sastopama vairākās jomās, kā, piemēram, nodarbinātības, veselības, sociālā, pakalpojumu pieklūstamības u.c. jomās.**

2022. gada sākumā Latvijā dzīvoja 391 623 seniori 65 gadu vecumā un vairāk, kas ir 20,9 % no visiem iedzīvotājiem. Savukārt pirms 30 gadiem (1991. gadā) senioru īpatsvars bija gandrīz divreiz mazāks – 11,8 %, 2003.gadā – 15,8%. Lai arī kopējais iedzīvotāju skaits Latvijā samazinās, vecāka gadagājuma iedzīvotāju skaits pieaug. Senioru skaita pieaugumu ietekmē dažādi faktori, tai skaitā arī paredzamā mūža ilguma pieaugums. Pirms 30 gadiem (1991. gadā) personām, kas sasniegušas 65 gadu vecumu, vidēji paredzamais mūža ilgums bija 14,9 gadi, bet gadu laikā tas pakāpeniski pieaudzis un 2019. gadā sasniedza 17,2 gadus. Taču 2021. gadā, pieaugot mirstībai Covid-19 pandēmijas dēļ, rādītājs samazinājies līdz 15,5 gadiem. No Eiropas Savienības (ES) dalībvalstīm Baltijas valstīs ir vislielākā dzimumu disproporcija senioru vidū, jo Baltijas reģionā paredzamais mūža ilgums būtiski atšķiras starp dzimumiem. Vīriešiem 65 gadu vecumā 2021. gadā vidēji paredzami 12,7 mūža gadi, bet sievietēm 17,5 gadi. Iedzīvotāju novecošanās un ar to saistīto valsts izdevumu pieaugums ir būtisks izaicinājums visām ES dalībvalstīm, tai skaitā Latvijai. Lai mazinātu nākotnē sagaidāmos riskus (demogrāfiskās slodzes pieaugums⁴³) saistībā ar iedzīvotāju novecošanos, pensionēšanās vecums Latvijā pakāpeniski tiek paaugstināts līdz 65 gadiem. Saskaņā ar likumu “Par valsts pensijām” 2023. gadā pensionēšanās vecums bija 64 gadi un 6 mēneši, pēc Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūras datiem 2022.gadā faktiskais pensionēšanās vecums vīriešiem bija 63,71 gadi un sievietēm 63,64 gadi. 2020. gadā 68,1 % personu 65–74 gadu vecumā pēdējā darba pārtraukšanas galvenais iemesls bija vecuma pensionēšanās (arī izdienas pensionēšanās)⁴⁴.

2022. gadā vidējā vecuma pensija Latvijā bija 449,88 eiro (neiekļaujot 3. pensijas līmeni). Vīrieši saņem par 11 % lielāku pensiju nekā sievietes. Iedzīvotāju mūža ilguma palielināšanās, aktīvā novecošanās un arī zemās pensijas liek daudziem senioriem izvēlēties turpināt darba gaitas arī pēc pensijas vecuma sasniegšanas. 2022. gadā 46,1 tūkstoši iedzīvotāju (20,2 tūkst. vīriešu un 25,9 tūkst. sieviešu) vecumā 65–74 gadi bija nodarbināti, kas veido 5,2 % no visiem nodarbinātajiem. 2020. gada darba ņēmēju aptaujas “Diskriminācijas izplatība nodarbinātības vidē Latvijā” rezultāti liecina, ka vecums ir pazīme, pēc kuras diskriminē visbiežāk, kam seko veselības stāvoklis⁴⁵. Attiecīgi vecāka gadagājuma cilvēki darba tirgū sastopas ar multiplu diskrimināciju.

⁴² Global report in ageism, 2021: <https://www.un.org/development/desa/dspd/wp-content/uploads/sites/22/2021/03/9789240016866-eng.pdf>

⁴³ “Demogrāfiskās slodzes līmenis raksturo proporcionālo sadalījumu starp tiem, kas ir darbaspējas vecumā (15–62 gadi) un ir vai varētu būt ekonomiski aktīvi, un pārējo sabiedrības daļu (bērniem un pensionāriem), kurus uztur iedzīvotāji darbaspējas vecumā. No 2009.gada līdz 2020.gadam ir pakāpeniski palielinājies demogrāfiskās slodzes līmenis.” Centrālās statistikas pārvaldes statistisko datu krājums „Demogrāfija 2020”, 13.-14 lpp. Pieejams <https://www.csb.gov.lv/lv/statistika/statistikas-temas/iedzivotaji/iedzivotaju-skaitis/meklet-tema/417-demografija-2020>

⁴⁴ Centrālās statistikas pārvaldes informatīvais apskats „Seniori Latvijā 2021”, 1., 4.lpp. Pieejams https://admin.stat.gov.lv/system/files/publication/2021-09/%21Seniori_Latvija_2021_%2821_00%29_LV.pdf

⁴⁵ Tiesībsarga biroja sadarbībā ar Norstat veiktais pētījums „Diskriminācija izplatība nodarbinātības vidē Latvijā. Salīdzinošais pētījums, 2011.un2020.gadā”, https://www.tiesibsargs.lv/uploads/content/diskriminacija_darba_vide_2020_petijuma_rezultati_1594374193.pdf

Visu Latvijas mājsaimniecību ienākumu dati liecina, ka vairāk nekā puse senioru (55,8 %) piederēja 1. un 2. kvintiļu grupai (ar zemiem un vidēji zemiem ienākumiem), kas ir ievērojami vairāk šajās zemāko ienākumu grupās nekā iedzīvotājiem kopumā. Senioru, kuri dzīvo vieni, situācija ir vēl sliktāka – 1. un 2. kvintiļu grupā (ar zemiem un vidēji zemiem ienākumiem) bija divas trešdaļas (66,8 %) vienatnē dzīvojušo senioru. 2021. gadā 42,6 % senioru bija pakļauti nabadzības riskam vai sociālajai atstumtībai, kas ir par 16,6 procentpunktiem vairāk nekā starp visiem Latvijas iedzīvotājiem kopumā. Ja visiem iedzīvotājiem dzimumu atšķirība (vīriešiem zemāk nekā sievietēm) nabadzības riskam vai sociālajai atstumtībai bija tikai 6,1 procentpunkti, tad senioriem tā jau bija divreiz lielāka – 15,3 procentpunkti. Sieviešu senioru salīdzinoši augstākie rādītāji saistāmi ar lielo sieviešu īpatsvaru vecākajā paaudzē (sievietēm ir garāks mūža ilgums, tādējādi arī augstāks īpatsvars vientuļo senioru mājsaimniecību vidū). Arī materiālās nenodrošinātības un nabadzības riska rādītājos šajā vecuma grupā rezultāti ir augstāki salīdzinājumā ar Latvijas iedzīvotāju vidējiem rādītājiem. Nabadzības riska indekss senioriem divreiz lielāks nekā visiem iedzīvotājiem kopumā – attiecīgi 40,5 % un 22,5 %. Ja seniors dzīvo viens, tad visiem nabadzības rādītājiem ir tendence ievērojami pieaugt, piemēram, nabadzības riska indekss sasniedz pat 68,4 %.

Pieaugot iedzīvotāju vecumam, veselības pašnovērtējums kļūst sliktāks. 2022. gadā kā vidēju savu veselību raksturoja 53,9 % 65 gadus veci un vecāki vīrieši un 52,9 % šīs pašas vecuma grupas sievietes. Un tikai 15,8 % vecāka gadagājuma vīriešu un 12,1 % sieviešu savu veselību raksturoja kā labu vai ļoti labu. Savukārt 30,1 % vīriešu un 35,0 % sieviešu šajā vecuma grupā savu veselību vērtēja kā sliktu vai ļoti sliktu. Sieviešu senioru salīdzinoši zemākie rādītāji saistāmi ar lielo sieviešu īpatsvaru vecākajā paaudzē un arī ar to, ka senioru vidū vecuma struktūra vīriešiem un sievietēm nav vienāda (t.i., vidēji sievietes ir vecākas). Divas būtiskākās problēmas saistībā ar senioru veselību ir veselības aprūpes nepieejamība zemo ienākumu dēļ un diskriminējoša attieksme vecuma dēļ veselības aprūpes pakalpojumu saņemšanas laikā⁴⁶.

Senioru spēja veikt pašaprūpes darbības līdz ar vecumu samazinās. 2019. gadā par grūtībām nomazgāties vannā vai dušā norādīja 12,1 % vīriešu un 10,4 % sieviešu vecumā 65–74 gadi, savukārt vecumā 75+ gadi par to norādīja jau 27,1 % vīriešu un 37,5 % sieviešu. Par grūtībām apgulties/ apsēsties un piecelties ziņoja 14,8 % vīriešu un 10,1 % sieviešu vecumā 65–74 gadi, bet vecumā 75+ gadi šādu atbildi sniedza jau 21,6 % vīriešu un 29,4 % sieviešu. Pieaugot iedzīvotāju vecumam, palielinās arī veselības problēmas ikdienas gaitās. Fizisko un sensoro spēju novērtējums ikdienas situācijās 2019. gadā senioriem vecumā no 65 gadiem uzrāda, ka 43,3 % vīriešu un 47,2 % sieviešu ir nelielas vai lielas grūtības atcerēties vai koncentrēties; 43,7 % vīriešu un 49,1 % sieviešu ir redzes grūtības (pat ja tiek izmantotas brilles vai kontaktlēcas); 24,9 % vīriešu un 23,6 % sieviešu ir dzirdes grūtības, sarunājoties ar citu personu klusā telpā (pat ja izmanto dzirdes aparātu); 41,0 % vīriešu un 40,2 % sieviešu ir dzirdes grūtības, sarunājoties ar citu personu trokšņainā telpā (pat ja izmanto dzirdes aparātu); 32,8 % vīriešu un 43,4 % sieviešu ir grūtības noiet 500 m pa līdzenu virsmu bez jebkādas palīdzības un 38 % vīriešu un 53,9 % sieviešu ir grūtības uzkāpt vai nokāpt pa 12 pakāpieniem. Daudzi seniori pastāvīgi izjūt fiziskas sāpes un, palielinoties vecumam, šādu senioru īpatsvars arī pieaug. 2019. gadā 15,6 % vīriešu un 20,4 % sieviešu vecumā 65–74 gadi teica, ka izjūt vidēji stipras, stipras vai ļoti stipras sāpes. Savukārt vecumā no 75 gadiem un vairāk par stiprām sāpēm sūdzējušies jau 16,8 % vīriešu un 28,5 % sieviešu.

23,8 % senioru (65+ gadi) ir augstākā izglītība, vairāk nekā pusei (55,2 %) – vidējā (vai izglītība pēc vidējās, kas nav augstākā izglītība), 20,9 % – pamatskolas vai zemākā, kas būtiski neatšķiras no visu iedzīvotāju sadalījuma pa izglītības līmeņiem. Senioru vidū nav lielu dzimumatšķirību izglītībā, kā tas ir

⁴⁶ Maija Jankovska “Vecumdienas. Pētījums par senioru dzīvi Latvijā” (2019), 138.lpp.

citās vecuma grupās. Seniori Latvijā arvien vairāk izmanto informācijas un komunikācijas tehnoloģiju piedāvātās iespējas. Ja pirms 10 gadiem (2010. gadā), tikai 29 % senioru (65+ gadi) bija mājās dators, tad 2020. gadā jau divreiz vairāk – 60,9 %. Vientuļajiem senioriem šī tendence vēl izteiktāka – no 5,8 %, kam bija dators mājsaimniecībā 2010. gadā, līdz 38,4 % – vientuļo senioru mājsaimniecību 2020. gadā. Pēdējā desmitgadē lielas izmaiņas ir arī interneta lietošanā. Ja 2010. gadā regulāri (vismaz reizi nedēļā) internetu lietoja tikai 9,4 % senioru vecumā 65–74 gadi, tad 2022. gadā regulāro interneta lietotāju jau ir ievērojami vairāk – 65,7 %. Tomēr arī 2020. gadā joprojām katrs trešais (31,8 %) no senioriem vispār nekad nav lietojis internetu⁴⁷. 2022. gadā internetu lietojošo senioru biežāk veiktās aktivitātes bija internetbankas (51,3 %) lietošana un ziņu lasīšana tiešsaistē (48,5 %), kā arī ziņu sūtīšana (42,2%), zvanu veikšana internetā (42,1%) un e-pasta lietošana (41,5 %)⁴⁸.

Lai mazinātu sabiedrības novecošanās radītos negatīvos aspektus un pilnveidotu atbalstu gados vecākajiem iedzīvotājiem, LM sadarbībā ar citām institūcijām un sociālajiem partneriem izstrādāja konceptuālo ziņojumu “Aktīvās novecošanās stratēģija ilgākam un labākam darba mūžam Latvijā”⁴⁹ (turpmāk – Konceptuālais ziņojums), kas 2016.gada 7.septembrī tika apstiprināts MK. Konceptuālajā ziņojumā ietvertā risinājuma mērķis ir veicināt ilgāku un veselīgāku Latvijas iedzīvotāju darba mūžu iedzīvotāju un kopējās ekonomiskās situācijas uzlabošanai, paredzot šādus rīcības virzienus:

- **nodarbinātība** – gados vecāku iedzīvotāju iekļaujošs darba tirgus;
- **izglītība** – izglītoti un kompetenti gados vecākie darbinieki atbilstoši mainīgajiem darba tirgus apstākļiem;
- **veselība un aktīvs dzīvesveids** – veselīgi un fiziski aktīvi gados vecākie iedzīvotāji, kas pēc iespējas ilgāk turpina aktīvu un neatkarīgu dzīvi;
- **sociālā drošība** – sociāli aizsargāti gados vecākie iedzīvotāji.

2.7. Seksuālā orientācija

Seksuālā orientācija skar indivīda tiesības uz privātumu, kuras ir garantētas starptautiskajās, Eiropas Savienības un valstu cilvēktiesībās. Aizliegums diskriminēt personu seksuālās orientācijas dēļ ir viens no šējiem diskriminācijas aizlieguma pamatiem, kas ir noteikts LES.

Seksuālā orientācija nozīmē personas spēju uz dziļi emocionālu piesaisti un seksuālu pievilcību, kā arī intīmas un seksuālas attiecības ar pretēja dzimuma vai tā paša dzimuma pārstāvjiem.⁵⁰

⁴⁷ CSP informatīvais apskats „Seniori Latvijā 2021”. Pieejams: https://admin.stat.gov.lv/system/files/publication/2021-09/%21Seniori_Latvija_2021_%2821_00%29_LV.pdf

⁴⁸ DLM020. Iedzīvotāju interneta izmantošanas mērķi gada sākumā (procentos no iedzīvotāju kopskaita attiecīgajā grupā).

⁴⁹ Pieejams <https://likumi.lv/ta/id/284635-par-konceptualo-zinojumu-aktivas-novecosanas-strategija-ilgakam-un-labakam-darba-muzam-latvija>

⁵⁰ https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-hdgs-report-part2_lv.pdf

Par homoseksualitāti un homoseksuāliem cilvēkiem pastāv ļoti **dažādas attieksmes un aizspriedumi**, kas var veicināt neiecietību un diskrimināciju. Kā liecina 2019.gadā veiktā Eurbarometer⁵¹ aptaujas rezultāti Latvijā, 45% (ES – 18%) no aptaujātajiem norādīja, ka viņi justos neērti, ja kādu no publiski ievēlētajiem amatiem ieņemtu homoseksuāla persona. Nedaudz mazāk – 29% (ES -12%) norādīja, ka viņi justos neērti, ja kāds no darba kolēģiem būtu homoseksuāla persona. Savukārt jautājumā par to vai darbavietā tiek darīts pietiekami, lai veicinātu dažādību seksuālās orientācijas dēļ, 38% (ES-35%) norādīja, ka nav pietiekami, līdzīgi rādītāji bija vēl tikai par invaliditāti (41%) un ādas krāsu (39%).

Sabiedriskās domas aptaujā par sabiedrības izpratni par diskriminācijas aspektiem⁵² tika noskaidrots, ka cilvēki ar atšķirīgu seksuālo orientāciju visbiežāk diskrimināciju asociē ar nepamatotu cilvēka tiesību ierobežošanu, cilvēku grupas noliegšanu, ignorēšanu un emocionālu pāridarījumu. Pēc LGBT (lesbietes, geji, biseksuālas personas un transpersonas) kopienai piederīgo domām, kā biežāk sastopamie diskriminācijas veidi Latvijā ir tieši seksuālā orientācija – vidējais vērtējums 3,7 (5 punktu skalā) un dzimuma identitāte – vidējais vērtējums 3,7 (5 punktu skalā). LGBT kopienai piederīgo grupā kā biežāk piedzīvotās diskriminācijas pieredzes min tās, kas saistītas ar seksuālo orientāciju un fiziskā ārējā izskata dēļ. LGBT kopienai piederīgie, vērojot situāciju sev apkārt, kā vietas, kur visbiežāk tiek novērota diskriminācija attiecībā pret citiem, arī piemin publiskās vietas, meklējot darbu, sabiedriskajā transportā, veselības aprūpes iestādēs, veikalos. Vienlaikus LGBT kopienai piederīgie visaktīvāk iesaistās diskriminācijas mazināšanā. Tā, piemēram, 41% kopienai piederīgo pēdējo 12 mēnešu laikā ir publiski aizstāvējuši kādu, pret kuru tika vērsta diskriminācija. Tāpat šīs kopienas pārstāvji salīdzinoši aktīvi dalās ar saturu plašsaziņas līdzekļos par diskriminējošas attieksmes gadījumiem (38%), pievienojas asociācijām, kampaņām, kas aizsargā cilvēkus pret diskrimināciju (25%), kā arī aktualizē jautājumu par diskrimināciju darbavietā (24%). LGBT kopienai piederīgie (48%) kā būtisku šķērslī min arī sabiedrībā pastāvošas normas, valdošo iecietības trūkumu.

Dažādības pieeja, kas ir balstīta cieņpilnas attieksmes veicināšanā un dažādu sabiedrības grupu iekļaušanā un ļauj bez aizspriedumiem izturēties pret citādo, ir veids, kā nodrošināt atvērtāku sabiedrību, kurai vienlīdzīgu tiesību principa nodrošināšana ir vērtība.

⁵¹ <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2251>

⁵² <https://www.lm.gov.lv/lv/media/22110/download?attachment>

3. HP sasaiste ar Latvijas normatīvajiem aktiem un starptautiskajiem līgumiem

Saskaņā ar Satversmes 89. pantu valsts atzīst un aizsargā cilvēka pamattiesības saskaņā ar Satversmi, likumiem un starptautiskajiem līgumiem. Šī Satversmes norma tiešā vai netiešā veidā nosaka pamatprincipus, kuriem pakļaujas visu pārējo Satversmes VIII nodaļas “Cilvēka pamattiesības” pantu iztulkošana un piemērošana.

Diskriminācijas aizliegums ir definēts vairākos Latvijas tiesību aktos, kā, piemēram, Darba likumā, Bērnu tiesību aizsardzības likumā, Sociālās drošības likumā, Krimināllikumā, Izglītības likumā, Ārstniecības likumā u.c. likumos.

Papildu minētajam pamattiesības izriet arī no Pamattiesību hartas, Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas, Eiropas Savienības vispārējiem tiesību principiem un virknes citu starptautisku līgumu (konvenciju).

Horizontālā principa īstenošana ir komplekss pasākumu kopums, kas prasa nozaru ministriju koordinētu sadarbību, lai nodrošinātu vienlīdzību, novērstu jebkādu diskrimināciju un veicinātu iedzīvotāju dzīves kvalitātes uzlabošanu, pakalpojumu pieejamību un piekļūstamību un atbalstu visās dzīves jomās un visos dzīves posmos.

Tādēļ horizontālo principu ievērošana ir cieši saistīta ar starptautiskiem līgumiem, kas rada ietvaru līdztiesības, iekļaušanas, nediskriminācijas un pamattiesību ievērošanai, kā, piemēram:

- **Pamattiesību harta**⁵³: vienuviet apkopotas visas Eiropas Savienības pilsoņu un visu tās teritorijā dzīvojošo cilvēku pamattiesības – personiskās, pilsoniskās, politiskās, ekonomiskās un sociālās tiesības. Harta sastāv no sešām sadaļām, 54 pantiem, kuros noteiktas ES pilsoņu tiesības un brīvības – cieņa, brīvības, vienlīdzība, solidaritāte, pilsoņu tiesības, taisnīgums. Harta ir piemērojama gadījumos, kad tiek piemērotas Eiropas Savienības tiesības.
- **Eiropas Sociālā harta**⁵⁴: tajā garantētās tiesības attiecas uz visiem cilvēkiem to ikdienas dzīvē – veselība, izglītība, nodarbinātība, dzīvesbieta, juridiska un sociālā aizsardzība, vienlīdzība, personu pārvietošanās.
- **Līgums par Eiropas Savienības darbību (LESD)**⁵⁵: kas tostarp nosaka, ka īstenojot nacionālo politiku un darbības, ES tiecas apkarot diskrimināciju dzimuma, rases vai etniskās izcelsmes, reliģijas vai pārliecības, invaliditātes, vecuma vai dzimumorientācijas dēļ.

⁵³ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX:12016P/TXT&from=LT>

⁵⁴ <https://likumi.lv/ta/lv/starptautiskie-ligumi/id/1045> ,

⁵⁵ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012E/TXT&from=LV>

- **Eiropas Sociālo tiesību pīlāra**⁵⁶ īstenošana ir ES iestāžu, valsts iestāžu, reģionālo un vietējo pašvaldību, sociālo partneru un pilsoniskās sabiedrības kopīgs uzdevums. Eiropas sociālo tiesību pīlāra 20 principi ir virzītājspēks ceļā uz spēcīgu sociālo Eiropu, kurā valda taisnīgums, iekļaušana un vienlīdzīgas iespējas, starp definētajiem principiem ir arī:
  - (1) veicināt vienlīdzīgu attieksmi un iespējas sievietēm un vīriešiem visās jomās, tostarp attiecībā uz dalību darba tirgū, noteikumiem un nosacījumiem;
  - (2) veicināt labākus nodarbinātības apstākļus un karjeras virzību;
  - (3) nodrošināt vienādu samaksu par vienādas vērtības darbu sievietēm un vīriešiem;
  - (4) veicināt ikvienam tiesības uz vienlīdzīgu attieksmi un iespējām attiecībā uz nodarbinātību, sociālo aizsardzību, izglītību un piekļuvi precēm un pakalpojumiem, kas pieejami sabiedrībai, neatkarīgi no dzimuma, rases vai etniskās izcelsmes, reliģijas vai pārliecības, invaliditātes, vecuma vai seksuālās piederības;
  - (5) veicināt sociālās atstumtības riskam pakļauto grupu vienlīdzīgas iespējas.
- **ANO Vispārējā cilvēktiesību deklarācija**⁵⁷ noteic, ka katram cilvēkam pienākas visas tiesības un brīvības, kas pasludinātas deklarācijā, neatkarīgi no viņa rases, ādas krāsas, dzimuma, valodas, reliģiskās, politiskās vai citas pārliecības, nacionālās vai sociālās izcelsmes, mantiskā stāvokļa, kārtas vai cita stāvokļa. Visi cilvēki ir vienlīdzīgi likuma priekšā, un viņiem ir tiesības uz vienādu likuma aizsardzību bez jebkādas diskriminācijas.
- **Starptautiskā konvencija par jebkuras rasu diskriminācijas izskaušanu**⁵⁸ paredz, ka dalībvalstīm jāveic īpaši un konkrēti pasākumi sociālajā, ekonomiskajā, kultūras un citās jomās, lai nodrošinātu atsevišķu rasu grupu vai pie tām piederīgu personu pienācīgu attīstību un aizsardzību un tādējādi tām garantētu cilvēktiesības un pamatbrīvības. Jānosoda un jānovērš jebkāda propaganda, kura iedvesmojas no idejām vai teorijām par vienas rases vai noteiktas ādas krāsas vai etniskās piederības cilvēku grupas pārkumu vai kuras cenšas attaisnot vai veicināt jebkāda veida rasu naudu un diskrimināciju. Jānodrošina katra cilvēka vienlīdzība likuma priekšā neatkarīgi no viņa rases, ādas krāsas, nacionālās vai etniskās piederības.
- **Eiropas Padomes Vispārējā konvencija par nacionālo minoritāšu aizsardzību**⁵⁹ mērķis ir efektīvi aizsargāt nacionālās minoritātes un tām piederošo personu tiesības un brīvības likuma ietvaros un respektējot valstu teritoriālo integritāti un nacionālo suverenitāti.
- **ANO Bērnu tiesību konvencija**⁶⁰ ietver redzējumu, ka bērni ir indivīdi ar savām tiesībām. Bērība ir īpašs laika posms cilvēka dzīvē, kas jāaizsargā, kura laikā bērniem jārada labākas iespējas personības attīstībai mācoties, spēlējoties un mijiedarbojoties ar apkārtējo vidi. Konvencijā

⁵⁶ https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/economy-works-people/jobs-growth-and-investment/european-pillar-social-rights_lv

⁵⁷ https://www.ohchr.org/EN/UDHR/Documents/UDHR_Translations/lat.pdf

⁵⁸ <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/cerd.aspx>

⁵⁹ <https://likumi.lv/ta/lv/starptautiskie-ligumi/id/1282>

⁶⁰ <https://likumi.lv/ta/lv/starptautiskie-ligumi/id/1150>

nostiprinātās nozīmīgākās pamatvērtības un nosacījumi, t.sk. diskriminācijas aizliegums, bērna vislabāko interešu aizstāvība, Ģimeniskas vides un vecāku atbildības nodrošināšana, Tiesības uz dzīvību un pilnvērtīgu attīstību, Aizsardzība no vardarbības, Tiesības uz privāto dzīvi, Tiesības uz izglītību, Bērnam piemērotas informācijas pieejamība u.c.

ANO Konvencija par personu ar invaliditāti tiesībām⁶¹ tostarp noteic, ka diskriminācija invaliditātes dēļ nozīmē jebkāda veida nošķiršanu, izslēgšanu vai ierobežošanu invaliditātes dēļ, tostarp saprātīga pielāgojuma atteikumu. Konvencija paredz vairākus pamatprincipus, proti, cilvēkam piemītošās cieņas, personīgās patstāvības, tostarp personīgās izvēles brīvības un personas neatkarības ievērošanas principu, diskriminācijas aizliegumu, pilnīgu un efektīvu līdzdalību un integrāciju sabiedrībā, cieņu pret atšķirīgo un personu ar invaliditāti kā cilvēku daudzveidības un cilvēces daļas pieņemšanu, iespēju vienlīdzību un pieejamību.

- **Personu ar invaliditāti tiesību stratēģija 2021.–2030. gadam**⁶² mērķis ir panākt, ka Eiropā visas personas ar invaliditāti neatkarīgi no dzimuma, rases vai etniskās izcelsmes, reliģijas vai pārliecības, vecuma vai seksuālās orientācijas:
  - var izmantot savas cilvēktiesības;
  - var izmantot vienlīdzīgas iespējas un pilnvērtīgi piedalīties sabiedrības dzīvē un ekonomikā;
  - var izlemt, kur, kā un ar ko dzīvot;
  - var brīvi pārvietoties Eiropas Savienībā, saņemot nepieciešamo atbalstu;
  - vairs nesaskaras ar diskrimināciju.
- **Eiropas Aprūpes stratēģija**⁶³ nosaka konkrētus pasākumus Eiropas Savienības dalībvalstīm darbības jomās, lai nodrošinātu kvalitatīvu un pieejamu aprūpi, kā arī uzlabotu aprūpes saņēmēju un sniedzēju situāciju:
  - aprūpes pakalpojumu uzlabošana;
  - darba nosacījumu aprūpes jomā uzlabošana;
  - labāka līdzsvara starp darbu un aprūpes pienākumiem nodrošināšana;
  - ieguldījumi aprūpē;
  - pierādījumu bāzes un monitoringa uzlabošana.
- **ANO Konvencija par jebkuras sievietes diskriminācijas izskaušanu**⁶⁴ aicina novērst jebkādu diskrimināciju un ierobežojumu pēc dzimuma pazīmes, kas samazina vai likvidē cilvēka tiesību un pamatbrīvību atzīšanu, izmantošanu vai realizēšanu sievietēm politiskajā, ekonomiskajā, sociālajā, kultūras, pilsoņa tiesību vai jebkurā citā sfērā neatkarīgi no viņu ģimenes stāvokļa, pamatojoties uz vīriešu un sievietes līdztiesību. Pievienojoties Konvencijai, Latvija uzņēmusies veicināt sievietes un vīriešu līdztiesību visās dzīves jomās, izmainot sievietes un vīriešu sociālās un kultūras uzvedības modeļus ar mērķi izskaust dzimumu aizspriedumus un no tiem izrietošas negatīvās prakses.

⁶¹ <https://likumi.lv/ta/lv/starptautiskie-ligumi/id/1630>

⁶² <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=738&langId=lv&pubId=8376&furtherPubs=yes>

⁶³ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52022DC0440>

⁶⁴ <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/cedaw.aspx>

Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030. gadam⁶⁵ ir hierarhiski augstākais ilgtermiņa attīstības plānošanas dokuments Latvijā. Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģijas izstrādi nodrošina Ministru kabinets un to apstiprina Saeima. Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija nosaka valsts ilgtermiņa attīstības prioritātes un telpiskās attīstības perspektīvu, nosakot šādas prioritātes:

- ieguldījumi cilvēkkapitālā
- paradigmas maiņa izglītībā
- inovatīva un eko-efektīva ekonomika
- daba kā nākotnes kapitāls
- telpiskās attīstības perspektīva
- inovatīva pārvaldība un sabiedrības līdzdalība
- kultūras telpas attīstība

Nacionālais attīstības plāns 2021.–2027. gadam⁶⁶ ir galvenais valsts vidēja termiņa attīstības plānošanas dokuments Latvijā. Tas izstrādāts, īstenojot Latvijas Ilgtspējīgas attīstības stratēģiju līdz 2030. gadam (Latvija2030) un ANO Ilgtspējīgas attīstības mērķus, lai nākamajos septiņos gados ikviens Latvijas iedzīvotājs un Latvijas sabiedrība kopumā panāktu dzīves kvalitātes uzlabošanos.

4. Horizontālā principa atspoguļošana ES fondu plānošanas un īstenošanas dokumentos

4.1. Partnerības līgums

Latvijā par ESF+, ERAF un KF HP “Vienlīdzība, iekļaušana, nediskriminācija un pamattiesību ievērošana” koordināciju atbildīga LM, kurai ir kompetence HP koordinēšanā, personu ar invaliditāti vienlīdzīgu iespēju jautājumos, dzimumu līdztiesības un sociālās iekļaušanas jautājumos. HP koordinēšana notiek sadarbībā ar TM, kurai ir kompetence ES Pamattiesību hartas jautājumos. Plānošanas posmā LM izvērtēja programmas projekta atbilstību horizontālajam principam, atbilstošos gadījumos ierosinot plānoto pasākumu papildināšanu ar darbībām, kas veicina dzimumu līdztiesību, iekļaušanu un nediskrimināciju. Ieviešanas un projektu atlases posmā: (1) tiek noteikti specifiski projektu atlases kritēriji; (2) tiek izvērtēta SAM īstenošanas regulējuma atbilstība horizontālajam principam; (3) tiek nodrošināts konsultatīvs, metodisks atbalsts projektu pieteicējiem, īstenošanai, vērtētājiem, ES fondu

⁶⁵ <https://www.pkc.gov.lv/lv/valsts-attistibas-planosana/latvijas-ilgtspejigas-attistibas-strategija>

⁶⁶ <https://www.pkc.gov.lv/lv/nap2027>

vadībā un uzraudzībā iesaistītajām institūcijām. Horizontālā principa uzraudzībai un izvērtēšanai (1) UK tiks iesaistīts LM un TM pārstāvis un NVO nediskriminācijas jomā pārstāvji; (2) tiks veikti izvērtējumi par horizontālā principa īstenošanas ietekmi un ieguldījumu uz dzimumu līdztiesības veicināšanu, personu ar invaliditāti tiesību ievērošanu un iekļaušanu, diskriminācijas novēršanu.

4.2. Eiropas Savienības kohēzijas politikas programma 2021. – 2027.gadam

Programmas katra specifiskā atbalsta mērķa aprakstā ir iekļauta sadaļa “Darbības, kas nodrošina vienlīdzību, iekļaušanu un nediskrimināciju”. HP darbības tiek diferencētas pēc to specifiskuma pakāpes, nosakot vispārīgās HP darbības un specifiskās HP darbības, kas veicina vienlīdzīgu iespēju, diskriminācijas aizlieguma un pamattiesību ievērošanu:

- **vispārīgās HP darbības**, kas attiecas uz projekta vadību un īstenošanu un kas kopumā veicina vienlīdzīgas iespējas un pamattiesību ievērošanu (projektiem ar tiešu, netiešu ietekmi un projektiem, kuriem nav ietekmes uz horizontālo principu);
- **specifiskās HP darbības**, kas izriet no pasākuma atbalstāmo darbību un projekta satura (projektiem ar tiešu un netiešu ietekmi uz horizontālo principu).

5. HP atspoguļošana informatīvajos ziņojumos, MK noteikumos un to anotācijās

5.1. Informatīvais ziņojums (IZ)

IZ tiek izstrādāts ātrāk uzsākamajiem pasākumiem⁶⁷, savukārt MK noteikumi tiek izstrādāti parastajā kārtībā uzsākamajiem ES fondu pasākumiem.

Izstrādājot IZ par ātrāk uzsākamā SAM/pasākuma īstenošanu, tajā ir jāiekļauj informācija par:

- SAM/pasākuma ietekmi uz HP (tieša, netieša pozitīva ietekme vai nav ietekmes);
- HP vērtēšanas kritērija veidu, kurš tiks piemērots projektu iesniegumu vērtēšanā (specifiskais atbilstības kritērijs vai kvalitātes kritērijs);
- vispārīgām un specifiskām HP darbībām, kuras ieteicams īstenot SAM projektu ietvaros;
- HP rādītājiem SAM ar tiešu un netiešu ietekmi uz HP;

⁶⁷ ņemot vērā, ka ES kohēzijas politikas programma 2021.-2027.gadam ir apstiprināta MK 02.11.2022. un Eiropas Komisijas lēmums pieņemts 25.11.2022. un ir iespējams izstrādāt MK noteikumus par SAM īstenošanu, pagaidu regulējums (informatīvie ziņojumi) vairs nav nepieciešams

Visi dati, kur vien tas ir iespējams, informatīvajā ziņojumā ir jāsniedz dalījumā pēc dzimuma, vecuma, invaliditātes veida, trešo valstu valstspiederīgais, personas ar ārvalstu izcelsmi - ārzemnieks, repatriants, bēglis, persona, kurai piešķirts alternatīvais statuss, vai patvēruma meklētājs, piederības minoritātei rases un etniskās izcelsmes, bezpajumtnieki u.c

5.2. MK noteikumi

MK noteikumos par **SAM ar tiešu vai netiešu ietekmi uz HP īstenošanu**, lai nodrošinātu HP veicinošo darbību īstenošanu praksē, ieteicams **paredzēt**:

- 1) **atbalstāmās darbības HP darbību īstenošanai (HP vispārīgās un specifiskās darbības);**
- 2) **attiecināmās izmaksas HP darbību īstenošanai.**

MK noteikumos par SAM ar tiešu vai netiešu ietekmi uz HP īstenošanu ir jāparedz nosacījums, kurš paredz pienākumu finansējuma saņēmējam uzkrāt datus par HP rādītājiem, kas ir attiecināmi uz projektu un izriet no projektā īstenojamām darbībām, definējot šos rādītjus (skat. 4.pielikumā).

 MK noteikumos par SAM, kuriem nav ietekmes uz HP, rādītāji nav jādefinē.

1.tabula

(1) Piemēri par atbalstāmajām darbībām, attiecināmajām izmaksām un HP rādītājiem MK noteikumos

Atbalstāmā darbība	Attiecināmās izmaksas	HP rādītājs
Konsultatīva rakstura pasākumu par dzimumu līdztiesības, personu ar invaliditāti vienlīdzīgu iespēju, vecuma nediskriminācijas, etniskās u.c. piederības un pamattiesību jautājumiem, tostarp par tiesiskajiem un praktiskajiem aspektiem, nodrošināšana	Izmaksas, kas saistītas ar konsultatīva rakstura pasākumu nodrošināšanu, t.sk. ekspertu honorāri, ceļa un naktsmītņu izdevumi	Konsultatīva rakstura pasākumu skaits par dzimumu līdztiesības, personu ar invaliditāti vienlīdzīgu iespēju, vecuma nediskriminācijas, etniskās u.c. piederības un pamattiesību jautājumiem, tostarp par tiesiskajiem un praktiskajiem aspektiem (VINPI_01)
Darba semināru, prezentāciju, degustāciju, konferenču, preses konferenču un citu ar projekta mērķu sasniegšanu saistītu pasākumu organizēšana	Darba semināru, prezentāciju, degustāciju, konferenču, preses konferenču un citu ar projekta mērķa sasniegšanu saistītu pasākumu organizēšanas izmaksas (tai skaitā pandusu un pacēlāju noma, individuālo indukcijas cilpu	Mediju kampaņu, semināru, konferenču un komunikācijas pasākumu skaits, kuros sabiedrības informēšanai tika nodrošināti cilvēkiem ar dažāda veida funkcionāliem traucējumiem

	noma, tulkošanas pakalpojumi, tai skaitā tulkošana zīmju valodā, subtitrēšana, reāllaika transkripcija).	pieklūstami formāti (piem., tulkošana zīmju valodā, subtitrēšana, reāllaika transkripcija, raidījumu un pasākumu ieraksti)(VINPI_02.2)
Bērnu uzraudzības pakalpojumu nodrošināšana projekta mērķa grupai apmācību/pasākumu laikā.	Bērnu uzraudzības pakalpojuma izmaksas projekta mērķa grupai atbalstāmās darbības īstenošanai.	Bērnu uzraudzības pakalpojumu saņēmējo personu, kas piedalās apmācībās vai projekta aktivitātēs, skaits (VINPI_07)

2.tabula

(2) MK noteikumu punkta redakcijas piemērs par HP rādītājiem

<p>1. Īstenojot projektu, finansējuma saņēmējs:</p> <p>1.1. uzkrāj datus par šādiem horizontālā principa “Vienlīdzība, iekļaušana, nediskriminācija un pamattiesību ievērošana” rādītājiem (<i>kas ir attiecināmi uz projektu un izriet no projektā īstenojamām darbībām</i>):</p> <p>1.1.1. personu skaits, kuras ir piedalījušās apmācību programmās, kurās ir integrēti jautājumi par dzimumu līdztiesības, personu ar invaliditāti vienlīdzīgu iespēju, vecuma nediskriminācijas, etniskās u.c. piederības un pamattiesību jautājumiem, tostarp par tiesiskajiem un praktiskajiem aspektiem;</p> <p>1.1.2. konsultatīva rakstura pasākumu skaits par dzimumu līdztiesības, personu ar invaliditāti vienlīdzīgu iespēju, vecuma nediskriminācijas, etniskās u.c. piederības un pamattiesību jautājumiem, tostarp par tiesiskajiem un praktiskajiem aspektiem;</p> <p>1.1.3. mediju kampaņu, semināru, konferenču un komunikācijas pasākumu skaits, kuros sabiedrības informēšanai tika nodrošināti cilvēkiem ar dažāda veida funkcionāliem traucējumiem pieklūstami formāti (tulkošana zīmju valodā, subtitrēšana, reāllaika transkripcija, raidījumu un pasākumu ieraksti).</p>
--

Atbildīgajai iestādei, izstrādājot MK noteikumus, ieteicams aizpildīt šo vadlīniju 2. pielikumā “Kontroljautājumi atbilstības horizontālajam principam “Vienlīdzība, iekļaušana, nediskriminācija un pamattiesību ievērošana” pārbaudei” un 3. pielikumā “Kontroljautājumi atbilstības Pamattiesību hartai pārbaudei” esošās pārbaudes lapas un tās saglabāt audita vajadzībām.

Projekta iesniedzējam nav jāpiemēro visi HP rādītāji, kuri un norādīti MK noteikumos par SAM īstenošanu. Minimālās prasības nosaka 1 vai 2 HP rādītājus atkarībā no SAM ietekmes uz HP.

5.3. MK noteikumu anotācijas aizpildīšana

Izvērtējot MK noteikumu horizontālo ietekmi⁶⁸, atbilstoši TAP aizpildīšanas veidlapai⁶⁹, TAP anotācijas vadlīnijām⁷⁰ un atbilstoši šīm vadlīnijām, anotācijas sadaļā 8. "Horizontālā ietekme" MK noteikumu sagatavotājam ir jāsniedz informācija par SAM ietekmi uz HP aspektiem, tostarp sociālo ietekmi, ietekmi uz personu ar invaliditāti vienlīdzīgām iespējām un tiesībām, ietekmi uz dzimumu līdztiesību, kā arī jāsniedz informācija par to, kādas vispārīgās un specifiskās darbības ieteicams īstenot projektos, kādi HP rādītāji un kāds HP kritērijs tiks piemērots projektu iesniegumu vērtēšanā – kvalitātes kritērijs vai specifiskais atbilstības kritērijs.

📄 MK noteikumu anotācijas 8.sadaļa ir jāaizpilda visiem MK noteikumiem par SAM īstenošanu – ar tiešu ietekmi, netiešu ietekmi uz HP un arī SAM, kuriem nav ietekmes uz HP.

📄 Visi dati, kur vien tas ir iespējams, MK noteikumu anotācijā ir jāsniedz dalījumā pēc dzimuma, vecuma, invaliditātes veida, trešo valstu valstspiederīgais, personas ar ārvalstu izcelsmi - ārzemnieks, repatriants, bēglis, persona, kurai piešķirts alternatīvais statuss, vai patvēruma meklētājs, piederības minoritātei rases un etniskās izcelsmes, bezpajumtnieki u.c.

3.tabula

Uz HP attiecināmās sadaļas TAP anotācija

8. Horizontālā ietekme		
8.1. Projekta tiesiskā regulējuma ietekme		
Nr.	Sadaļas nosaukums	Apraksts
8.1.8.	sociālā ietekme, tai skaitā ietekme uz sociālās atstumtības riskam pakļautajām sabiedrības grupām	Informācija jānorāda atbilstoši TAP anotācijas vadlīnijām. Jāsniiedz apraksts par vispārīgajām un specifiskām darbībām, kas veicinās vai labvēlīgi ietekmēs sociālās atstumtības riskam pakļauto grupu iekļaušanu, nediskrimināciju un vienlīdzīgas iespējas.
8.1.9.	ietekme uz personu ar invaliditāti vienlīdzīgām iespējām un tiesībām	Informācija jānorāda atbilstoši TAP anotācijas vadlīnijām. Jāsniiedz informācija par vispārīgajām un specifiskajām darbībām, kas veicinās personu ar invaliditāti vienlīdzīgas iespējas un tiesības.
8.1.10.	ietekme uz dzimumu līdztiesību	Informācija jānorāda atbilstoši TAP anotācijas vadlīnijām. Jāsniiedz informācija par vispārīgajām un specifiskajām darbībām, kas veicinās dzimumu līdztiesību.
8.2.	cita informācija (aizpilda nepieciešamības gadījumā)	- jānorāda SAM ietekme uz horizontālo principu "Vienlīdzība, iekļaušana, nediskriminācija un

⁶⁸ Ministru kabineta 2021. gada 7. septembra noteikumi Nr. 617 "Tiesību akta projekta sākotnējās ietekmes izvērtēšanas kārtība"

⁶⁹ <https://tai.mk.gov.lv/veidlapas>

⁷⁰ Vadlīnijas tiesību akta projekta sākotnējās ietekmes novērtēšanai un novērtējuma ziņojuma sagatavošanai, <https://tai.mk.gov.lv/anotacija>

		<p>pamattiesību ievērošana” (tieša ietekme, netieša ietekme, nav ietekmes);</p> <ul style="list-style-type: none"> - jāsniedz informācija par HP vērtēšanas kritērija veidu, kurš tiks piemērots projektu iesniegumu vērtēšanā (specifiskais atbilstības kritērijs vai kvalitātes kritērijs); - MK noteikumos par SAM īstenošanu iekļautie HP VINPI rādītāji.
--	--	---

6. SAM ietekmes uz HP noteikšana

Lielākajai daļai programmas SAM ir ietekme uz HP. Ietekme uz HP var būt tieša pozitīva vai netieša pozitīva. Atsevišķiem SAM var arī nebūt ietekmes uz HP, ja tie ir izteikti tehniski un vērsti uz infrastruktūras, kas nav publiski pieejama, attīstību. SAM ietekme uz HP ir nosakāma kontekstā ar SAM mērķiem un atbalstāmajām darbībām. SAM ietekme uz HP ir norādīta šo vadlīniju **1. pielikumā**.

Tieša pozitīva ietekme	<ul style="list-style-type: none"> • Visu potenciāli atbalstāmo projektu rezultātiem ir tieša pozitīva ietekme uz HP • SAM atbalstāmās darbības (attiecināmās izmaksas) pozitīvi ietekmē HP
Netieša pozitīva ietekme	<ul style="list-style-type: none"> • Atsevišķu atbalstāmo projektu rezultātiem ir tieša pozitīva ietekme, netieša pozitīva ietekme vai nav ietekmes • SAM atbalstāmās darbības (attiecināmās izmaksas) kopumā pozitīvi ietekmē HP
Nav ietekmes	<ul style="list-style-type: none"> • Nevienam no potenciāli atbalstāmajiem projektiem nav ietekmes uz HP • SAM atbalstāmās darbības (attiecināmās izmaksas) neietekmē HP

4.tabula

SAM ietekmes uz HP raksturojums

Tieša pozitīva ietekme uz HP

SAM mērķis ir tieši vērsts uz mērķa grupu iekļaušanu un nediskrimināciju, veicina vienlīdzīgu attieksmi un iespējas sievietēm un vīriešiem, tostarp attiecībā uz dalību darba tirgū, nodarbinātības noteikumiem un karjeras attīstību, palīdz izskaust jebkādu diskrimināciju rases vai etniskās izcelsmes, reliģijas vai pārliecības, invaliditātes, vecuma vai seksuālās orientācijas dēļ, veicina pamattiesību ievērošanu un īpaši veicina vides piekļūstamību personām ar invaliditāti, tostarp informācijas un komunikācijas tehnoloģiju ziņā, un veicina pāreju no aprūpes iestādē vai ilgstošas sociālās aprūpes iestādē uz ģimenē un kopienā balstītu aprūpi.

Netieša pozitīva ietekme uz HP

SAM mērķis un tā īstenošana var netieši veicināt diskriminācijas aizlieguma principa un pamattiesību ievērošanu, vīriešu un sieviešu vienlīdzīgu iespēju veicināšanu un personu ar invaliditāti tiesību ievērošanu un radīt labvēlīgus apstākļus sociālās atstumtības riskam pakļautām iedzīvotāju grupām vai

uzlabot to stāvokli, piemēram, attīstot ekonomiku īpaši atbalstāmajās teritorijās ar augstu bezdarba līmeni vai mazinot darba tirgus segregāciju atkarībā no dzimuma, vecuma un etniskās piederības, attīstot vispārēju infrastruktūru, kas veicina iedzīvotāju mobilitāti un vides pieejamību un līdzīgiem līdzekļiem.

Nav ietekmes uz HP

SAM, kuriem nav ietekmes uz HP, ir izteikti tehniski, vērsti uz tehnoloģiju pilnveidošanu vai nomaiņu u.tml. Parasti šādi ieguldījumi nav saistīti ar cilvēkresursu attīstību vai publiskās infrastruktūras izveidi, tomēr vienlaicīgi negatīvi neietekmē HP. Kaut arī šo SAM īstenošanā ir jāievēro nediskriminācijas principi un jāīsteno vispārīgās HP darbības, šo SAM ieguldījums uz HP vērtējams kā neitrāls.

7. HP rādītāju noteikšana

Lai nodrošinātu HP darbību īstenošanu praksē un to izpildes uzraudzību, katram **SAM ar tiešu un netiešu ietekmi** uz HP ir nosakāmi HP rādītāji (skat. 4.pielikumu), kas ļauj novērtēt katra SAM ietvaros īstenoto projektu ietekmi uz HP īstenošanu, proti, pieklūstamības nodrošināšanu personām ar invaliditāti, nevienlīdzības starp sievietēm un vīriešiem jebkurā jomā mazināšanu, iekļaušanas un nediskriminācijas rases vai etniskās izcelsmes, reliģijas vai pārliecības, invaliditātes, vecuma vai seksuālās orientācijas dēļ veicināšanu un kopējo ieguldījumu programmas mērķu sasniegšanā.

HP rādītāji ir nosakāmi tikai specifiskajām HP darbībām, tāpēc tām ir jābūt tik konkrētām, lai tām varētu piesaistīt kvantitatīvi izmērāmus rādītājus.

4.tabula

Ietekme uz HP	HP rādītāji MK noteikumos	Ziņošanas regularitāte par HP rādītājiem*
Tieša ietekme	ir	Saskaņā ar noslēgto vienošanos par projekta īstenošanu
Netieša ietekme	ir	
Nav ietekmes	nav	

* Ziņošanas regularitāte par HP rādītājiem:

- kopā ar maksājuma pieprasījumu (par pabeigtajām darbībām);
- projekta īstenošanas noslēgumā (par faktiski pabeigtajām darbībām).

7.1. Projektu iesniegumu vērtēšanas kritēriji

Projektu iesniegumu atlases nosacījumu sagatavošanas posms, iespējams, ir vissvarīgākais visā procesā, jo tieši šajā posmā tiek atvērtas vislielākās iespējas HP īstenošanai praksē, kurā tiek ņemtas vērā sieviešu un vīriešu vajadzības, veicinātas vienlīdzīgas iespējas un novērsta jebkāda diskriminācija.

Projektu atlasē ir jānosaka un jāpiemēro tādas kritērijas un procedūras, kas ir nediskriminējošas, pārredzamas, nodrošina pieklūstamību personām ar invaliditāti, nodrošina dzimumu līdztiesību un ņem vērā Pamattiesību hartu un ANO Konvenciju. Kritēriji nodrošina, lai atbalstāmajām darbībām prioritāte tiktu piešķirta ar mērķi maksimāli palielināt ES fondu finansējuma ieguldījumu programmas mērķu sasniegšanā.

Projektu atlases nosacījumi ir īpaši svarīgi projektiem, kas nav specifiski vērsti uz HP mērķu sasniegšanu tieši tāpēc, ka nevienlīdzība starp sievietēm un vīriešiem vai diskriminācija var nebūt tik acīmredzama, piemēram, projektos, kas saistīti ar enerģijas pāreju uz klimatneitralitāti, pielāgošanos klimata pārmaiņām un vides aizsardzību, inovācijām un digitālo transformāciju.

Projektu iesniegumu atlasē ir svarīgi ne tikai piemērot HP vērtēšanas kritēriju, bet arī atbilstoši to novērtēt.

7.2. HP projektu iesniegumu vērtēšanas kritērija aktuālā redakcija

Lai nodrošinātu ES fondu ieguldījumu atbilstību regulās noteiktajam horizontālajam principam un nodrošinātu vienotu pieeju projektu iesniegumu atbilstības HP VINPI vērtēšanā, projektu iesniegumu vērtēšanas kritēriju komplektā ir jāiekļauj HP VINPI projektu iesniegumu vērtēšanas kritērijas atbilstoši šīm vadlīnijām un atbilstoši FM Eiropas Reģionālās attīstības fonda, Eiropas Sociālā fonda plus, Kohēzijas fonda un Taisnīgas pārkārtošanās fonda projektu iesniegumu atlases metodikai 2021.–2027.gadam ⁷¹ (turpmāk – projektu iesniegumu atlases metodika 2021-2027.gadam) un tās 6. pielikumā iekļautajai informācijai.

HP VINPI projektu iesniegumu vērtēšanas kritērija aktuālā redakcija:

Projektā ir paredzētas darbības, kas veicina horizontālā principa "Vienlīdzība, iekļaušana, nediskriminācija un pamattiesību ievērošana" īstenošanu

⁷¹ Eiropas Reģionālās attīstības fonda, Eiropas Sociālā fonda plus, Kohēzijas fonda un Taisnīgas pārkārtošanās fonda projektu iesniegumu atlases metodika 2021.–2027.gadam (<https://www.esfondi.lv/upload/atlases-metodika.pdf>)

7.3. HP VINPI vērtēšanas kritērija piemērošanas metodika

Lai nodrošinātu vienotu pieeju projektu iesniegumu HP vērtēšanas kritēriju piemērošanai, katram SAM vai tā pasākumam vai kārtai, ja specifiskais atbalsta mērķis tiek īstenots vairākos pasākumos vai kārtās, AI sadarbībā ar CFLA izstrādā projektu iesniegumu vērtēšanas kritēriju piemērošanas metodiku (turpmāk – kritēriju piemērošanas metodika), ņemot vērā šīs vadlīnijas un HP kritērija piemērošanas skaidrojumu un minimālās prasības, kas ir noteiktas projektu iesniegumu atlases metodikā 2021.–2027.gadam, t.sk. 6.pielikumā.

Lai nodrošinātu HP kritērija kvalitatīvu izvērtēšanu, ieteicams piesaistīt ekspertus no NVO, kas pārstāv nediskriminācijas, dzimumu līdztiesības jomas vai cilvēku ar invaliditāti intereses projektu iesniegumu vērtēšanai. Ekspertu piesaiste ļaus izvērtēt projekta ieguldījumu HP veicināšanā un mērķu sasniegšanai pēc paredzēto darbību satura un būtības.

HP kritērija vērtēšanā ieteicams izmantot arī LM izstrādātos informatīvos materiālus par vienlīdzīgu iespēju un nediskriminācijas veicināšanu LM tīmekļa vietnē sadaļā “Horizontālais princips "Vienlīdzība, iekļaušana, nediskriminācija un pamattiesību ievērošana” (<https://www.lm.gov.lv/lv/horizontalais-principis-vienlidziba-ieklausana-nediskriminacija-un-pamattiesibu-ieverosana>).

5.tabula

Horizontālā principa VINPI vērtēšanas kritēriji un piemērošanas skaidrojums (labā prakse)⁷²

Kritērijs	Kritērija ietekme uz lēmuma pieņemšanu ⁷³ (N ⁷⁴ ; P ⁷⁵ ; N/A ⁷⁶)	Piemērošanas skaidrojuma labā prakse un minimālās prasības
Horizontālais princips “Vienlīdzība, iekļaušana, nediskriminācija un pamattiesību ievērošana” (HP VINPI)		
TIEŠA IETEKME UZ HP VINPI Kvalitātes kritērijs (APIA)	Punktu skala	Kritērija vērtēšanā izmanto Labklājības ministrijas (LM) un Tieslietu ministrijas (TM) izstrādātās vadlīnijas “Horizontālais princips “Vienlīdzība, iekļaušana, nediskriminācija un pamattiesību ievērošana” vadlīnijas īstenošanai un uzraudzībai (2021-2027) ⁷⁷ (turpmāk – HP VINPI vadlīnijas).

⁷² Eiropas Reģionālās attīstības fonda, Eiropas Sociālā fonda plus, Kohēzijas fonda un Taisnīgas pārkārtošanās fonda projektu iesniegumu atlases metodika 2021.–2027.gadam, <https://www.esfondi.lv/upload/atlases-metodika.pdf>

⁷³ Atklātas projektu iesniegumu atlases gadījumā, atkarībā no SAM specifikas, ir iespējams izvēlēties, noteikt izvēles kritēriju kā precizējamu vai neprecizējamu, vai neattiecināmu.

⁷⁴ Kritērija neatbilstības gadījumā sadarbības iestāde pieņem lēmumu par projekta iesnieguma noraidīšanu. Ierobežotas projektu iesniegumu atlases ietvaros visi kritēriji ir precizējami, (izņemot šīs metodikas 3.pielikumā ietverto vienoto izvēles kritēriju Nr.1).

⁷⁵ Kritērija neatbilstības gadījumā sadarbības iestāde pieņem lēmumu par projekta iesnieguma apstiprināšanu ar nosacījumu vai noraidīšanu, ievērojot nolikumā noteikto

⁷⁶ Kritērijā lieto N/A, ja kopumā SAM šis kritērijs ir iekļauts, bet konkrētajā projektā šis kritērijs nav jāvērtē (ja projektam nav ietekmes uz HP VINPI)

⁷⁷ Pieejamas: <https://www.lm.gov.lv/lv/vadlinijas-horizontala-principa-vienlidziba-ieklausana-nediskriminacija-un-pamattiesibu-ieverosana-istenosana-un-uzraudzibai-2021-2027>

Kritērijs	Kritērija ietekme uz lēmuma pieņemšanu ⁷³ (N ⁷⁴ ; P ⁷⁵ ; N/A ⁷⁶)	Piemērošanas skaidrojuma labā prakse un minimālās prasības
<p>Projektā ir paredzētas darbības, kas veicina horizontālā principa " Vienlīdzība, iekļaušana, nediskriminācija un pamattiesību ievērošana" īstenošanu</p>		<p>Pirms HP VINPI kritērija iekļaušanas projektu iesniegumu vērtēšanas kritēriju kopēktā, nepieciešams pārlicināties par aktuālās kritērija redakcijas piemērošanu (skat. 8.tabulu).</p> <p>ATKLĀTA projektu iesniegumu atlase projektiem ar TIEŠU IETEKMI uz HP VINPI.</p> <p>Projektam tiek piešķirti punkti⁷⁸, ja nosacījumi tiek izpildīti.</p> <p>2 punktus⁷⁹(minimālais nepieciešamais punktu skaits) piešķir, ja paredzētas:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) 5 un vairāk vispārīgas HP VINPI darbības un 2) 3 un vairāk specifiskās HP VINPI darbības, un, 3) paredzēti vismaz 2 projekta HP VINPI rādītāji⁸⁰; 4) ja attiecināms, norādītas projekta budžeta izmaksu pozīcijas, kuras tai skaitā veicina HP VINPI; 5) projekta iesniegumā ir identificētas galvenās problēmas, kas skar mērķa grupu, jomā, kurā darbojas projekta iesniedzējs un apraksts, kā projektā paredzētās HP VINPI darbības risinās identificētās problēmas; 6) ir sniegta informācija par projekta vadības un īstenošanas personālu dalījumā pēc dzimuma u.c. pazīmes (vai plānots sniegt) un sniegta (vai plānots sniegt) informācija sadalījumā pēc dzimumu u.c. pazīmes par projekta mērķa grupām; 7) projekta iesniegumā ir paskaidrots, kā projektu vadībā un īstenošanā tiks nodrošināta nediskriminācija pēc vecuma, dzimuma, etniskās piederības u.c. pazīmes un virzīti pasākumi, kas veicina nediskrimināciju un pamattiesību ievērošanu. <p>Plānotajām vispārīgajām HP VINPI darbībām jāaptver visas vispārīgo darbību jomas – informāciju un publicitāti, projekta vadību un īstenošanu un publiskos iepirkumus (ja attiecināms).</p> <p>Augstāku punktu skaitu jeb papildu punktus piešķir tiem projektiem, kuros paredzētais vispārīgo un specifisko HP VINPI darbību un HP VINPI rādītāju⁸¹ skaits pārsniedz minimālās prasības, kā arī projekta iesniegumā norādīts, ka informācija tiks sniegta sadalījumā pēc dzimuma u.c. pazīmēm, ja tas ir iespējams, un projekta iesniegumā detalizēti aprakstīta projekta ietekme uz HP VINPI.</p> <p>Ja projekta iesniegums atbilst minimālajām prasībām un tajā paredzēto HP VINPI darbību un/vai rādītāju skaits pārsniedz minimālās prasības, projekta iesniegumam piešķir:</p>

⁷⁸ Tālāk norādīts ieteicamais punktu sadalījums.

⁷⁹ Norādītais punktu sadalījums ir ilustratīvs – punktu skaitu katra atbildīgā iestāde nosaka, ņemot vērā citos kvalitātes kritērijos piešķiramo punktu skalas intervālu un objektīvi izvērtējot vēlamo kritērija svaru kopumā starp visiem kvalitātes kritērijiem. Piedāvātajā **piemērā** maksimālais šajā kritērijā iegūstamais punktu skaits ir 5.

⁸⁰ HP VINPI rādītāji noteikti LM/ TM vadlīniju "Horizontālais princips "Vienlīdzība, iekļaušana, nediskriminācija un pamattiesību ievērošana" vadlīnijas īstenošanai un uzraudzībai (2021-2027) 4.pielikumā; pieejamas: <https://www.lm.gov.lv/lv/vadlinijas-horizontala-principa-vienlidziba-ieklausana-nediskriminacija-un-pamattiesibu-ieverosana-istenosanai-un-uzraudzibai-2021-2027>

⁸¹ HP VINPI rādītāji noteikti LM/TM vadlīniju "Horizontālais princips "Vienlīdzība, iekļaušana, nediskriminācija un pamattiesību ievērošana" vadlīnijas īstenošanai un uzraudzībai (2021-2027) 4.pielikumā; pieejamas: <https://www.lm.gov.lv/lv/vadlinijas-horizontala-principa-vienlidziba-ieklausana-nediskriminacija-un-pamattiesibu-ieverosana-istenosanai-un-uzraudzibai-2021-2027>

Kritērijs	Kritērija ietekme uz lēmuma pieņemšanu ⁷³ (N ⁷⁴ ; P ⁷⁵ ; N/A ⁷⁶)	Piemērošanas skaidrojuma labā prakse un minimālās prasības
		<p>1) 1 papildu punktu ja projektā paredzēto HP VINPI vispārīgo darbību vai HP VINPI specifisko darbību, vai HP VINPI rādītāju skaits pārsniedz minimālās prasības;</p> <p>2) 2 papildu punktus, ja projektā paredzēto HP VINPI vispārīgo darbību un HP VINPI specifisko darbību vai HP VINPI vispārīgo darbību un HP VINPI rādītāju skaits, vai HP VINPI specifisko darbību un HP VINPI rādītāju skaits pārsniedz minimālās prasības;</p> <p>3) 3 papildu punktus ja projektā paredzēto HP VINPI vispārīgo darbību un HP VINPI specifisko darbību, un HP VINPI rādītāju skaits pārsniedz minimālās prasības.</p> <p>0 punkti tiek piešķirti, ja:</p> <p>projekta iesniegums neatbilst minimālajām prasībām, lai tam piešķirtu punktus šajā kritērijā.</p> <p>Piemēram, projekta iesniegumā nav paredzētas vispārīgas un specifiskas HP VINPI darbības, kas veicinās vienlīdzību, iekļaušanu, nediskrimināciju un pamattiesību ievērošanu, kā arī nav piesaistīti HP VINPI rādītāji⁸², vai arī paredzētajām darbībām nav sasaistes ar HP VINPI, nav sniegta informācija par projekta vadības un īstenošanas personālu dalījumā pēc dzimuma u.c. pazīmes (vai nav plānots sniegt) un sniegta (vai nav plānots sniegt) informācija sadalījumā pēc dzimumu u.c. pazīmes par projekta mērķa grupām.</p> <p>Ja projekta iesniegums sākotnēji nesasniedz minimālo nepieciešamo punktu skaitu šajā kritērijā, bet sasniedz kopumā kvalitātes kritērijos noteikto minimālo punktu skaitu, projekta iesniegumam šajā kritērijā piešķir 0 punktus, taču to nenoraida šī kritērija neatbilstības dēļ un iekļauj kopējā rindošanas sarakstā, vienlaikus lēmumā iekļaujot nosacījumu ar precizēto projekta iesniegumu nodrošināt atbilstību kritērija minimālajām prasībām. Ja pēc precizējumu veikšanas projekta iesniegums aizvien nesasniedz vismaz minimālo punktu skaitu šajā kritērijā, projekta iesniegums tiek noraidīts.</p> <p>Kritērija vērtēšanā ieteicams piesaistīt ekspertus no NVO, kas pārstāv nediskriminācijas, dzimumu līdztiesības jomas vai cilvēku ar invaliditāti intereses.</p>
<p>TIEŠA IETEKME</p> <p>UZ HP VINPI</p> <p>Specifiskais atbilstības kritērijs (IPIA)</p>	<p>P</p>	<p>Kritērija vērtēšanā izmanto Labklājības ministrijas (LM) un Tieslietu ministrijas (TM) izstrādātās vadlīnijas “Horizontālais princips “Vienlīdzība, iekļaušana, nediskriminācija un pamattiesību ievērošana” vadlīnijas īstenošanai un uzraudzībai (2021-2027)⁸³ (turpmāk – HP VINPI vadlīnijas).</p> <p>Pirms HP VINPI kritērija iekļaušanas projektu iesniegumu vērtēšanas kritēriju kopēktā, nepieciešams pārliecināties par aktuālās kritērija redakcijas piemērošanu (skat. 8.tabulu).</p>

⁸² HP VINPI rādītāji noteikti LM/TM vadlīniju “Horizontālais princips “Vienlīdzība, iekļaušana, nediskriminācija un pamattiesību ievērošana” vadlīnijas īstenošanai un uzraudzībai (2021-2027) 4.pielikumā; pieejamas: <https://www.lm.gov.lv/lv/vadlinijas-horizontala-principa-vienlidziba-ieklausana-nediskriminacija-un-pamattiesibu-ieverosana-istenosanai-un-uzraudzibai-2021-2027>

⁸³ Pieejamas: <https://www.lm.gov.lv/lv/vadlinijas-horizontala-principa-vienlidziba-ieklausana-nediskriminacija-un-pamattiesibu-ieverosana-istenosanai-un-uzraudzibai-2021-2027>

Kritērijs	Kritērija ietekme uz lēmuma pieņemšanu ⁷³ (N ⁷⁴ ; P ⁷⁵ ; N/A ⁷⁶)	Piemērošanas skaidrojuma labā prakse un minimālās prasības
<p>Projektā ir paredzētas darbības, kas veicina horizontālā principa ” Vienlīdzība, iekļaušana, nediskriminācija un pamattiesību ievērošana” īstenošanu</p>		<p>IEROBEŽOTA projektu iesniegumu atlase projektiem ar TIEŠU IETEKMI uz HP VINPI.</p> <p>Ja projekta iesniegums atbilst minimālajām prasībām, vērtējums ir “Jā”, t.i. no projekta iesniegumā ietvertās informācijas ir secināms, ka projektā plānotas:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) vismaz 5 vispārīgās HP VINPI darbības un 2) vismaz 3 specifiskās HP VINPI darbības, 3) ir noteikti vismaz 2 HP VINPI rādītāji⁸⁴; 4) norādītas projekta budžeta izmaksu pozīcijas, kuras veicina HP VINPI (ja attiecināms); 5) projekta iesniegumā ir identificētas galvenās problēmas, kas skar mērķa grupu, jomā, kurā darbojas projekta iesniedzējs un apraksts, kā projektā paredzētās HP VINPI darbības risinās identificētās problēmas; 6) ir sniegta informācija par projekta vadības un īstenošanas personālu vai mērķa grupām dalījumā pēc dzimuma u.c. pazīmes (vai plānots sniegt) un sniegta (vai plānots sniegt) informācija sadalījumā pēc dzimumu u.c. pazīmes par projekta mērķa grupām; 7) projekta iesniegumā ir paskaidrots, kā projektu vadībā un īstenošanā tiks nodrošināta nediskriminācija pēc vecuma, dzimuma, etniskās piederības u.c. pazīmes un virzīti pasākumi, kas veicina nediskrimināciju un pamattiesību ievērošanu. <p>Informācija ir sagatavota, balstoties, piemēram, uz konsultācijām ar valsts, pašvaldību institūcijām vai nevalstiskajām organizācijām, kas pārstāv mērķa grupu intereses, dažādiem pieejamiem statistikas datiem, pētījumiem u.c. datu avotiem, kas raksturo attiecīgās mērķa grupas situāciju.</p> <p>Plānotajām vispārīgajām HP VINPI darbībām jāaptver visas vispārīgo darbību jomas – informāciju un publicitāti, projekta vadību un īstenošanu un publiskos iepirkumus (ja attiecināms).</p> <p>Ja projekta iesniegums neatbilst minimālajām prasībām, vērtējums ir “Jā, ar nosacījumu”, izvirza atbilstošus nosacījumus.</p> <p>Vērtējums ir “Nē”, ja precizētajā projekta iesniegumā nav veikti precizējumi atbilstoši izvirzītajiem nosacījumiem vai pēc precizējumu veikšanas projekta iesniegums aizvien neatbilst kritērija prasībām.</p> <p>Kritērija vērtēšanā ieteicams piesaistīt ekspertus no NVO, kas pārstāv nediskriminācijas, dzimumu līdztiesības jomas vai cilvēku ar invaliditāti intereses.</p>
<p>NETIEŠA IETEKME UZ HP VINPI</p>	<p>Punktu skala</p>	<p>Kritērija vērtēšanā izmanto Labklājības ministrijas (LM) un Tieslietu ministrijas (TM) izstrādātās vadlīnijas “Horizontālais princips “Vienlīdzība, iekļaušana, nediskriminācija un pamattiesību ievērošana” vadlīnijas īstenošanai un uzraudzībai (2021-2027)⁸⁵ (turpmāk – HP VINPI vadlīnijas).</p>

⁸⁴ HP VINPI rādītāji noteikti LM izstrādātajās vadlīnijās “Horizontālais princips “Vienlīdzība, iekļaušana, nediskriminācija un pamattiesību ievērošana” vadlīnijas īstenošanai un uzraudzībai (2021-2027) pieejamas: <https://www.lm.gov.lv/lv/vadlinijas-horizontala-principa-vienlidziba-ieklausana-nediskriminacija-un-pamattiesibu-ieverosana-istenosanai-un-uzraudzibai-2021-2027>

⁸⁵ Pieejamas: <https://www.lm.gov.lv/lv/vadlinijas-horizontala-principa-vienlidziba-ieklausana-nediskriminacija-un-pamattiesibu-ieverosana-istenosanai-un-uzraudzibai-2021-2027>

Kritērijs	Kritērija ietekme uz lēmuma pieņemšanu ⁷³ (N ⁷⁴ ; P ⁷⁵ ; N/A ⁷⁶)	Piemērošanas skaidrojuma labā prakse un minimālās prasības
<p>Kvalitātes kritērijs (APIA)</p> <p>Projektā ir paredzētas darbības, kas veicina horizontālā principa "Vienlīdzība, iekļaušana, nediskriminācija un pamattiesību ievērošana" īstenošanu</p>		<p>Pirms HP VINPI kritērija iekļaušanas projektu iesniegumu vērtēšanas kritēriju kopēkā, nepieciešams pārlicināties par aktuālās kritērija redakcijas piemērošanu (8.tabulu).</p> <p>ATKLĀTA projektu iesniegumu atlase projektiem ar NETIEŠU IETEKMI uz HP VINPI.</p> <p>Projektam tiek piešķirti punkti⁸⁶, ja nosacījumi tiek izpildīti.</p> <p>2 punktus⁸⁷ (minimālais nepieciešamais punktu skaits) piešķir, ja paredzētas:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) 3 vispārīgas HP VINPI darbības un 2) 1 specifiska HP VINPI darbība, un, 3) paredzēts 1 projekta HP VINPI rādītājs⁸⁸; 4) ja attiecināms, norādītas projekta budžeta izmaksu pozīcijas, kuras tai skaitā veicina HP VINPI; 5) projekta iesniegumā ir identificētas galvenās problēmas, kas skar mērķa grupu, jomā, kurā darbojas projekta iesniedzējs un apraksts, kā projektā paredzētās HP VINPI darbības risinās identificētās problēmas; 6) ir sniegta informācija par projekta vadības un īstenošanas personālu dalījumā pēc dzimuma u.c. pazīmes (vai plānots sniegt) un sniegta (vai plānots sniegt) informācija sadalījumā pēc dzimumu u.c. pazīmes par projekta mērķa grupām; 7) projekta iesniegumā ir paskaidrots, kā projektu vadībā un īstenošanā tiks nodrošināta nediskriminācija pēc vecuma, dzimuma, etniskās piederības u.c. pazīmes un virzīti pasākumi, kas veicina nediskrimināciju un pamattiesību ievērošanu. <p>Augstāku punktu skaitu jeb papildu punktus piešķir tiem projektiem, kuros paredzētais vispārīgo un specifisko HP VINPI darbību un HP VINPI rādītāju⁸⁹ skaits pārsniedz minimālās prasības, kā arī projekta iesniegumā norādīts, ka informācija tiks sniegta sadalījumā pēc dzimumu u.c. pazīmēm, ja tas ir iespējams, un projekta iesniegumā detalizēti aprakstīta projekta ietekme uz HP VINPI.</p> <p>Ja projekta iesniegums atbilst minimālajām prasībām un tajā paredzēto HP VINPI darbību un/vai rādītāju skaits pārsniedz minimālās prasības, projekta iesniegumam piešķir:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) 1 papildu punktu ja projektā paredzēto HP VINPI vispārīgo darbību vai HP VINPI specifisko darbību, vai HP VINPI rādītāju skaits pārsniedz minimālās prasības;

⁸⁶ Tālāk norādīts ieteicamais punktu sadalījums.

⁸⁷ Norādītais punktu sadalījums ir ilustratīvs – punktu skaitu katra atbildīgā iestāde nosaka, ņemot vērā citos kvalitātes kritērijos piešķiramo punktu skalas intervālu un objektīvi izvērtējot vēlamo kritērija svaru kopumā starp visiem kvalitātes kritērijiem. Piedāvātajā **piemērā** maksimālais šajā kritērijā iegūstamais punktu skaits ir 5.

⁸⁸ HP VINPI rādītāji noteikti LM/ TM vadlīniju "Horizontālais princips "Vienlīdzība, iekļaušana, nediskriminācija un pamattiesību ievērošana" vadlīnijas īstenošanai un uzraudzībai (2021-2027) 4.pielikumā; pieejamas: <https://www.lm.gov.lv/lv/vadlinijas-horizontala-principa-vienlidziba-ieklausana-nediskriminacija-un-pamattiesibu-ieverosana-istenosanai-un-uzraudzibai-2021-2027>

⁸⁹ HP VINPI rādītāji noteikti LM/TM vadlīniju "Horizontālais princips "Vienlīdzība, iekļaušana, nediskriminācija un pamattiesību ievērošana" vadlīnijas īstenošanai un uzraudzībai (2021-2027) 4.pielikumā; pieejamas: <https://www.lm.gov.lv/lv/vadlinijas-horizontala-principa-vienlidziba-ieklausana-nediskriminacija-un-pamattiesibu-ieverosana-istenosanai-un-uzraudzibai-2021-2027>

Kritērijs	Kritērija ietekme uz lēmuma pieņemšanu ⁷³ (N ⁷⁴ ; P ⁷⁵ ; N/A ⁷⁶)	Piemērošanas skaidrojuma labā prakse un minimālās prasības
		<p>2) 2 papildu punktus, ja projektā paredzēto HP VINPI vispārīgo darbību un HP VINPI specifisko darbību vai HP VINPI vispārīgo darbību un HP VINPI rādītāju skaits, vai HP VINPI specifisko darbību un HP VINPI rādītāju skaits pārsniedz minimālās prasības;</p> <p>3) 3 papildu punktus ja projektā paredzēto HP VINPI vispārīgo darbību un HP VINPI specifisko darbību, un HP VINPI rādītāju skaits pārsniedz minimālās prasības.</p> <p>Plānotajām vispārīgajām HP VINPI darbībām jāaptver visas vispārīgo darbību jomas – informāciju un publicitāti, projekta vadību un īstenošanu un publiskos iepirkumus (ja attiecināms).</p> <p>0 punkti</p> <p>tiek piešķirti, ja projekta iesniegums neatbilst minimālajām prasībām, lai tam piešķirtu punktus šajā kritērijā.</p> <p>Piemēram, projekta iesniegumā nav paredzētas vispārīgas un specifiskas HP VINPI darbības, kas veicinās vienlīdzību, iekļaušanu, nediskrimināciju un pamattiesību ievērošanu, kā arī nav piesaistīti HP VINPI rādītāji⁹⁰, vai arī paredzētajām darbībām nav saistes ar HP VINPI, nav sniegta informācija par projekta vadības un īstenošanas personālu dalījumā pēc dzimuma u.c. pazīmes (vai nav plānots sniegt) un sniegta (vai nav plānots sniegt) informācija sadalījumā pēc dzimumu u.c. pazīmes par projekta mērķa grupām.</p> <p>Ja projekta iesniegums sākotnēji nesasniedz minimālo nepieciešamo punktu skaitu šajā kritērijā, bet sasniedz kopumā kvalitātes kritērijos noteikto minimālo punktu skaitu, projekta iesniegumam šajā kritērijā piešķir 0 punktus, taču to nenoraida šī kritērija neatbilstības dēļ un iekļauj kopējā rindošanas sarakstā, vienlaikus lēmumā iekļaujot nosacījumu ar precizēto projekta iesniegumu nodrošināt atbilstību kritērija minimālajām prasībām. Ja pēc precizējumu veikšanas projekta iesniegums aizvien nesasniedz vismaz minimālo punktu skaitu šajā kritērijā, projekta iesniegums tiek noraidīts.</p> <p>Kritērija vērtēšanā ieteicams piesaistīt ekspertus no NVO, kas pārstāv nediskriminācijas, dzimumu līdztiesības jomas vai cilvēku ar invaliditāti intereses.</p>
<p>NETIEŠĀ IETEKME UZ HP VINPI</p> <p>Specifiskais atbilstības kritērijs (IPIA)</p> <p>Projektā ir paredzētas darbības, kas veicina</p>	<p>P</p>	<p>Kritērija vērtēšanā izmanto Labklājības ministrijas (LM) un Tieslietu ministrijas (TM) izstrādātās vadlīnijas “Horizontālais princips “Vienlīdzība, iekļaušana, nediskriminācija un pamattiesību ievērošana” vadlīnijas īstenošanai un uzraudzībai (2021-2027)⁹¹ (turpmāk – HP VINPI vadlīnijas).</p> <p>Pirms HP VINPI kritērija iekļaušanas projektu iesniegumu vērtēšanas kritēriju komplektā, nepieciešams pārliecināties par aktuālās kritērija redakcijas piemērošanu (skat. 8.tabulu).</p>

⁹⁰ HP VINPI rādītāji noteikti LM/TM vadlīniju “Horizontālais princips “Vienlīdzība, iekļaušana, nediskriminācija un pamattiesību ievērošana” vadlīnijas īstenošanai un uzraudzībai (2021-2027) 4.pielikumā; pieejamas: <https://www.lm.gov.lv/lv/vadlinijas-horizontala-principa-vienlidziba-ieklausana-nediskriminacija-un-pamattiesibu-ieverosana-istenosanai-un-uzraudzibai-2021-2027>

⁹¹ Pieejamas: <https://www.lm.gov.lv/lv/vadlinijas-horizontala-principa-vienlidziba-ieklausana-nediskriminacija-un-pamattiesibu-ieverosana-istenosanai-un-uzraudzibai-2021-2027>

Kritērijs	Kritērija ietekme uz lēmuma pieņemšanu ⁷³ (N ⁷⁴ ; P ⁷⁵ ; N/A ⁷⁶)	Piemērošanas skaidrojuma labā prakse un minimālās prasības
<p>horizontālā principa "Vienlīdzība, iekļaušana, nediskriminācija un pamattiesību ievērošana" īstenošanu</p>		<p>Projektiem, kuru saturs dēļ nav iespējams īstenot vismaz 3 specifiskas HP VINPI darbības, nepieciešams izvērtēt ietekmes uz HP VINPI maiņu no "Netieša ietekme uz HP VINPI" uz "Nav ietekmes uz HP VINPI".</p> <p>IEROBEŽOTA projektu iesniegumu atlase projektiem ar NETIEŠU IETEKMI uz HP VINPI.</p> <p>Ja projekta iesniegums atbilst minimālajām prasībām, vērtējums ir "Jā", t.i. no projekta iesniegumā ietvertās informācijas ir secināms, ka projektā plānotas:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) vismaz 3 vispārīgās HP VINPI darbības un 2) vismaz 3 specifiskās HP VINPI darbības, 3) ir noteikts vismaz 1 HP VINPI rādītājs⁹²; 4) norādītas projekta budžeta izmaksu pozīcijas, kuras veicina HP VINPI (ja attiecināms); 5) projekta iesniegumā ir identificētas galvenās problēmas, kas skar mērķa grupu, jomā, kurā darbojas projekta iesniedzējs un apraksts, kā projektā paredzētās HP VINPI darbības risinās identificētās problēmas; 6) ir sniegta informācija par projekta vadības un īstenošanas personālu dalījumā pēc dzimuma u.c. pazīmes (vai plānots sniegt) un sniegta (vai plānots sniegt) informācija sadalījumā pēc dzimumu u.c. pazīmes par projekta mērķa grupām; 7) projekta iesniegumā ir paskaidrots, kā projektu vadībā un īstenošanā tiks nodrošināta nediskriminācija pēc vecuma, dzimuma, etniskās piederības u.c. pazīmes un virzīti pasākumi, kas veicina nediskrimināciju un pamattiesību ievērošanu. <p>Informācija ir sagatavota, balstoties, piemēram, uz konsultācijām ar valsts, pašvaldību institūcijām vai nevalstiskajām organizācijām, kas pārstāv mērķa grupu intereses, dažādiem pieejamiem statistikas datiem, pētījumiem u.c. datu avotiem, kas raksturo attiecīgās mērķa grupas situāciju.</p> <p>Plānotajām vispārīgajām HP VINPI darbībām jāaptver visas vispārīgo darbību jomas – informāciju un publicitāti, projekta vadību un īstenošanu un publiskos iepirkumus (ja attiecināms).</p> <p>Ja projekta iesniegums neatbilst minimālajām prasībām, vērtējums ir "Jā, ar nosacījumu", izvirza atbilstošus nosacījumus.</p> <p>Vērtējums ir "Nē", ja precizētajā projekta iesniegumā nav veikti precizējumi atbilstoši izvirzītajiem nosacījumiem un projekta iesniegums ir noraidāms.</p> <p>Kritērija vērtēšanā ieteicams piesaistīt ekspertus no NVO, kas pārstāv nediskriminācijas, dzimumu līdztiesības jomas vai cilvēku ar invaliditāti intereses.</p>

⁹² HP VINPI rādītāji noteikti LM izstrādātajās vadlīnijās "Horizontālais princips "Vienlīdzība, iekļaušana, nediskriminācija un pamattiesību ievērošana" vadlīnijas īstenošanai un uzraudzībai (2021-2027) pieejamas: <https://www.lm.gov.lv/lv/vadlinijas-horizontala-principa-vienlidziba-ieklausana-nediskriminacija-un-pamattiesibu-ieverosana-istenosanai-un-uzraudzibai-2021-2027>

Kritērijs	Kritērija ietekme uz lēmuma pieņemšanu ⁷³ (N ⁷⁴ ; P ⁷⁵ ; N/A ⁷⁶)	Piemērošanas skaidrojuma labā prakse un minimālās prasības
<p>NAV IETEKMES UZ HP VINPI</p> <p>Specifiskais atbilstības kritērijs (IPIA/APIA)</p> <p>Projektā ir paredzētas darbības, kas veicina horizontālā principa "Vienlīdzība, iekļaušana, nediskriminācija un pamattiesību ievērošana" īstenošanu</p>	<p>P</p>	<p>Kritērija vērtēšanā izmanto Labklājības ministrijas (LM) un Tieslietu ministrijas (TM) izstrādātās vadlīnijas "Horizontālais princips "Vienlīdzība, iekļaušana, nediskriminācija un pamattiesību ievērošana" vadlīnijas īstenošanai un uzraudzībai (2021-2027)⁹³ (turpmāk – HP VINPI vadlīnijas).</p> <p>Pirms HP VINPI kritērija iekļaušanas projektu iesniegumu vērtēšanas kritēriju komplektā, nepieciešams pārliecināties par aktuālās kritērija redakcijas (skat.8.tabulu).</p> <p>Kritērijs piemērojams, gan atklātas projektu iesniegumu atlases, gan ierobežotas projektu iesniegumu atlases gadījumā, ja plānotajām investīcijām <u>nav plānota ietekme uz HP VINPI</u>. Iznēmums ir projektu iesniegumu atlases, kuru saturs dēļ nav iespējams īstenot nevienu HP VINPI darbību, jo netiek īstenota publicitāte un iepirkumi un netiek piesaistīts personāls, līdz ar to kritērijs nav piemērojams.</p> <p>Vērtējums ir "Jā", ja projekta iesniegums paredz <u>vismaz 1 vispārīgu HP VINPI darbību veikšanu</u>, kas attiecas uz publicitāti, personālu vai publiskajiem iepirkumiem.</p> <p>Ja projekta iesniegums neparedz vismaz 1 vispārīgas HP VINPI darbības veikšanu, vai iekļautajai darbībai nav sasaistes ar HP VINPI, vērtējums ir "Jā, ar nosacījumu", izvirza atbilstošus nosacījumus.</p> <p>Vērtējums ir "Nē", ja precizētajā projekta iesniegumā nav veikti precizējumi atbilstoši izvirzītajiem nosacījumiem un projekta iesniegums ir noraidāms.</p> <p>Kritērija vērtēšanā ieteicams piesaistīt ekspertus no NVO, kas pārstāv nediskriminācijas, dzimumu līdztiesības jomas vai cilvēku ar invaliditāti intereses.</p>

⁹³ Pieejamas: <https://www.lm.gov.lv/lv/vadlinijas-horizontala-principa-vienlidziba-ieklausana-nediskriminacija-un-pamattiesibu-ieverosana-istenosanai-un-uzraudzibai-2021-2027>

8. Vispārīgo un specifisko horizontālā principa darbību piemēri

Lai veicinātu vienlīdzīgas iespējas, nediskrimināciju un pamattiesību ievērošanu, ikviena ES fondu atbalstītā projekta ietvaros ir jāparedz konkrētas HP darbības:

a) vispārīgās darbības, kas attiecas uz projekta vadības un īstenošanas personālu, komunikācijas un publicitātes aktivitātēm, publiskajiem iepirkumiem un kas kopumā veicina vienlīdzīgas iespējas, nediskrimināciju un pamattiesību ievērošanu (projektiem ar tiešu, netiešu ietekmi un projektiem, kuriem nav ietekmes uz HP).

b) specifiskās darbības, kas izriet no pasākuma atbalstāmo darbību un projekta satura un kas īpaši veicina vienlīdzīgas iespējas, nediskrimināciju un vides un informācijas pieklūstamību personām ar kustību, redzes, dzirdes vai garīga rakstura traucējumiem, senioriem un vecākiem ar maziem bērniem (projektiem ar tiešu un netiešu ietekmi uz HP).

8.1. Vispārīgo HP darbību piemēri

Informācija publiskajā telpā

Komunikācija par stratēģiski nozīmīgām darbībām cenšas izstāstīt programmas stāstu simboliskā veidā un tuvināt politikas sasniegumus pilsoņu izpratnei. Šajā kontekstā informācijai publiskajā telpā būtu jāveic arī uzdevums informēt sabiedrību par ES pamatvērtībām un kohēzijas politikas horizontālajiem principiem, kas ir noteikti KNR 9. pantā. Informācijas un publicitātes pasākumiem ir jāmazina diskrimināciju un stereotipu veidošanos par kādu no dzimumiem, personām ar invaliditāti, reliģisko pārliecību, vecumu, rasi un etnisko izcelsmi vai seksuālo orientāciju.

Nodrošinot informāciju publiskajā telpā, t.sk. tīmeklī, ir jānodrošina, ka to saturs ir pieklūstams cilvēkiem ar funkcionāliem traucējumiem, izmantojot vairākus sensoros (redze, dzirde, tauste) kanālus⁹⁴.

Valsts iestāžu tīmekļvietņu un mobilo lietotņu informācijas un pakalpojumu pieklūstamība ir būtiski nepieciešama dažām cilvēku grupām, piemēram, personām ar invaliditāti un senioriem, bet atvieglo satura uztveršanu un lietošanu visiem lietotājiem. Turklāt tiesības uz informāciju ir vienas no pamattiesībām gan personām ar invaliditāti, gan visiem sabiedrības locekļiem kopumā un tās ir noteiktas ANO Konvencija par personu ar invaliditāti tiesībām.

Pieklūstams saturs tīmekļvietnēs nozīmē to, ka tajās izvietoto drukāto, audio un vizuālo mediju saturu ir viegli lietot un ar to var viegli mijiedarboties katra vajadzībām piemērotā veidā, īpaši personām ar invaliditāti un senioriem.

⁹⁴ <https://www.varam.gov.lv/lv/wwwvaramgovlv/lv/pieklustamiba>

ES fondu vadībā un īstenošanā iesaistītais personāls

Nediskriminācijas principi ir jāievēro ne tikai attiecībā uz ES fondu līdzfinansēto projektu mērķa grupām, bet arī attiecībā uz **ES fondu vadībā un īstenošanā iesaistīto personālu**. Personāla atlasē nav pieļaujama **diskriminācija** rases, etniskās izcelsmes, dzimuma, vecuma, invaliditātes, reliģiskās pārliecības, seksuālās orientācijas vai citiem apstākļiem. Vienlaikus visiem darbiniekiem ar invaliditāti ir jānodrošina vienlīdzīgas iespējas, tostarp nodrošinot piekļūstamību, pielāgojot darba vietu un tehnoloģijas.

Publiskie iepirkumi

Lai pilnībā izmantotu publiskā iepirkuma potenciālu saistībā ar Eiropa 2020 stratēģijas gudrai, ilgtspējīgai un integrējošai izaugsmei mērķu sasniegšanu, sava loma būs arī iepirkumam vides, sociālajā un inovācijas jomā.

ES fondu finansējuma saņēmēji var veikt publiskos **iepirkumus sociāli atbildīgā veidā**. Sociāli atbildīgs publiskais iepirkums ir apzināta, sistemātiska un stratēģiska tādu apsvērumu integrēšana ar iepirkumu saistītās darbībās, kas rada pozitīvu ietekmi uz sabiedrībai būtisku problēmu risināšanu un efektīvi virza uz priekšu sociālo un darbaspēka politiku. Sociālās atbildības kritēriji var tikt integrēti visās ar preču, pakalpojumu vai būvdarbu iepirkumu saistītās darbībās, sākot no vajadzību noskaidrošanas, atbilstošu specifikāciju izstrādes un novērtējuma procesa līdz pat sasniegto rezultātu uzraudzībai.

Sociāli atbildīgi un ētikas kritērijiem atbilstoši iepirkumi arī stimulē uzņēmējus pielikt pūles, lai panāktu, ka ražošanas procesa un strādājošo darbinieku pārvaldība notiek atbildīgāk un ilgtspējīgāk. Sociālā atbildība bieži tiek jaukta ar sociālo uzņēmējdarbību, taču tās ir divas dažādas lietas, lai gan abas saistītas ar atbildību pret sabiedrību. Sociālā atbildība ir brīvprātīga, taču sociāli atbildīgi publiskie iepirkumi ir stratēģisks rīks, kas efektīvi virza uz priekšu sociālo un darbaspēka politiku.

Publisko iepirkumu līgumos būtu jāparedz tādi izpildes nosacījumi un tādu pasākumu īstenošanu, ar kuriem veicina sieviešu un vīriešu vienlīdzību darba vietā, palielina sieviešu dalību darba tirgū un rod labāku līdzsvaru starp darbu un privāto dzīvi. Iepirkuma procedūrā būtu jānodrošina priekšroka tādiem pakalpojuma sniedzējiem, kuri sekmē sociālās atstumtības riskam pakļauto personu vai grupu locekļu sociālo iekļaušanu.⁹⁵

---

⁹⁵ EIROPAS PARLAMENTA UN PADOMES DIREKTĪVA 2014/24/ES (2014. gada 26. februāris) par publisko iepirkumu un ar ko atceļ Direktīvu 2004/18/EK <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX:32014L0024&from=LV>

Ieteicamās vispārīgās HP darbības projektiem, kuriem ir tieša, netieša vai nav ietekmes uz HP

- ▣ **Finansējuma saņēmējs var izvēties projekta saturam atbilstošākās vispārīgās HP darbības, ievērojot nosacījumu, ka projekta iesniegumā ir jāparedz vispārīgas darbība no katras jomas – informācija un publicitāte, projekta vadība un īstenošana un publiskie iepirkumi.**
- ▣ **Vispārīgās darbības attiecas gan uz nemateriālo investīciju projektiem, gan uz infrastruktūras attīstības projektiem.**

Joma	Vispārīgās darbības
Informācija un publicitāte	īstenojot projekta informācijas un publicitātes aktivitātes, to saturs tiks rūpīgi izvērtēts un tiks izvēlēta valoda un vizuālie tēli, kas mazina diskrimināciju un stereotipu veidošanos vai uzturēšanu par kādu no dzimumiem, personām ar invaliditāti, reliģisko pārliecību, vecumu, rasi un etnisko izcelsmi vai seksuālo orientāciju (<i>skat. metodisko materiālu “Ieteikumi diskrimināciju un stereotipus mazinošai komunikācijai ar sabiedrību”</i> , (https://www.lm.gov.lv/lv/media/18838/download);
	tiks nodrošināts, ka informācija publiskajā telpā, t.sk. tīmeklī, ir piekļūstama cilvēkiem ar funkcionāliem traucējumiem, izmantojot vairākus sensoros (redze, dzirde, tauste) kanālus (<i>skat. VARAM vadlīnijas “Tīmekļvietnes izvērtējums atbilstoši digitālās vides piekļūstamības prasībām (WCAG 2.1 AA)”</i> (https://pieklostamiba.varam.gov.lv/ / <i>Vadlīnijas piekļūstamības izvērtējumam pieejamas šeit: https://www.varam.gov.lv/lv/wwwvaramgovlv/lv/pieklostamiba</i>);
	projekta tīmekļvietnē tiks izveidota sadaļa "Viegli lasīt", kurā tiks iekļauta īsa aprakstoša informācija par projektu un citu lasītājiem nepieciešamu informāciju vieglajā valodā, lai plašākai sabiedrībai nodrošinātu iespēju uzzināt par ES fondu ieguldījumiem (<i>skat. LM metodisko materiālu “Ceļvedis iekļaujošas vides veidošanai valsts un pašvaldību iestādēs (2020)</i> https://www.lm.gov.lv/lv/celvedis-ieklausos-vides-veidosanai-valsts-un-pasvaldibu-iestades-2020);
	projekta tīmekļa vietnē tiks norādīta informācija par projekta darbību īstenošanas vietas piekļūstamību cilvēkiem ar invaliditāti un funkcionāliem traucējumiem, vecākiem ar maziem bērniem un senioriem;
	tiks izskausta naida runa, naida kurināšana digitālajā vidē: saskaroties ar naida runu interneta portālos, par to tiks ziņots portāla administrācijai, kā arī drošības iestādēm un tiesībsargam. Ziņojot par naida runas gadījumiem tīmeklī, ir pietiekami veikt konstatētā fakta ekrānuzņēmumu, ko elektroniski var nosūtīt drošības iestādēm;
	cieņas aizskaršanas un naida runas, naida kurināšanas digitālajā vidē mazināšanai, veicot ierakstus sociālajos tīklos, gatavojot preses relīzes, izstrādājot infografikas un citus vizuālos materiālus, īstenojot informatīvas kampaņas vai jebkādas citas komunikācijas aktivitātes, pēc iespējas tiks veicināta izpratne par robežu starp vārda

	brīvības izpausmes formām un reālu naida kurināšanu, kas ir sodāma rīcība. Tiks nodrošināts, lai attiecīgajā digitālajā kanālā, kurā ikviens var ierakstīt komentārus, nekavējoties tiktu dzēsti naidīgi, cilvēka cieņu aizskaroši, pazemojoši vai izsmejoši komentāri u.c.
Projekta vadība un īstenošana	projektu vadībā un īstenošanā tiks virzīti pasākumi, kas sekmē darba un ģimenes dzīves līdzsvaru, paredzot elastīga un nepilna laika darba iespēju nodrošināšanu vecākiem ar bērniem un personām, kuras aprūpē tuviniekus;
	projekta vadības un īstenošanas personāla atlase tiks nodrošināta bez jebkādas tiešas vai netiešas diskriminācijas, veicina mazāk pārstāvētā dzimuma piesaisti, personu ar invaliditāti piesaisti un nediskriminē pēc rases, etniskās izcelsmes, dzimuma, vecuma, invaliditātes, reliģiskās, pārliecības, seksuālās orientācijas vai citiem apstākļiem;
	projekta vadības un īstenošanas procesā personām ar invaliditāti tiks nodrošināta piekļūstamība, tostarp, pielāgota darba vieta un pielāgotas informācijas un komunikācijas tehnoloģijas;
	sievietēm un vīriešiem tiks nodrošināta vienlīdzīga darba samaksa un vienlīdzīgas karjeras izaugsmes iespējas, tostarp nodrošinot dalību apmācībās, semināros, komandējumos;
Publiskie iepirkumi	projektā tiks īstenots sociāli atbildīgs iepirkums, pērkot ētiski ražotus produktus un pakalpojumus un izmantojot publiskās iepirkumu procedūras, lai radītu darbvietas, pienācīgus darba apstākļus, sekmētu sociālo un profesionālo iekļautību, nodrošinātu piekļūstamību pakalpojuma sniegšanas vietai/videi/objektam/pasākuma norises vietai, kā arī veicinātu labākus darba nosacījumus cilvēkiem ar invaliditāti un nelabvēlīgākā situācijā esošiem cilvēkiem. <i>Piemēram, pasākumu rīkošanai nolikumā tiks paredzēta prasība par telpu un satura piekļūstamību (tulkošana zīmju valodā, subtitrēšana, reāllaika transkripcija), ēdināšanas pakalpojuma nodrošināšanai priekšrocība tiks dota sociālajam uzņēmumam, kurš nodarbina cilvēkus ar invaliditāti u.c.);</i>
	▣ Ieteicamā MK noteikumu redakcija attiecībā uz publiskajiem iepirkumiem: <i>Finansējuma saņēmējs nodrošina, ka publiskos iepirkumus veic saskaņā ar normatīvajiem aktiem publisko iepirkumu jomā, īstenojot konkurenci nodrošinošu, pārredzamu, atklātu, nediskriminējošu konkursa procedūru un, kur tas ir attiecināms, īsteno sociāli atbildīgus un inovatīvus iepirkumus.</i>

8.2. Specifisko HP darbību piemēri nemateriālo investīciju projektos

Finansējuma saņēmēji var īstenot ES fondu līdzfinansētos pasākumus sociāli atbildīgā veidā, apzināti un sistemātiski integrējot horizontālus pasākumus, kas rada pozitīvu ietekmi uz sabiedrībai būtisku sociālu problēmu risināšanu un ar savu ieguldījumu efektīvi virzīt uz priekšu sociālo politiku. Vienlīdzīgas iespējas, iekļaušanu un nediskrimināciju veicinoši pasākumi var tikt integrēti visās ES fondu atbalstītajās darbībās, tostarp ar pakalpojumu vai būvniecību saistītās darbībās, sākot no vajadzību noskaidrošanas, atbilstošu tehnisko specifikāciju izstrādes un novērtējuma procesa līdz pat sasniegto rezultātu uzraudzībai, nosakot atbilstošus HP rādītājus specifiskajām darbībām.

- ▣ **Ieteicamās HP darbības tiek noteiktas projektu iesniegumu vērtēšanas metodikās, vienlaikus finansējuma saņēmējs var izvēlēties vai izstrādāt arī citas, pamatotas un projekta saturam atbilstošākas un specifiskās HP darbības, kas veicina vienlīdzīgas iespējas, iekļaušanu, nediskrimināciju un pamattiesību ievērošanu.**
- ▣ **Jāievēro nosacījums, ka projekta iesniegumā paredzot vairākas specifiskās HP darbības, tām jāaptver iespējami daudz jomu – dzimumu līdztiesība, personu ar invaliditāti vienlīdzīgas iespējas un tiesības, vecuma nediskriminācija, nediskriminācija un pamattiesību ievērošana.**

8.2.1. Specifiskās HP darbības, kas veicina dzimumu līdztiesību

SAM ar tiešu un netiešu ietekmi uz HP un to ietvaros īstenotajos projektos var mērķtiecīgi un sistemātiski integrēt specifiskas darbības, kas rada pozitīvu ietekmi uz dzimumu līdztiesību, problēmu risināšanu un ar savu ieguldījumu efektīvi atbalstīt dzimumu līdztiesības politiku.

7.tabula

Specifiskās darbības, kas veicina dzimumu līdztiesību		
Joma	Specifisko darbību piemēri	HP rādītājs
Izglītība, apmācības, zinātniskā darbība, metodisko materiālu, mācību programmu izstrāde	tiks nodrošinātas dzimumu līdztiesības ekspertu konsultācijas (vai konsultatīva rakstura pasākumi) mācību līdzekļu un programmu satura izvērtēšanai no dzimumu līdztiesības viedokļa (<i>attiecīgi pievienojot dokumentus, piem. konsultāciju protokolus, pakalpojuma līgumus u.c.</i>);	VINPI_01
	izstrādājot iepirkumu nolikumus, kā arī nodrošinot pakalpojumus, tiks ņemtas vērā sieviešu un vīriešu vajadzības, situācija un iespējas (<i>vairāk informācija šeit: https://eige.europa.eu/publications/gender-responsive-public-procurement</i>).	-

	pasākumos un diskusijās (diskusiju panelī) tiks piesaistīti abu dzimumu eksperti, viedokļu paudēji, lai nodrošinātu abu dzimumu viedokļu, situācijas, vajadzību atspoguļojumu un interešu pārstāvniecību;	-
	stratēģiju, izglītības programmu, metodisko līdzekļu, vadlīniju, mācību līdzekļu (tai skaitā digitālo) saturā tiks integrēti jautājumi par dzimumu līdztiesību, personu ar invaliditāti vienlīdzīgām iespējām, diskriminācijas novēršanu vecuma, etniskās piederības un citu iemeslu dēļ;	VINPI_02.1
	mācību un metodisko līdzekļu saturs tiks veidots, ievērojot dzimumu līdztiesības principus, īpašu uzmanību veltot sabiedrībā valdošos stereotipu par dzimumu lomu sadalījumu izskaušanai un nepieļaujot stereotipisku dzimumu attēlojumus mācību līdzekļos (<i>piemēram: sieviete – mājsaimniece, vīrietis – naudas pelnītājs</i>);	VINPI_02.1
	tiks uzskaitītas mērķa grupas personas, kuras ir piedalījušās apmācību programmās un izglītojošos pasākumos, kuros ir integrēti jautājumi par dzimumu līdztiesību, tostarp par tiesiskajiem un praktiskajiem aspektiem (TM pasākumos);	VINPI_03
	tiks nodrošināts bērnu uzraudzības pakalpojums apmācību dalībniekiem apmācību norises vietās, kas dos vienlīdzīgas iespējas piedalīties apmācībās vecākiem, kuri aprūpē mazus bērnus;	VINPI_07
Nodarbinātība	konkurētspējas paaugstināšanas, profesionālās apmācības, pārkvalifikācijas, kvalifikācijas paaugstināšanas, neformālās izglītības, projekta īstenošanas personāla apmācību darbam ar mērķa grupu pasākumos tiks integrēts dzimumu līdztiesības aspekts (piemēram, izstrādājot mācību metodes, veidojot mācību vidi tiek ņemts vērā sieviešu un vīriešu interese un vajadzības);	VINPI_02.1
	tiks īstenoti mērķtiecīgi pasākumi sievietēm, kas ir bez darba, nav bijušas darba tirgū, ir pēc bērna kopšanas atvaļinājuma, pirmspensijas vecuma sievietes u.c., koncentrējoties uz tādiem aspektiem kā kvalifikācijas paaugstināšana un pārkvalificēšanās, aktīva darba tirgus politika un uzņēmējdarbība u.c.;	VINPI_02.1
Veselība	tiks nodrošinātas veselības veicināšanas un slimību profilakses programmas, kas vērstas uz atšķirību mazināšanu sieviešu un vīriešu paredzamajā mūža ilgumā;	VINPI_03
	tiks īstenoti sabiedrībā valdošo stereotipu un priekšstatu maiņas programmas un pasākumi par sievietes un vīrieša lomām un tām atbilstošu uzvedību attiecībā uz rūpēm par savu veselību un dzīvesveidu;	VINPI_02.1

	veselības aprūpes jomas cilvēkresursu apmācību saturā tiks integrēti vienlīdzīgu iespēju jautājumi – par dzimumu līdztiesību un citiem iespējamās diskriminācijas veidiem;	VINPI_02.1
Specifiski projekti, ar tiešu ietekmi uz dzimumu līdztiesības veicināšanu	Ar dzimumu saistītas vardarbības mazināšana: <ul style="list-style-type: none"> - tiks novērsta vardarbība pret sievietēm un meitenēm un nodrošināts specializēts atbalsts/pakalpojumi, balstoties uz cietušo sieviešu un meiteņu vajadzībām; - tiks attīstīti jauni pakalpojumi vai pilnveidoti esošie, lai novērstu ar dzimumu saistītu vardarbību (īpašu uzmanību pievēršot personu ar invaliditāti aspektam); - tiks īstenotas darbības, kas veicina ar dzimumu saistītas vardarbības novēršanā iesaistīto speciālistu zināšanu un prasmju pilnveidošanu, tostarp koordinētas sadarbības veicināšana; 	Var tikt iekļauti ESF+ VINP rādītāji, kuri izriet no SAM satura
	Sieviešu un vīriešu ekonomiskās neatkarības un vienlīdzīgu iespēju darba tirgū veicināšana: <ul style="list-style-type: none"> - tiks īstenotas darbības, kuru mērķis ir palielināt sieviešu īpatsvaru uzņēmumu pārvaldībā; - tiks īstenotas darbības, kuru mērķis ir veicināt sieviešu un meiteņu iespējas STEM (zinātnēs, tehnoloģijās, inženierzinātnēs un matemātikā) un uzlabot viņu finanšu pratību un finansiālo neatkarību; - tiks īstenotas darbības, kuras veicina sieviešu un vīriešu līdztiesību darba tirgū, mazinot darba samaksas atšķirības, veicinot darba un privātās dzīves līdzsvarošanu, veicinot sieviešu un vīriešu līdztiesību lēmumu pieņemšanas procesos un mazinot profesiju un nozaru segregāciju pēc dzimuma; - tiks īstenotas darbības, kuras veicina dzimumu stereotipu un aizspriedumu mazināšanu par sieviešu un vīriešu iespējām un tiesībām dažādās sabiedriskās dzīves jomās; - tiks īstenoti pasākumi, kas veicina skaidru un saprotamu kritēriju noteikšanu vienlīdzīgas darba samaksas abiem dzimumiem principu iedzīvināšanai uzņēmumā/organizācijā; - tiks īstenotas darbības, kas vērstas uz seksisma novēršanu publiskajā vai privātajā dzīvē; - tiks īstenotas darbības, kuru mērķis ir informēt un sniegt atbalstu sievietēm tādās jomās kā grūtniecība, vardarbība ģimenē, krīzes konsultācijas, baiļu pārvarēšana, informācija par veselību, sociāli psiholoģiski psihiatriskās problēmas u.c.; - tiks īstenoti atbalsta pasākumi sievietēm ar invaliditāti, piemēram, attiecībā uz darba tirgus pieejamību, darba un privātās dzīves līdzsvarošanu un bērnu aprūpes pakalpojumu pieejamību, iegūstot 	Var tikt iekļauti ESF+ VINPI rādītāji, kuri izriet no SAM satura

	<p>izglītību, veselības pakalpojumu pieejamību, pakalpojumu un atbalsta pieejamība vardarbības ģimenē gadījumos;</p> <ul style="list-style-type: none"> - tiks īstenotas darbības stereotipu un aizspriedumu mazināšanai pret sievieti ar invaliditāti spējām dažādās jomās u.c.; 	
Uzņēmējdarbības veicināšana	uzņēmējdarbības motivācijas programmās tiks paredzēti specifiski uz sievieti auditoriju vērsti pasākumi, lai motivētu un veicinātu sievieti uzņēmējdarbību;	VINPI_02.1
	tiks īstenoti tehnoloģiskās intereses un jaunrades veicināšanas pasākumi, īpaši iesaistot un rosinot sievieti auditoriju iesaistīties sievietēm netradicionālās, bet augstas pievienotās vērtības jomās – piemēram, metālapstrāde, kokapstrāde, dabaszinātnes, ķīmija, informācijas tehnoloģijas u.c.;	VINPI_02.1
	tiks īstenotas uzņēmējdarbības programmas lauku reģionos un specifiski pasākumi sievieti uzņēmējdarbības motivēšanai un veicināšanai lauku apvidos;	VINPI_02.1
	tiks īstenotas programmas un pasākumi, kas veicina sievieti un vīriešu līdzvērtīgas iespējas uzņēmējdarbībā (piemēram, sievieti līderības veicināšana, mentorings) u.c.	VINPI_02.1
Zinātne un STEM	tiks īstenoti pasākumi, kas veicina līdzsvarotu sievieti un vīriešu iesaisti zinātnē un pētniecībā, īpaši STEM jomās. Piemēram, projekti, kas veicina mazāk pārstāvētā dzimuma piesaisti, īpaši nozarē vai jomā, kurā kāds no dzimumiem ir mazāk pārstāvēts;	VINPI_02.1
	tiks īstenoti interesi veicinoši, motivējoši un uzrunājoši pasākumi (t.sk., izglītojoši); mentoringa un līderības veicināšanas pasākumi;	VINPI_02.1
	tiks nodrošināti atbalsta pasākumi studējošajiem un pētniecības institūciju darbiniekiem, kuri aprūpē mazgadīgu bērnu vai tuvinieku, darba un ģimenes dzīves saskaņošanai.	
<p>8.2.2. Specifiskas darbības, kas veicina personu ar invaliditāti vienlīdzīgas iespējas un tiesības</p>		

SAM ar tiešu un netiešu ietekmi uz HP ietvaros īstenotie projekti var radīt pozitīvu ietekmi uz personu ar invaliditāti situāciju un problēmu risināšanu, kā arī ikviens projekts ar savu ieguldījumu var efektīvi atbalstīt invaliditātes politiku, mērķtiecīgi un sistemātiski integrējot specifiskas darbības.

Specifiskās darbības, kas veicina personu ar invaliditāti vienlīdzīgas iespējas un tiesības		
Joma	Specifisko darbību piemēri	HP rādītāji
Izglītība un apmācības, metodisko materiālu un mācību programmu izstrāde	tiks nodrošināti konsultatīva rakstura pasākumi par personu ar invaliditāti vienlīdzīgu iespēju jautājumiem, tostarp piesaistīti eksperti vai nodrošinātas konsultācijas ar nevalstiskajām organizācijām, kas pārstāv personu ar invaliditāti intereses (<i>piemēram, informatīvo materiālu izstrādes procesā, pakalpojuma sniegšanas telpu vides piekļūstamības novērtēšanai, mērķa grupu uzrunāšanai un sasniegšanai u.c. (attiecīgi pievienojot dokumentus, piem. konsultāciju protokolus u.c.);</i>	VINPI_01
	izstrādāto vai pilnveidoto stratēģiju, izglītības programmu, metodisko līdzekļu, vadlīniju, mācību līdzekļu (tai skaitā digitālo) saturā tiks integrēti jautājumi par dzimumu līdztiesību, personu ar invaliditāti vienlīdzīgām iespējām, diskriminācijas novēršanu vecuma, etniskās piederības un citu iemeslu dēļ, kā arī pamattiesību jautājumi, tostarp par tiesiskajiem un praktiskajiem aspektiem;	VINPI_02.1
	mediju kampaņas, semināru, konferenču un komunikācijas pasākumu īstenošanā sabiedrības informēšanai tiks nodrošināti cilvēkiem ar dažāda veida funkcionāliem traucējumiem piekļūstami formāti (piem., tulkošana zīmju valodā, subtitrēšana, reāllaika transkripcija, raidījumu un pasākumu ierakstīšana);	VINPI_02.2
	mācību programmas tiks izstrādātas un pasniegtas piekļūstamos formātos (t.sk. audiāli un elektroniski), piemēram, ar burtu palielinājuma iespēju personām ar redzes invaliditāti;	VINPI_09
	izstrādājot digitālos mācību materiālus, tiks nodrošināts, ka to saturs ir piekļūstams cilvēkiem ar funkcionāliem traucējumiem, izmantojot vairākus sensoros (redze, dzirde, tauste) kanālus, t.i., produkta programmatūrai ir jābūt savietojamai ar ES atzītām individuālām IT palīgierīcēm cilvēkiem ar funkcionāliem traucējumiem (piemēram, Braila printeris, screenreader u.c.); <i>Piemēram, informācija par to, kādas datnes iespējams tulkot Braila rakstā, izmantojot Duxbury programmatūru, pieejama: https://www.duxburysystems.com/documentation/dbt12.6/getting_setup_in_DBT/beginners_guide/dbt_import.htm</i>	VINPI_09
	attālinātā un tiešsaistes mācību procesa nodrošināšanai tiks iegādāts tāds IKT aprīkojums, tostarp tā lietotāja saskarne, kas ietver iespējas, elementus un funkcijas, kas personām ar invaliditāti ļauj produktam piekļūt, to uztvert, lietot, saprast un vadīt, nodrošinot izglītības procesā būtisko elementu piekļūstamību, izmantojot vairāk par vienu sensoro kanālu (tas ietver to, ka nodrošina alternatīvas iespējas vizuāliem, audio, runas un taustāmiem elementiem) u.c.	VINPI_09
Kultūra	tiks nodrošināti konsultatīva rakstura pasākumi ar nevalstisko organizāciju ekspertiem par kultūras pasākumu piekļūstamību cilvēkiem ar dažāda veida funkcionāliem traucējumiem (attiecīgi pievienojot dokumentus, piem. konsultāciju protokolus u.c.);	VINPI_01

	organizējot mākslas kolektīvu un mākslinieku, kā arī viesmākslinieku koncertus, izrādes vai izstādes, vai filmu skates vai festivālus, īstenošanu, kā arī teātra izrāžu iestudēšanu, tiks nodrošināti atbalsta pasākumi dalībniekiem, kuriem ir invaliditāte;	VINPI_08
	tiks nodrošināts, ka konkrētajai videi/objektam/pasākuma norises vietai ir iespēja fiziski piekļūt un to izmantot cilvēkiem ar dažādiem funkcionāliem traucējumiem gan kā pasākuma skatītājiem, gan kā dalībniekiem;	
	tiks nodrošināta piekļūstama informācija par to, vai cilvēkiem ar invaliditāti būs biļešu cenas atlaide, tostarp, vai par ieeju nav jāmaksā asistentam jeb pavadošajai personai;	
	pasākumu organizators nodrošinās un pasākuma aprakstā norādīs, vai pasākums būs pieejams cilvēkiem ar dažāda veida funkcionāliem traucējumiem, it sevišķi cilvēkiem riteņkrēslos;	
Nodarbinātība	darba vietā personai ar invaliditāti tiks nodrošināts asistenta/zīmju valodas tulka/mentora/atbalsta personas pakalpojums;	VINPI_08
	nokļūšanai uz/no darbavietas tiks paredzēts specializētais transports personām ar invaliditāti;	VINPI_08
	darba vietas pielāgošanai tiks nodrošināta ergoterapeita konsultācija;	VINPI_08
	Projekta darbībā tiks veicināta: <ul style="list-style-type: none"> - personu ar invaliditāti iesaiste; - 50+ vecuma personu iesaiste; - sieviešu iesaiste; - etnisko minoritāšu pārstāvju iesaiste. 	VINPI_06
Veselība	veselības aprūpes klienti aktīvi tiks informēti par sūdzību iesniegšanas kārtību;	-
	tiks sekmēta vienlīdzīga attieksme pret visiem veselības aprūpes klientiem, izrādot cieņu un uzmanību. Šim nolūkam tiks rīkotas mācības ārstniecības personālam par vienlīdzīgu iespēju un diskriminācijas jautājumiem;	VINPI_03
Sociālā iekļaušana	pasākumu telpas tiks aprīkotas ar indukcijas cilpām vai tiks nodrošinātas individuālas indukcijas cilpas cilvēkiem ar dzirdes traucējumiem;	
	lai nodrošinātu pasākuma norises vietas un vides piekļūstamību, tiks nodrošināta tehnisko risinājumu noma (piemēram, pārvietojamais panduss, pacelājs, individuālo indukcijas cilpu noma u.c.).	

8.2.3. Darbības, kas veicina senioru vienlīdzīgas iespējas un tiesības

SAM ar tiešu un netiešu ietekmi uz HP ietvaros īstenotajos projektos ieteicams īstenot specifiskas darbības, kas var radīt pozitīvu ietekmi uz senioru vienlīdzīgām iespējām, problēmu risināšanu un ar savu ieguldījumu efektīvi atbalstīt aktīvu novecošanos un sociālās iekļaušanas politiku.

Specifiskās darbības, kas pozitīvi ietekmē senioru situāciju		
Joma	Specifisko darbību piemēri	HP rādītāji
Izglītība un apmācības, metodisko materiālu mācību programmu izstrāde	apmācību programmas tiks izstrādātas un pasniegtas piekļūstamos formātos (t.sk., audiāli un elektroniski);	VINPI_09
	apmācību programmas paredz 55+ digitālo prasmju un / vai valodu apguvi vai pilnveidi;	VINPI_02.1
	apmācību programmās tiks iekļautas tēmas par senioriem aktuāliem jautājumiem (veselība, aprūpe, izglītība, darba vides riski u.c.);	VINPI_02.1
	lai veicinātu sieviešu, tostarp vecumā 55+, lielāku iesaisti IKT jomā, tiks īstenota īpaša mācību programma sievietēm pirmspensijas vecumā, stiprinot prasmes un zināšanas digitālo tehnoloģiju pielietošanā praksē, vienlaikus nodrošinot mentora piesaisti veiksmīgākai integrācijai darba tirgū. Pasākums tiešā veidā ietekmēs pirmspensijas vecumā esošo sieviešu nodarbinātības iespējas, kā arī sniegs atbalstu dzīves kvalitātes, t.sk., materiālās nodrošinātības uzlabošanā u.c.	VINPI_02.1
	tiks īstenoti pētījumi par ar novecošanos saistītiem padziļinātiem un specifiskiem jautājumiem, kas palīdz izprast senioru daudzveidīgo situāciju un vajadzības u.c.	-
Nodarbinātība	<ul style="list-style-type: none"> - tiks piedāvātas senioru-mentoru iniciatīvas, veicinot starppaaudžu sadarbību un savstarpējo mācīšanos; - darba vietās nodrošinātas veselības pārbaudes 55+ darbiniekiem; - tiks veikts darba vides riska faktoru izvērtējums attiecībā uz 55+ darbiniekiem; - īstenoti nepieciešamie darba vides pielāgojumi atbilstoši 55+ darbinieku vajadzībām u.c. 	VINPI_04
Uzņēmējdarbība	- uzņēmējdarbības motivācijas programmā u.c. programmās tiks paredzēti specifiski atbalsta pasākumi vecāka gadagājuma cilvēku iesaistei uzņēmējdarbībā, piemēram, attīstot produktus vai tehnoloģijas, kas aktuālas senioru vajadzībām;	VINPI_04
Veselība	<ul style="list-style-type: none"> - īstenotas veselību veicinošas programmas un pasākumi (t.sk. fiziskās aktivitātes) senioriem; - organizēti pasākumi par veselīga uztura nozīmi senioriem u.c. 	VINPI_04
Sociālā iekļaušana	<ul style="list-style-type: none"> - īstenotas informatīvas kampaņas par vecuma diskrimināciju, senioru situāciju u.c.; - piedāvāti pasākumi senioru sociālās izolētības mazināšanai; - īstenotas sociālās inovācijas senioriem aprūpes, izglītības, nodarbinātības jomās; - piedāvāti dažādi kopienu pasākumi senioriem, mazinot viņu sociālo atstumtību u.c. 	-

8.2.4. Citas specifiskas darbības, kas veicina nediskrimināciju un pamattiesību ievērošanu

SAM ar tiešu un netiešu ietekmi uz HP ietvaros īstenotie projekti var pozitīvi ietekmēt diskriminācijas riskam pakļauto grupu situāciju. Piemēram, projektā var tikt paredzētas darbības, kas pozitīvi ietekmē personu ar dažādu rasi vai etnisko izcelsmi, vai reliģisko pārliecību, vai atšķirīgu seksuālo orientāciju situācijas maiņu, piemēram, veicinot kāda pakalpojuma vai produkta nodrošināšanu vai pieejamību mērķgrupai un īstenojot atbalsta pasākumus personām ar dažādu etnisko vai reliģisko piederību, vai atšķirīgu seksuālo orientāciju.

10.tabula

Specifiskās darbības, kas veicina vienlīdzīgas iespējas neatkarīgi no rases vai etniskās izcelsmes, reliģiskās pārliecības, seksuālās orientācijas	HP rādītāji
pasākumos vairāk iesaistāmās grupas: cilvēki ar invaliditāti, Latvijas mazākumtautību valodās runājošie iedzīvotāji, romu tautības pārstāvji, musulmaņi, ārzemnieki, jaunieši, vecāka gadagājuma cilvēki;	VINPI_04
pētījumu un aptauju ietvaros savu skatījumu dalībniekiem būs iespēja paust arī statistiski lielāko mazākumtautību un, ja nepieciešams, angļu valodās, būs pieejamas anketas/jautājumi dažādās valodās;	-
motivācijas programmā tiks paredzēti specifiski pasākumi dažādas rases un etniskās izcelsmes auditorijai, īpaši romu tautības pārstāvjiem, lai veicinātu nediskrimināciju rases un etniskās izcelsmes dēļ;	VINPI_04
tiks nodrošināts, ka, organizējot pasākumus, kuros paredzama specifiskas grupas iesaiste, tiks ņemts vērā laiks, kad kādai no reliģiskajām grupām ir kādi svētki – piemēram, ramadans, lieldienas u.c.	-
iestādē tiks izstrādāti pretdiskriminācijas plāni, t.sk. izstrādāta kārtība, kādā tiek iesniegtas sūdzības par iespējamo diskrimināciju un kārtība, kādā tās tiek izskatītas, tostarp, sniegta atgriezeniskā saite sūdzības iesniedzējam;	-
dažādības vadība tiks īstenota un tiks attiecināta gan uz projekta vadības un īstenošanas personālu, gan arī iestādē kopumā u.c. -	-
Tiks nodrošinātas konsultācijas ar jomas par dažādības vadības jautājumiem	VINPI_01

8.3. Specifisko HP darbību piemēri infrastruktūras attīstības projektos

SAM ar tiešu un netiešu ietekmi uz HP ietvaros īstenotajos projektos var pozitīvi ietekmēt personu ar funkcionāliem traucējumiem, sieviešu un vīriešu, vai senioru situācijas maiņu. Piemēram, attīstot sociālo pakalpojumu infrastruktūru un īstenojot specifiskas darbības vides un informācijas piekļūstamības nodrošināšanai, tiešā veidā tiek veicināta sociālās atstumtības riskam pakļauto grupu iekļaušana, neatkarība un vienlīdzīgas iespējas.

ERAF, KF un TPF ietvaros var tikt īstenoti arī tādi SAM, kuriem **nav ietekmes** uz horizontālo principu. Piemēram, SAM, kurā visi pasākumi ir izteikti tehniski, vērsti uz tehnoloģiju pilnveidošanu vai nomaiņu u.tml. Šajā gadījumā SAM projektu ietvaros nav jāīsteno specifiskas HP darbības, tomēr arī šajos SAM nediskriminācijas principi ir jāievēro un tajos ir jāīsteno vispārīgās HP darbības (skat. 6.tabulu sadaļā 7.1.).

- ▣ Gadījumos, ja ERAF, KF un TPF projektos ir paredzētas apmācību vai veiktspējas veicināšanas pasākumi, ieteicamas ir specifiskās darbības, kuras attiecas uz ESF projektiem un ir aprakstītas 8.2. sadaļā “Specifisko HP VINPI darbību piemēri ESF projektos”.

11.tabula

Joma	Specifiskās darbības, kas veicina personu ar invaliditāti vienlīdzīgas iespējas un tiesības	HP rādītāji
Infrastruktūras attīstība (ERAF/KF)	Projekta ietvaros tiek paredzētas specifiskas darbības, kas izriet no pasākuma atbalstāmo darbību un projekta satura un kas īpaši veicina vides un informācijas pieklūstamību personām ar kustību, redzes, dzirdes vai garīga rakstura traucējumiem, vecāka gadagājuma cilvēkiem un vecākiem ar maziem bērniem, piemēram:	
	- projekta ietvaros tiks nodrošinātas vides pieklūstamības ekspertu konsultācijas , tās paredzot projektēšanas un būvniecības procesā (attiecīgi pievienojot dokumentus, piem. konsultāciju protokolus u.c.);	VINPI_18
	- projektēšanas laikā un pirms objekta nodošanas ekspluatācijā publiskajai infrastruktūrai tiks veikts vides un informācijas pieklūstamības pašnovērtējums un iegūto punktu skaits nav zemāks par 8 (LM vides un informācijas pieklūstamības pašnovērtējuma metodika pieejama šeit: https://www.lm.gov.lv/lv/vides-pieklustamibas-pasnovertejums);	VINPI_17
	- papildus būvnormatīvā LBN 200-21 noteiktajam, projekta ietvaros tiks īstenotas labās prakses darbības , kas īpaši veicina vides pieklūstamību cilvēkiem ar funkcionāliem traucējumiem (LM vadlīnijas “Labās prakses ieteikumi vides pieklūstamības nodrošināšanai papildus LBN 200-21 noteiktajam”. Pieejams šeit: https://www.lm.gov.lv/lv/ieteikumi-ieklausosas-vides-veidosanai ;	VINPI_12
	- plānojot būves dizainu, tiks ņemts vērā daudzveidības un iekļaušanas princips , balstoties uz cilvēku ar invaliditāti vajadzībām ne vien uz fizisku pieklūšanu būvei, bet arī uz specifiskām vajadzībām attiecībā uz būves noformējumu, lietojamību un funkciju;	VINPI_12
- attīstot inovāciju ekosistēmu un īstenojot digitālo transformāciju, tiks pievērsta uzmanība specifisku darbību elektroniski pieejamās informācijas pielāgošanai, lai radītie vai transformētie gala produkti, pakalpojumi un rezultāti būtu pielāgoti personām ar funkcionāliem traucējumiem vajadzībām	VINPI_09	

	un lietojumu scenārijiem (tiek uzlabota e-pakalpojumu pieejamība – gala lietojumi tiek veidoti ievērojot WEB lapu pieejamības standartus), kā arī nodrošinot elektronisko pakalpojumu saņemšanas iespējas cilvēkiem bez digitālajām pamatprasmēm, nekļūstot par valsts IT sistēmu pastāvīgiem lietotājiem u.c.;	
	- tiks izstrādāti digitāli pakalpojumi vai programmas, kur ir veikta informācijas pielāgošana specifisko lietotāju grupām (personām ar redzes, dzirdes un garīga rakstura traucējumiem);	VINPI_09
	- tiks īstenoti civilās aizsardzības pasākumi, kuros ir ņemtas vērā personām ar funkcionāliem traucējumiem vienlīdz efektīvas pakalpojumu un informācijas nodrošināšanas iespējas;	VINPI_13
	- tiks iegādāts tāds sabiedriskais transports, kur tiks nodrošināta vides un informācijas piekļūstamība personām ar dažādiem funkcionāliem traucējumiem (redze, dzirde, kustības);	VINPI_14
	- attīstot sabiedriskā transporta infrastruktūru, tiks iegādāti pašapkalpošanās termināļi (maksājumu termināļi, biļešu automāti, reģistrācijas automāti u.c.), kas ir piekļūstami un atbilst personu ar invaliditāti īpašajām vajadzībām;	VINPI_15
	- tiks izstrādāti uz tīmekļvietnes un uz mobilajām ierīcēm balstītu pakalpojumi, tostarp mobilās lietotnes, kas ir piekļūstamas, atbilst personu ar invaliditāti īpašajām vajadzībām un uzlabo piekļuvi transporta infrastruktūrai un pakalpojumiem.	VINPI_16
Joma	Specifiskās darbības, kas veicina dzimumu līdztiesību	HP rādītāji
Infrastrukturā attīstība (ERAF/KF)	- veidojot nepieciešamo infrastruktūru un normatīvo regulējumu attiecībā uz sabiedriskā transporta piekļūstamību, tiks ņemts vērā tas, ka piekļuve sabiedriskajam transportam var nevienlīdzīgi ietekmēt sievietes ikdienas dzīvi. Piemēram, ir jāņem vērā, ka pārsvarā sievietes ir tās, kas pārvietojas ar bērnu ratiņiem. Tādēļ jāveido pārdomāta infrastruktūra, lai atvieglotu piekļuvi ar bērnu ratiņiem un neatstātu negatīvu ietekmi tieši uz sievietēm;	VINPI_12
	- veicot ieguldījumus publisko ēku attīstībā, tiks izveidota abiem dzimumiem pieejama bērna pārtīšanas istaba/tualete/telpa, kā arī attiecīgas norādes, kur telpa ir atrodamā;	VINPI_12
	- attiecībā uz pārvietošanos uz ielas - ietves tiks veidotas ar lēzenu nobraukumu/uzbraukumu, izvairoties no kāpnēm vai, ja tādas ir, tad ar pielāgojumiem, lai būtu izmantojamas, pārvietojoties ar bērnu ratiņiem. Svarīga ir arī soliņu izbūve pie ietvēm, kas ir būtiska ne tikai vecākai paaudzei, bet arī vecākiem ar bērniem;	VINPI_12
	- attiecībā uz ielu infrastruktūru ir būtisks apgaismojums - lai būtu droši pārvietoties gan no ērtības un drošības kopumā, gan specifiski sievietēm. Piemēram, labs apgaismojums mazina riskus vardarbībai pret sievietēm, aizskaršanai/apdraudējumam. Tas būtu attiecināms arī uz vecāko paaudzi u.c.	VINPI_12

Joma	Specifiskās darbības, kam ir ietekme uz senioru situāciju	HP rādītāji
Infrastruktūras attīstība (ERAF/KF)	Projekta ietvaros tiek paredzētas specifiskas darbības, kas īpaši veicina vides, informācijas, preču un tehnoloģiju attīstību un piekļūstamību senioriem. Piemēram, ja personai ir vecuma izraisītas veselības problēmas, kuru dēļ personai ir grūti pārvietoties pa kāpnēm, tad šīs problēmas pieredze var būtiski atšķirties, atkarībā no tā, vai ikdienā nākas regulāri ar to saskarties, vai arī persona dzīvo vidē, kurā no kāpnēm var izvairīties (jo visur ir pieejami lifti). Tādējādi ar vides piekļūstamību iespējams panākt, ka problēmu persona pamana tik reti, ka tā zaudē aktualitāti un tā pārvietošanās vairs netiek uzskatīta par problēmu.	VINPI_12

9. HP koordinācija (ieviešanas uzraudzība)

Labklājības ministrija sadarbībā ar Tieslietu ministriju ir atbildīga par horizontālā principa “Vienlīdzība, iekļaušana, nediskriminācija un pamattiesību ievērošana” (KNR 9. panta 1., 2. un 3. daļa) koordināciju (ieviešanas uzraudzību), aptverot tādas jomas kā dzimumu līdztiesība starp vīriešiem un sievietēm, diskriminācijas novēršana dzimuma, rases vai etniskās izcelsmes, reliģijas vai pārliecības, invaliditātes, vecuma vai dzimumorientācijas dēļ un pamattiesību ievērošana.⁹⁶

LM un TM kā par horizontālā principa koordināciju atbildīgās institūcijas:

- izstrādā metodisko materiālu par attiecīgo horizontālo principu ieviešanu, ieviešanas uzraudzību;
- nodrošina konsultatīvu un metodisku atbalstu ES fondu vadībā iesaistītajām institūcijām specifisko atbalsta mērķu ieviešanas nosacījumu definēšanā un pēc pieprasījuma atbilstoši kompetencei sniedz viedokli projektu iesniegumu vērtēšanas komisijai par attiecīgā horizontālā principa vērtēšanas jautājumiem un finansējuma saņēmējam saistībā ar HP piemērošanas jautājumiem;
- sniedz atzinumus par ES fondu plānošanas dokumentu projektiem, tiesību aktu projektiem ES fondu jomā;
- sniedz uzraudzības komitejai un apakškomitejai viedokli par projektu iesniegumu vērtēšanas kritēriju projektiem, kas saistīti ar HP;
- informē uzraudzības komiteju par ES fondu ieguldījumu atbilstību attiecīgajiem horizontālajiem principiem programmas ieviešanā;
- informē ES fondu vadībā iesaistītās institūcijas par konstatētiem būtiskiem trūkumiem un vienlaikus sniedz argumentētus priekšlikumus atbilstīgai un efektīvai horizontālo principu ieviešanai;
- reizi gadā informē ES fondu uzraudzības komiteju par KNR 9. pantā HP “Vienlīdzība, iekļaušana, nediskriminācija un pamattiesību ievērošana” iespējamus pārkāpumus vai saņemot sūdzības par Eiropas Savienības fondu atbalstīto darbību neatbilstību Eiropas Savienības Pamattiesību hartai (vienlīdzība, nediskriminācija, iekļaušana, pamattiesības) un ANO Konvencijai par personu ar invaliditāti tiesībām atbilstoši Eiropas Savienības fondu uzraudzības komitejas reglamentam.

9.1. HP uzraudzība un ziņošana par neatbilstību ANO Konvencijai un Pamattiesību hartai

Programmas horizontālais ieguldījumu priekšnosacījums Nr.3 paredz Pamattiesību hartas efektīvu piemērošanu un īstenošanu ES fondu programmā, savukārt priekšnosacījums Nr.4 paredz ANO Konvencijas par personu ar invaliditāti tiesībām īstenošanu un piemērošanu atbilstoši Padomes Lēmumam 2010/48/EK.

⁹⁶ Ministru kabineta . . . noteikumi Nr. . . . “Kārtība, kādā Eiropas Savienības fondu vadībā iesaistītās institūcijas nodrošina šo fondu ieviešanu 2021.–2027.gada plānošanas periodā (Projekta ID 22-TA-2143)

9.1.1. HP ieviešanas uzraudzība

CFLA, vadošā iestāde, LM, TM un citas ES fondu vadībā iesaistītās institūcijas izstrādā mehānismus, kas nodrošina programmu un to ieviešanas atbilstību ANO Konvencijai un ES Pamattiesību hartai.

HP ieviešanas uzraudzību veic, lai:

- uzraudzītu KNR 9. panta 1., 2. un 3. daļā minēto prasību izpildi;
- analizētu ES fondu ieguldījumu atbilstību plānošanas dokumentos noteiktajiem HP mērķiem, horizontālo rādītāju sasniegtās vērtības, t.sk. identificētu būtiskākās problēmas un riskus HP ieviešanā un ierosinātu rīcību to novēršanai vai mazināšanai;
- apkopotu informāciju un informētu ES fondu uzraudzības komiteju un ES fondu vadībā iesaistītās institūcijas par HP ieviešanas progresu, problēmām HP ieviešanā un nepieciešamo rīcību šo problēmu novēršanā;
- izstrādātu priekšlikumus HP ieviešanas efektivitātes uzlabošanai.

Pārbažu apjoms

CFLA, vadošās iestādes, revīzijas iestādes pārbažu apjomā ir ietverts nosacījums⁹⁷, ka tiek pārbaudīta arī horizontālo principu ievērošana, ja tas ir attiecināms.

ES fondu 2021.-2027.gada plānošanas periodā vadošās iestādes vadlīnijās⁹⁸ ir uzsvērtā nepieciešamība veikt horizontālo principu pārbaudes tādā detalizācijas pakāpē, lai pārlicinātos, ka ir nodrošināta horizontālo principu ievērošana, tostarp, tiks iekļautas norādes uz konkrētiem pārbaudāmajiem aspektiem. Attiecīgi, ja projektā ir paredzēts nosacījums, projekta darbības, vai sasniedzamie rādītāji, kuru ietvaros finansējuma saņēmējam īstenojot projektu ir jānodrošina horizontālā principa ievērošanu, tad atbilstoši projekta iesniegumā paredzētajam gan sadarbības iestāde, gan vadošā iestāde, gan revīzijas iestāde nodrošinās attiecīgā principa pārbaudi savu pārbažu ietvaros.

Datu uzkrāšana

Lai nodrošinātu HP VINPI ieviešanu praksē, MK noteikumu līmenī finansējuma saņēmējiem tiek noteikts pienākums uzkrāt datus par HP VINPI rādītājiem⁹⁹. Attiecīgi šie rādītāji tiek iekļauti KP VIS, nodrošinot informāciju, kas ir nepieciešama HP uzraudzībai, kā arī izvērtēšanai nepieciešamos datus un rādītājus.

Ziņošana par pārkāpumiem, neatbilstībām un saņemtajām sūdzībām

⁹⁷ “Vadlīnijas par Eiropas Savienības fondu līdzfinansēto projektu pārbaudēm 2021.-2027.gada plānošanas periodā”, izstrādes procesā

⁹⁸ “Vadlīnijas par Eiropas Savienības fondu līdzfinansēto projektu pārbaudēm 2021.-2027.gada plānošanas periodā”, izstrādes procesā

⁹⁹ MK 2022.gada 13.decembra noteikumi Nr.770 “Kārtība, kādā Eiropas Savienības fondu 2021.-2027. gada plānošanas periodā nodrošina ieguldījumu uzraudzību un izvērtēšanu, kā arī izstrādā un uztur Kohēzijas politikas fondu vadības informācijas sistēmu” (<https://likumi.lv/ta/id/338014-kartiba-kada-eiropas-savienibas-fondu-2021-2027-gada-planosanas-perioda-nodrosina-ieguldijumu-uzraudzibu-un-izvertesanu>)

ES fondu vadībā vai īstenošanā iesaistītās institūcijas, konstatējot KNR 9. pantā minētā HP “Vienlīdzība, iekļaušana, nediskriminācija un pamattiesību ievērošana” iespējamus pārkāpumus vai saņemot sūdzības par ES fondu atbalstīto darbību neatbilstību Pamattiesību hartai (vienlīdzība, nediskriminācija, iekļaušana, pamattiesības) un ANO Konvencijai, ziņo CFLA, informāciju nosūtot arī TM un LM¹⁰⁰.

LM sadarbībā ar TM **reizi gadā informē ES fondu uzraudzības komiteju** par KNR 9. pantā minētā “Vienlīdzība, iekļaušana, nediskriminācija un pamattiesību ievērošana” principa iespējamiem pārkāpumiem vai saņemot sūdzības par ES fondu atbalstīto darbību neatbilstību Pamattiesību hartai (vienlīdzība, nediskriminācija, iekļaušana, pamattiesības) un ANO Konvencijai **atbilstoši ES fondu uzraudzības komitejas reglamentam**¹⁰¹.

Izvērtēšana

Lai novērtētu, kā HP VINPI īstenošana ir mazinājusi nevienlīdzību starp sievietēm un vīriešiem jebkurā jomā, veicinājusi iekļaušanu un nediskrimināciju rases vai etniskās izcelsmes, reliģijas vai pārliecības, invaliditātes, vecuma vai seksuālās orientācijas dēļ un lai novērtētu ES fondu finansējuma ieguldījumu efektivitāti, lietderību un ietekmi uz sabiedrību, tādējādi nodrošinot nepieciešamo pierādījumu bāzi turpmākiem uzlabojumiem darbības programmas īstenošanā, 2021.-2027.gada ES fondu plānošanas perioda noslēgumā tiks veikts izvērtējums par horizontālā principa “Vienlīdzība, iekļaušana, nediskriminācija un pamattiesību ievērošana” īstenošanas ietekmi 2021.-2027.gada ES fondu plānošanas periodā.

Informācijas pieprasīšana

Lai nodrošinātu HP ieviešanas uzraudzību, LM un TM ir tiesības pieprasīt un saņemt no citām ES fondu vadībā iesaistītajām institūcijām un nozaru ministrijām informāciju, kas nepieciešama HP ieviešanai (ja minētā informācija nav pieejama Kohēzijas politikas fondu vadības informācijas sistēmā).

9.1.2. Kārtība, kādā ES fondu vadībā vai īstenošanā iesaistītās institūcijas ziņo CFLA par neatbilstībām

Kārtība, kādā ES fondu vadībā vai īstenošanā iesaistītās institūcijas ziņo CFLA par neatbilstībām, ir noteikta MK ____ noteikumos Nr. ____ “Kārtība, kādā ziņo par konstatētajām neatbilstībām un

¹⁰⁰ MK 2022. gada ____ noteikumi Nr. ____ “Kārtība, kādā Eiropas Savienības fondu vadībā iesaistītās institūcijas nodrošina šo fondu ieviešanu 2021.–2027.gada plānošanas periodā”

¹⁰¹ Eiropas Savienības fondu 2021.-2027.gada plānošanas perioda uzraudzības komitejas reglaments

atgūst neatbilstoši veiktos izdevumus Eiropas Savienības struktūrfondu un Kohēzijas fonda ieviešanā 2021.–2027. gada plānošanas periodā”¹⁰².

Ziņojumā iekļauj vismaz šādu informāciju:

- 1) finansējuma saņēmējs, kura īstenotajā projektā konstatēta iespējamā neatbilstība vai sūdzība;
- 2) projekta identifikācijas numurs un nosaukums;
- 3) konstatētās iespējamās neatbilstības būtība (apraksts);
- 4) veids, kādā iespējamā neatbilstība atklāta;
- 5) informācija par veiktajiem pasākumiem neatbilstības novēršanā un iespējamās neatbilstības vai sūdzības izskatīšanas rezultātu (pilnībā novērsts (norādot, kā novērsts), daļēji novērsts (norādot, kas ir novērsts; kas nav novērsts un kāpēc nav novērsts), nav novērsts (norādot iemeslus, kāpēc nav novērsts).

9.1.3. Kārtība, kādā LM sadarbībā ar TM ziņo ES fondu uzraudzības komitejai par neatbilstībām

LM sadarbībā ar TM, balstoties uz KP VIS atrodamiem ziņojumiem, CFLA, ES fondu vadībā un īstenošanā iesaistīto institūciju sniegto informāciju par KNR 9. pantā minētā “Vienlīdzība, iekļaušana, nediskriminācija un pamattiesību ievērošana” principa iespējamiem pārkāpumiem vai saņemtajām sūdzībām par ES fondu atbalstīto darbību neatbilstību Pamattiesību hartai (vienlīdzība, nediskriminācija, iekļaušana, pamattiesības) un ANO Konvencijai, sagatavo ziņojumu ES fondu uzraudzības komitejai atbilstoši Eiropas Savienības fondu 2021.-2027.gada plānošanas perioda uzraudzības komitejas reglamentam.

Ziņojumā ES fondu uzraudzības komitejai ietver vismaz šādu informāciju:

- 1) projekti, kuros konstatētas iespējamās neatbilstības (finansējuma saņēmējs, projekta identifikācijas numurs un nosaukums);
- 2) konstatēto iespējamo neatbilstību būtība;
- 3) veids, kā iespējamās neatbilstības atklātas;
- 4) informācija par veiktajiem pasākumiem neatbilstības novēršanā un iespējamās neatbilstības vai sūdzības izskatīšanas rezultātu (pilnībā novērsts (norādot, kā novērsts), daļēji novērsts (norādot, kas ir novērsts; kas nav novērsts un kāpēc nav novērsts), nav novērsts (norādot iemeslus, kāpēc nav novērsts).

¹⁰² MK _____ noteikumi Nr. _____ Kārtība, kādā ziņo par konstatētajām neatbilstībām un atgūst neatbilstoši veiktos izdevumus Eiropas Savienības struktūrfondu un Kohēzijas fonda ieviešanā 2021.–2027. gada plānošanas periodā

9.2. Kontroljautājumi atbilstības horizontālajam principam un Pamattiesību hartai pārbaudei

ES fondu vadībā vai īstenošanā iesaistītajām institūcijām un finansējuma saņēmējiem rūpīgi jāizvērtē, vai Programmas sagatavošanā, īstenošanā, uzraudzīšanā, ziņošanā par tām un tās izvērtēšanā ir ņemta vērā un tiek veicināta dzimumu līdztiesība, dzimumu līdztiesības aspekta integrēšana un dzimumperspektīvas integrēšana, kā arī vai tiek veiktas darbības, lai novērstu jebkādu diskrimināciju dzimuma, rases vai etniskās izcelsmes, reliģijas vai ticības, invaliditātes, vecuma vai seksuālās orientācijas dēļ, kā arī atbilstība Pamattiesību hartai. Vienlaikus īpaša uzmanība ir jāpievērš tam, lai visā ESI fondu sagatavošanā un īstenošanā jo īpaši tiek ņemta vērā nepieciešamība nodrošinātas piekļuves iespējas personām ar invaliditāti, tiek mazināta segregācija vai atstumtība, un, finansējot infrastruktūru, tiek nodrošināta piekļūstamība personām ar invaliditāti.

ES fondu vadībā vai īstenošanā iesaistītajām institūcijām un finansējuma saņēmējiem ir rūpīgi jāizvērtē un atbilstoši **šo vadlīniju 2. un 3. pielikumā pievienotajiem kontroljautājumiem** jāpārbauda, kāda varētu būt ES fondu īstenošanā plānoto vai veikto darbību vai pasākumu ietekme uz horizontālo principu un Pamattiesību hartā nostiprinātajām pamattiesībām. Proti, nepieciešams atbildēt uz šo vadlīniju 2. un 3. pielikumā pievienotajiem kontroljautājumiem.

Pārbaudes lapas ieteicams saglabāt audita vajadzībām, lai gūtu pārliecību, ka HP tika vērtēts un ņemts vērā.

9.3. Normatīvie akti, kas nosaka HP uzraudzības koordināciju un ieviešanas uzraudzību

HP īstenošanas un uzraudzības uzdevumu izpildei par LM un TM kā par HP koordināciju atbildīgās institūcijas izmanto normatīvajos aktos noteiktos uzraudzības instrumentus, procedūras un vadlīnijas*:

Eiropas Savienības fondu 2021.-2027.gada plānošanas perioda vadības likums.

Kārtība, kādā Eiropas Savienības fondu vadībā iesaistītās institūcijas nodrošina šo fondu ieviešanu 2021.–2027.gada plānošanas periodā (procesā).

Kārtība, kādā ziņo par konstatētajām neatbilstībām un atgūst neatbilstoši veiktos izdevumus Eiropas Savienības struktūrfondu un Kohēzijas fonda ieviešanā 2021.–2027. gada plānošanas periodā (procesā)

Eiropas Reģionālās attīstības fonda, Eiropas Sociālā fonda plus, Kohēzijas fonda un Taisnīgas pārkārtošanās fonda projektu iesniegumu atlases metodika 2021.–2027.gadam (<https://www.esfondi.lv/upload/atlases-metodika.pdf>).

*Sadaļa tiks papildināta pēc normatīvo aktu spēkā stāšanās un vadlīniju apstiprināšanas. ES fondu normatīvo aktu izstrādes procesam var sekot Ministru kabineta mājaslapā <http://tap.mk.gov.lv>

10. Informācijas resursi par vienlīdzīgām iespējām, iekļaušanu, nediskrimināciju un pamattiesībām

1. Informācija par vienlīdzīgām iespējām, iekļaušanu un nediskrimināciju LM tīmekļa vietnē:

<https://www.lm.gov.lv/lv/horizontalais-principis-vienlidzigas-iespejas>

- Brošūra par pakalpojumu un vides pieklūstamību cilvēkiem ar funkcionāliem traucējumiem (2021). Pieejama šeit: <https://www.lm.gov.lv/lv/brosura-par-pakalpojumu-un-vides-pieklustamibu-cilvekiem-ar-funkcionaliem-traucejumiem-2021>
- Vadlīnijas augstskolām par iekļaujošas studiju vides veidošanu (2020). Pieejams šeit: https://www.lm.gov.lv/sites/lm/files/content/vadlinijas_augstskolam_16092020.pdf
- Ceļvedis iekļaujošas vides veidošanai valsts un pašvaldību iestādēs (2020). Pieejams šeit: <https://www.lm.gov.lv/lv/celvedis-ieklausosas-vides-veidosanai-valsts-un-pasvaldibu-iestades-2020>
- Ieteikumi saziņas veidošanai ar cilvēkiem ar invaliditāti (2020). Pieejami šeit: <https://www.lm.gov.lv/lv/ieteikumi-sazinas-veidosanai-ar-cilvekiem-ar-invaliditati-2020>
- Ieteikumi diskrimināciju un stereotipus mazinošai komunikācijai ar sabiedrību (LM vadlīnijas). Pieejams šeit: <https://www.lm.gov.lv/lv/media/18838/download>

2. Informācija par vides pieklūstamību

- **Standarts LVS EN 17210:2021 L** Eiropas dalībvalstu apbūvētas vides pieklūstamības standarts. Apbūvētas vides pieejamība un izmantojamība. Funkcionālās prasības. Latviešu valodā. Pieejams šeit: <https://www.lvs.lv/lv/products/153687> (maksas lejupielāde);
- **Būvju vispārīgo prasību būvnormatīvs LBN 200-21.** MK 2021. gada 19. oktobra noteikumi Nr. 693. Pieejami šeit: <https://likumi.lv/ta/id/326992-buvju-visparigo-prasibu-buvnormativs-lbn-200-21>.
- **LM metodiskais materiāls “Labās prakses ieteikumi vides pieklūstamības nodrošināšanai papildus LBN 200-21 noteiktajam”**. Pieejams šeit: <https://www.lm.gov.lv/lv/ieteikumi-ieklausosas-vides-veidosanai>
- **LM vides un informācijas pieklūstamības pašnovērtējuma metodika.** Pieejama šeit: <https://www.lm.gov.lv/lv/vides-pieejamibas-pasnovertejums-2020>
- **Invalīdu un viņu draugu apvienības “Apeirons” informatīvie un metodiskie materiāli.**

Pieejami šeit: <https://mapeirons.eu/?pn=1> :

- Tūrisma infrastruktūras, produktu un pakalpojumu pielāgošana cilvēkiem ar īpašām vajadzībām: <https://mapeirons.eu/wp-content/uploads/2020/11/Vadlinijas.pdf>
- Anketa dabas taku pieklūstamības novērtēšanai: <https://mapeirons.eu/par-vides-pieejamibu/>.

3. VARAM ieteikumi un metodikas tīmekļvietņu pieklūstamības nodrošināšanai:

- Tīmekļvietnes izvērtējums atbilstoši digitālās vides pieklūstamības prasībām (WCAG 2.1 AA): <https://pieklustamiba.varam.gov.lv/>
- Tīmekļvietņu un mobilo lietotņu pieklūstamība: <https://www.varam.gov.lv/lv/wwwvaramgovlv/lv/pieklustamiba>

4. NVO, kas sniedz konsultācijas par vienlīdzīgu iespēju un nediskriminācijas jautājumiem:

- **NVO, kas sniedz konsultācijas par vides pieklūstamību**

- Invalīdu un viņu draugu apvienība “Apeirons” www.apeirons.lv :
- Liepājas Neredzīgo biedrība www.redzigaismu.lv/
- Latvijas Nedzirdīgo savienība www.lns.lv/lat/
- Latvijas Neredzīgo biedrība www.lnbiedriba.lv/
- Latvijas cilvēku ar īpašām vajadzībām sadarbības organizācija SUSTENTO www.sustento.lv

- **NVO, kas sniedz konsultācijas par dzimumu līdztiesības jautājumiem:** skatīt institūciju sarakstu šeit: <https://www.lm.gov.lv/lv/instituciju-adreses>

- **NVO, kas sniedz konsultācijas par cilvēktiesību un nediskriminācijas jautājumiem:**

- Latvijas Cilvēktiesību institūts - www.humanrights.lv
- Latvijas Cilvēktiesību centrs - www.humanrights.org.lv
- Sabiedrības integrācijas fonds - www.sif.gov.lv
- Invalīdu un viņu draugu apvienība "Apeirons" - www.apeirons.lv
- Asociācija ielas bērniem – www.ielasberni.lv
- Latvijas cilvēku ar īpašām vajadzībām sadarbības organizācija Sustento - www.sustento.lv
- Latvijas jaunatnes padome - www.ljp.lv
- Latvijas Nedzirdīgo savienība - www.lns.lv
- Latvijas Neredzīgo biedrība - www.lnbiedriba.lv
- Latvijas Pilsoniskā alianse - www.nvo.lv
- Lesbiešu, geju, biseksuāļu, transpersonu un viņu draugu apvienība "Mozaīka" - www.mozaika.lv
- Biedrība "Papardes zieds" - www.papardeszieds.lv
- Biedrība “Centrs “Marta”” - www.marta.lv
- Sabiedrība par atklātību "Delna" - www.delna.lv
- Sorosa fonds – Latvija - www.sfl.lv
- Resursu centru cilvēkiem ar garīgiem traucējumiem „ZELDA”- www.zelda.org.lv
- Baltic Human Rights Society www.baltichumanrights.org
- Biedrība “Latvijas Pensionāru Federācija” <https://www.pensionari.lv/>
- Biedrība “Rīgas aktīvo senioru alianse” <https://biedribarasa.lv/biedriba-rigas-aktivo-senioru-alianse/>

6. Informācija par dažādības vadību

Korporatīvās ilgtspējas un atbildības institūts

<https://www.incsr.eu/dazadibas-vadiba-efektivs-veids-ar-darbaspeka-trukumu-saistito-problemu-risinasanai-un-valsts-ekonomiskas-izaugsmes-sekmesanai/>

Invalīdu un viņu draugu apvienība “Apeirons”

<https://www.apeirons.lv/dazadibas-vadiba-cilveki-ka-resurss-cilveki-ka-pievienota-vertiba/>

Sabiedrības integrācijas fonds

http://petijumi.mk.gov.lv/sites/default/files/file/MP_SIF_INF_Dazadibas_vadibas_situacijas_izpete_uzn_emumos.pdf

<https://www.sif.gov.lv/lv/darba-deveju-kustiba-dazadiba-ir-speks>

<https://springvalley.lv/lv/aktuali/raksti/dazadibas-vadibas-macibas-skatu-punkti/>

Sarunu skola “Lampa”

<https://www.youtube.com/watch?v=jotJagyObac>

Providus

<https://www.slideshare.net/providus/kas-ir-dadbas-vadba-kd-t-ir-noderga>

Latvijas Darbadevēju konfederācija

https://lddk.lv/wp-content/uploads/2021/04/Sintija_Silina_dazadibas_vadiba_uznemuma.pdf

7. LR un ārvalstu informācijas resursi:

Personu ar invaliditāti galvenās tiesības. Pieejams šeit:

https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/1741-disability_key%20rights_factsheet_LV.pdf

Diskriminācijas pamati. Pieejams šeit: <https://www.equalityhumanrights.com/en/advice-and-guidance/age-discrimination>

Konceptuālais ziņojums “Aktīvās novecošanās stratēģija ilgākam un labākam darba mūžam Latvijā”. Pieejams šeit: <https://likumi.lv/ta/id/284635-par-konceptualo-zinojumu-aktivas-novecosanas-strategija-ilgakam-un-labakam-darba-muzam-latvija>

ES līmeņa platforma par vecuma nediskrimināciju. Pieejams šeit: <https://www.age-platform.eu/> .

Tiesībsarga mājas lapa:- <https://www.tiesibsargs.lv/news/lv/kas-ir-eidzisms-un-kada-tam-saistiba-ar-vecuma-diskriminaciju>

Sabiedrības integrācijas fonds par vecuma diskrimināciju: <https://atvertiba.lv/sabiedribas-novecosanas-latvija-un-eiropa-eidzisms-un-vecuma-diskriminacija/>

EUROSTAT <https://ec.europa.eu/eurostat/cache/digpub/ageing/>

Informatīvie materiāli par seksuālo orientāciju:

https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/report_companies_final_en.pdf

<http://www.thinkdiversity.eu/dazadibas-harta/>

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX:52020DC0698> –

LGBTIK līdztiesības stratēģijas 2020.–2025. gadam faktu lapa

https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/lgbtiq_factsheet_2020-2025_lv.pdf

Pielikumi

1.pielikums. SAM ietekme uz horizontālo principu “Vienlīdzība, iekļaušana, nediskriminācija un pamattiesību ievērošana”.

2.pielikums. Kontroljautājumi atbilstības horizontālajam principam “Vienlīdzība, iekļaušana, nediskriminācija un pamattiesību ievērošana” pārbaudei.

3.pielikums. Kontroljautājumi atbilstības Pamattiesību hartai pārbaudei.

4.pielikums SAM ietvaros sasniedzamie HP “Vienlīdzība, iekļaušana, nediskriminācija un pamattiesību ievērošana” rādītāji.

Kontakti

Labklājības ministrijā: Inese Vilcāne, Inese.Vilcane@lm.gov.lv, tālr. 64331836,
<https://www.lm.gov.lv/lv/horizontalais-principis-vienlidzigas-iespejas>

Tieslietu ministrijā (Pamattiesību hartas jautājumos): Sandra Vīgante, Sandra.Vigante@lm.gov.lv, tālr. 67036975

Vadlīnijas horizontālā principa “Vienlīdzība, iekļaušana, nediskriminācija un pamattiesību ievērošana” īstenošanai un uzraudzībai (2021-2027) ir izstrādātas, sadarbojoties Labklājības un Tieslietu ministrijām.

Sociālās politikas
plānošanas un
attīstības
departamenta
direktore

**Dokuments parakstīts
ar drošu elektronisko parakstu un satur laika zīmogu*

Sanita
Vasiļjeva

22-N/61
Inese Vilcāne, tālr.
64331836
Inese.Vilcane@lm.gov.lv